

ЖЫЦЦЁ ЗА КАНЯ

Анатоль СІЛЯНКОЎ:
 “За апошнія дзесяць гадоў
 колькасць коней у калгасах
 і саўгасах скарацілася напалову.
 У прыватнікаў іх цяпер сто адна
 тысяча, прыкладна столькі, колькі
 ў буйных гаспадарках. А жыве на
 вёсцы больш за тры мільёны
 чалавек. Трактарамі іх агароды,
 як правіла, не ўзорваюць. Як жа
 яны “ўходжваюцца”, гаворачы
 на мове маіх аднавяскоўцаў?”

5, 14–15

НЯЗВОДНАСЦЬ ЛЮБАСЦІ

Святлана КАЛЯДКА —
 пра лірыку кахання Ніны МАЦЯШ

6–7

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Алы КЛЕМЯНОК
 і **Марыі ПАНКОВАЙ**

8

ДВА АПАВЯДАННІ

Леаніда МАРАКОВА з нізкі “Let it be”

9, 14–15

“ВІЗІТОЎЦЫ НАЦЫІ НЕЛЬГА БЫЦЬ ЗАШМАЛЬЦАВАНАЙ”

Уладзімір ПРАКАПЦОЎ:
 “Пашырэнне экспазіцыйных
 плошчаў можна будзе
 без перабольшання назваць другім
 нараджэннем музея. Бо сёння
 мы можам прадставіць
 мастацтва нашай краіны
 толькі фрагментарна,
 а трэба — панарамна”.

10–11

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Аформіць падпіску
 на “ЛіМ” на першае паўгоддзе 2001 года
 можна ў любым паштовым аддзяленні.
 Кошт індыўдуальнай падпіскі на адзін
 месяц — 600 рублёў, на тры — 1 800.
 Кошт ведамаснай падпіскі на месяц — 1
 560 рублёў, на тры — 4 680.

Наш індэкс — 63856.

Вяртанне ў Менск

Калі Менскае замчышка на сутоку Свіслачы і Нямігі, дзе горад нарадзіўся, — гэта маленства нашай сённяшняй сталіцы, дык Верхні горад, дзе архітэктурны ансамбль сфармаваўся ў XVII—XVIII стагоддзях, увасабляе сталасць, мудрасць, годнасць.

Два апошнія стагоддзі не былі для Верхняга горада шчаслівымі. Стратаў было болей, чым здабыткаў. У 1857 годзе па загадзе расійскага імператара (менавіта так!) на плошчы знішчана ратуша, каб не вярэдзіла мінчукам душу напамінам пра вольнасці Магдэбургскага права, якімі горад валодаў з 1499 года. Каталіцкія храмы, па абліччы выразна еўрапейскія, перададзены праслаўным і перароблены цалкам. У савецкі час шэраг манументальных пабудов — храмавых і грамадскіх будынкаў, альбо ўвогуле знішчаны, альбо знявечаны пераробкамі. Плошчу разрэзалі па жывому шырокай дарогай на Дразды, якая цяпер завецца праспектам Машэрава. Горадабудаўнічы ансамбль згубіў цэласнасць. Верхні горад паступова ператвараўся ў занябаную, паміраючую ўскраіну ў двух кроках да новага “сацыялістычнага” цэнтра Мінска — Кастрычніцкай плошчы з гмахам ЦК КПБ. Тое, што мы маем на Верхнім горадзе, зараз гэта толькі аскепкі былой велічы, былой прыгажосці.

Аднак Верхні горад і ягонае сэрца — Саборная плошча (цяпер плошча Свабоды), выжыў і адраджаецца як пасля цяжкай хваробы. Адноўлены ў былых формах шэдэўр беларускага барока касцёл Найсвяцейшай Марыі-панні, адбудоваецца Гасцінны двор, збольшага даведзены да ладу дом-сядзіба мастака Ваньковіча, больш-менш прыстойны выгляд набылі іншыя пабудовы. Ёсць планы адраджэння ратушы і вежы з гадзіннікам побач з касцёлам Марыі. Плошчу Свабоды мінчукі ведаюць як мастацкі салон пад адкрытым небам. Калі гарадскія ўлады “перасялілі” сюды мастакоў, што раней гандлявалі сваімі творами на праспекце Леніна, а потым — Скарыны, гэта было ўспрынята як свавольства і замах на ўсталяваную традыцыю. А зараз прывычаліся. Плошча аказалася надзвычай утульнай.

Верхні горад вяртае сабе ранейшы статус, зноў становіцца цэнтрам Мінска. Гэта адбываецца насуперак волі планіроўшчыкаў “савецкай горадабудаўнічай школы”, што прыклалі нямала намаганняў, каб зрабіць наш горад непадобным на самога сябе. Мінск вяртаецца ў Менск. Таму што людзей цягне туды, дзе прыгожа.

П. В.

Фота М. ПРУПАСА

КОЛА ДЗЁН

31 студзеня і 1 лютага ў Палацы Рэспублікі праходзіла рэспубліканская нарада работнікаў культуры "Аб мерах па вырашэнні праблем развіцця культуры і мастацтваў", у працы якой удзельнічала не адна сотня людзей, жыццё якіх цесна звязана з нацыянальнай культурай. Адбыліся рабочыя сустрэчы ўдзельнікаў нарады з прадстаўнікамі міністэрстваў эканомікі, фінансаў, працы, юстыцыі, у час якіх былі вызначаны сённяшнія праблемы ў развіцці беларускай культуры і іх вырашэнне ў перспектыве. У размове ўдзельнічалі начальнікі абласных упраўленняў культуры, загадчыкі раённых аддзелаў культуры, прадстаўнікі прафсаюза, старшыні творчых саюзаў. На шматлікія пытанні былі адразу дадзены адказы міністрам культуры Леанідам Гулякам, намеснікам міністра эканомікі Андрэем Турам, першым намеснікам міністра працы Валерыем Паўлавым, намеснікам міністра фінансаў Анатолям Свержам і намеснікам міністра юстыцыі Аляксандрам Петрашам.

Перад удзельнікамі нарады выступіў прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка.

Трэба спадзявацца, што два дні нарады — гэта крок да вырашэння праблем развіцця беларускай культуры і мастацтва, без якіх не толькі не быць краіне Беларусь, але і кожнаму грамадзяніну, які жыве на гэтай зямлі, што дала свету такія імёны, як Скарына, Будны, Цяпінскі, Купала, Колас, Багдановіч...

ПРЫСЯГА ТЫДНЯ

"Я, грамадзянін Рэспублікі Беларусь, знаходзячыся на службе ва Узброеных Сілах Рэспублікі Беларусь, прымаю прысягу і ўрачыста клянусь высока несці гонар і годнасць воіна Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, добрасумленна авалодваць вайскавай справай, быць мужным, верным і самаадданым абаронцам свайго народа, свята выконваць Канстытуцыю, законы і вайсковыя статуты. Калі ж я парушу гэтую маю ўрачыстую клятву, то няхай мяне спасцігне суровая кара і ўсеагульная пагарда народа". Гэтыя словы ў мінулы нядзелю паўтарылі каля 12 тысяч маладых салдат беларускага войска, якія прымалі прысягу на вернасць Айчыне. І трэба верыць, што сказаныя словы не паляцелі на вецер, а засталіся ў маладых душах...

ТРАГЕДЫЯ ТЫДНЯ

У Індыі адбыўся землятрус. Эпіцэнтр знаходзіўся за некалькі кіламетраў ад горада Ахмедабад. Колькасць загінуўшых перавысіла 30 тысяч. Прыкладна столькі параненых. Але гэта толькі папярэднія звесткі, бо пад развалінамі яшчэ знаходзяцца тысячы людзей. Па словах міністра абароны Індыі, лічба загінуўшых дасягне 100 тысяч, а пацярпелых — 200 тысяч. Не дай Бог!

ЛІЧБЫ ТЫДНЯ

Міністр адукацыі Васіль Стражаў правёў прэс-канферэнцыю, прысвечаную стану і перспектывам развіцця беларускай адукацыйнай сістэмы. З вуснаў міністра прагучала, што сёння замежную мову вывучаюць у школах літаральна з першага года навучання ў тры разы больш дзяцей, чым у 1990 годзе. І ўжо ў бліжэйшыя 5-7 гадоў вывучаць замежную мову ў пачатковай школе будучыя ўсе 100 працэнтаў маленькіх беларусаў. Аналізуючы сказанае, прыходзіць да думкі: "Давайце нашу спаконвеку родную беларускую мову прыраўняем да замежнай, каб **усе** нашы дзеці неўзабаве яе вывучалі..."

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

Міністэрства сацыяльнай абароны паведаміла, што з 1 лютага павялічыліся памеры пенсій. Мінімальная пенсія ўзрастае на 11,8 працэнта і складала 23293 рублі. Сярэдняя пенсія па ўзросце стала роўнай 43800 рублёў, максімальная — 67937 рублёў. Грошы невялікія, асабліва калі ведаць, што памер мінімальнага спажывецкага бюджэту ў цэнах мінулага снежня на кожнага чалавека склаў 63933 рублі. Самі ж выдаткі на жыццё "сярэдняй" сям'і з чатырох чалавек павінны перавышаць 250 тысяч рублёў у месяц. Але ці многа такіх "багатых" сем'яў?

ПАСТАНОВА ТЫДНЯ

У каго ёсць золата, той ізноў пабагацеў, дзякуючы пастанове Міністэрства эканомікі Рэспублікі Беларусь, якой устаноўлены новыя цэны на каштоўныя металы ў вырабах і ломе, што скапюцца ў насельніцтва. Так, скупачная цана за адзін грам золата самай нізкай пробы — 333-й — складае 2 тысячы 920 рублёў, за адзін грам 583-й або 585-й пробы — 5 тысяч 130 рублёў, а самай высокай пробы — 958-й — 8 тысяч 401 рубель. Серабро ў вырабах і ломе самай нізкай пробы — 500-й — каштуе 74 рублі, 925-й пробы — 137 рублёў, самай высокай пробы — 960-й — 142 рублі. А ў каго ёсць плаціна, той мае магчымасць яе здаць і атрымаць за адзін грам 17 тысяч 895 рублёў. Але...

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

Колькі смецця ні вынось, яно не канчаецца. Але ж смецце — гэта не пустое месца. І відаць, гэта добра ведаюць у Наваполацку, дзе ў 2003 годзе пачне работу завод па перапрацоўцы смецця. Яго будаўніцтва будзе весціся за кошт крэдытных рэсурсаў. Толькі паводле папярэдніх разлікаў, штогадовы прыбытак ад дзейнасці смеццерапрацоўчага завода будзе роўны 100 тысячам долараў. Так што смецце яшчэ нам паслужыць!

ТАРЫФЫ ТЫДНЯ

Сучаснае жыццё цяжка ўявіць без тэлефоннай сувязі. І гэта не дзіўна, бо на вуліцы дваццаць першае стагоддзе. Аднак, як гаворыцца, хочаш жыць па-сучаснаму, то не шкадуй грошай. Як і трэба было чакаць, зноў падняліся тарыфы за карыстанне тэлефоннай сувяззю. Праўда, у сярэднім усё на 5 працэнтаў. І цяпер абаненцкая плата за пераведзены на пагадзінную аплата тэлефон складае для насельніцтва 437 рублёў (692 рублі — для арганізацый), кошт адной хвіліны размовы — 2,14 рубля (3,24 рубля — для арганізацый). Той, хто захоча пазнаць у іншы горад у межах адной вобласці, заплаціць за адну хвіліну размовы 6 рублёў (6,8 рубля — для арганізацый), у межах краіны — 12 рублёў (13,6 рубля — для арганізацый). Не так ужо і дорага, але толькі для тых, хто ўмее каратка весці размову...

ІНФАРМАЦЫЯ ТЫДНЯ

У друку з'явілася інфармацыя, што ў мінулы суботу вечарам на вуліцы моцна бабіла былога мастацкага кіраўніка тэатра "Вольная сцена" Валерыя Мазынскага, які вяртаўся з лазні. Цяпер Мазынскі з сур'ёзнымі пашкоджаннямі ляжыць у хірургічным аддзяленні адной з мінскіх бальніц. Хто напаў на Мазынскага — невядома, але, па меркаванні самога пацярпелага, хутчэй за ўсё гэта былі не грабежнікі...

МІЛАСЭРНАСЦЬ ТЫДНЯ

Ідучы па горадзе, мы звяртаем увагу не толькі на шыкоўныя іншмаркі, якія запоўнілі вуліцы і праспекты нашай сталіцы, але і на людзей, якіх прынята называць "бамжамі". Да іншмарак паціху мы ўжо прывыклі, а вось да бяздомных прывыкнуць нельга, бо гэта нашы людзі, сярод якіх ёсць і былыя інтэлігенты. І каб як-небудзь дапамагчы "бамжам" у Мінску, па адрасе 1-ы Дражненскі завулак, д. 42, афіцыйна адкрыты дом начнога знаходжання асоб без пэўнага месца жыхарства. Словам, хай і "бамжы" спазнаюць свята ў час халоднае зімы...

ПАДЗЕЙ

Падзяка народа

3 ЮБІЛЕЙНАЙ ВЕЧАРЫНЫ Ў КУПАЛАЎСКІМ ТЭАТРЫ

Немагчыма было знайсці вольнага месца ў зале Нацыянальнага дзяржаўнага тэатра імя Купалы — столькі жадаючых было пабываць на ўрачыстым вечары з нагоды 80-годдзя народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна.

Вечарына пачалася ўрыўкам з відафільма У. Цеслюка "Імгненні жыцця".

Слова пра Івана Шамякіна сказала в. а. старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Вольга Іпатава. З прывіталымі прамовамі ў адрас юбіляра звярнуліся старшыня

Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу В. Папоў, віцэ-прэм'ер М. Дзямчук, міністр культуры Л. Гуляка, старшыня Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта М. Паўлаў, старшыня Дзяржкамдруку М. Падгаіны і іншыя. Сярод выступаючых былі пісьменнікі Аляксей Савіцкі і Мікола Мятліцкі, народная артыстка Беларусі М. Захарэвіч, акадэмік А. Падлужны і іншыя.

Івану Шамякіну былі ўручаны ўзнагароды, граматы, падарункі і, вядома, прыгожыя букеты кветак.

Н. К.

Указ Прэзідэнта

Рэспублікі Беларусь № 40

Аб узнагароджанні І. П. Шамякіна ордэнам Айчыны III ступені
За вялікі асабісты ўклад у развіццё беларускай мастацкай літаратуры, актыўную творчую і грамадскую дзейнасць узнагародзіць пісьменніка акадэміка Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Героя Сацыялістычнай Працы Шамякіна Івана Пятровіча ордэнам Айчыны III ступені.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь А. ЛУКАШЭНКА.

26 студзеня 2001 г.
г. Мінск

Народнаму пісьменніку Беларусі, Герою Сацыялістычнай Працы, акадэміку ШАМЯКІНУ І. П.

Глыбокапаважаны Іван Пятровіч!

Прыміце самыя шчырыя і сардэчныя віншаванні з нагоды Вашага юбілею — 80-годдзя з дня нараджэння.

Я маю шчаслівую магчымасць выказаць Вам — прызнаванаму майстру слова, класіку нацыянальнай літаратуры — сваю высокую павагу і ўдзячнасць за неацэнны ўклад у развіццё беларускай літаратуры і культуры.

Ваша славетная біяграфія — гэта Вашы высокамастацкія творы, якім уласцівы вострае адчуванне працэсаў грамадскага развіцця, сацыяльных і маральна-этычных праблем, паказ чалавека праз яго актыўную жыццёвую пазіцыю. Многія з іх звязаны з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны, удзельнікам якой Вы былі, пасляваеннай рэчаіснасці, сучасным жыццём.

Вас, шануюны Іван Пятровіч, па праву называюць пісьменнікам сучаснай тэмы. Само жыццё падказвае Вам цікавыя задумкі, сюжэты, вобразы герояў. Яскравым сведчаннем гэтаму з'яўляюцца творы апошніх

гадоў, дзе з болей, хваляваннем і трывогай перадчытачамі паўстаюць праблемы Чарнобыля, захавання агульначалавечых духоўных і маральных каштоўнасцей.

На працягу многіх гадоў Вы былі адным з кіраўнікоў Саюза беларускіх пісьменнікаў, плёна працавалі галоўным рэдактарам выдавецтва "Беларуская Савецкая Энцыклапедыя", выбіраліся дэпутатам Вярхоўнага Саветаў СССР і БССР.

Вы і сёння актыўна займаецеся творчай і грамадскай дзейнасцю, цесна звязаны з жыццём роднай Беларусі.

Вялікі дзякуй Вам, Іван Пятровіч, за школу жыцця, за Вашу мудрасць, увагу да маладых пісьменнікаў і літаратараў, за цвёрдую і паслядоўную грамадзянскую пазіцыю.

Жадаю Вам добрага здароўя, шчасця, дабрабыту і ўсяго самага найлепшага.

Аляксандр ЛУКАШЭНКА

30 студзеня 2001 года.

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Намеснік прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь М. Дзямчук зацвердзіў план мерапрыемстваў па падрыхтоўцы да 150-годдзя з дня нараджэння Янкі Лучыны, прапанаваны Саюзам беларускіх пісьменнікаў і Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Францыска Скарыны.

Згодна плану пройдзе ўрачысты вечар да 150-годдзя Я. Лучыны, навуковая канферэнцыя "Янка Лучына — правеснік Адраджэння", будзе прысвояна імя літаратара і асветніка адной з вуліц Мінска, устаноўлены надмагільны помнік на Кальварыйскіх могілках, выдадзена кніга даследаванняў, арганізаваны і праведзены 1 верасня 2001 года ўрокі, прысвечаныя Янку Лучыне і г. д.

Падведзены вынікі конкурсу на лепшае апавяданне, які не першы ўжо год ладзіць газета "Звязда" і Саюз беларускіх пісьменнікаў. Пераможцамі на гэты раз сталі Аляксей Наварыч (1-ая прэмія), Адам Глёбус (2-я прэмія), Расціслаў Бензарук і Сяргей Грышкевіч (3-я прэмія). Акрамя традыцыйных грашовых прэмій, пераможца атрымае бясплатную пуцёўку ў Дом творчасці "Іслах".

У рэдакцыі газеты адбылася сустрэча лаўрэатаў з удзелам кіраўніцтва Саюза беларускіх пісьменнікаў.

50-годдзю Міхася Пазнякова быў прысвечаны чарговы ўрок у

пісьменніцкай бібліятэцы, на які завіталі вучні 4-х класаў 4-й мінскай школы. Разам з Міхасём Пазняковым на сустрэчу з дзецьмі прыйшлі супрацоўнікі часопіса "Вожык", які ён цяпер узначальвае, пазты Леанід Пранчак і Уладзімір Мазго. Падчас сустрэчы Міхасю Пазнякову была ўручана Ганаровая грамата Саюза беларускіх пісьменнікаў. На сустрэчы гучалі вершы, казкі, загадкі пісьменніка. Пераможцы конкурсу загадак атрымалі прызы — кніжкі з аўтографам М. Пазнякова.

У вёсцы Карма Добрушскага раёна адбыліся ўрачыстасці, прысвечаныя 80-годдзю народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Актыўны ўдзел у іх прынялі прадстаўнікі нашага творчага саюза. Сярод тых, хто казаў слова на радзіме сьліннага майстра п'яра, былі Навум Гальпяровіч, Уладзімір Глушакоў, Васіль Ткачоў, Ніна Шклярава і Таіса Мельчанка.

Н. К.

Ужо даўно стала нормай, што многія з тых, каго прымаюць сёння ў Саюз беларускіх пісьменнікаў, выхаванцы часопіса "Маладосць"... І яны не толькі аўтары першых апавяданняў і вершаваных падборак, надрукаваных на яго старонках. Яны — яшчэ і аўтары першых сваіх кніжак, выдадзеных у серыі "Бібліятэка часопіса "Маладосць". Кніжак, якія сведчаць і пра твор-

чую сталасць маладых паэтаў і празаікаў, і пра высокі прафесіяналізм іх "настаўнікаў" — вядомых пісьменнікаў, супрацоўнікаў рэдакцыі гэтага сьліннага літаратурнага выдання.

Менавіта разгляду мінулагадніх кніжак "Бібліятэкі часопіса "Маладосць" было прысвечана пашыранае пасяджэнне бюро секцыі прозы, на якой цікава і змястоўна расказаў аб руплівай, плённай працы калектыву часопіса па выхаванні маладых літаратараў галоўны рэдактар Генрых Далідовіч. Ён прыгадаў, у прыватнасці, як стваралася бібліятэка, закруану надзённыя пытанні выпуску кніжак. Не сакрэт, што сёння не проста пераадоўваць фінансавыя цяжкасці... І ўсё ж кніжкі выдаюцца, добрая традыцыя захоўваецца, і здольныя аўтары "Маладосці", як і раней, папаўняюць шэрагі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

У абмеркаванні "Бібліятэкі часопіса "Маладосць" актыўны ўдзел прынялі і члены бюро секцыі, і супрацоўнікі рэдакцыі, пісьменнікі В. Праўдзін, М. Кенька, А. Масарэнка, П. Місько, Л. Левановіч, Б. Пятровіч, А. Федарэнка, Я. Каршукі і іншыя, якія станоўча ацанілі выдадзеныя творы.

На чарговым пасяджэнні бюро секцыі прозы вырашана разгледзець творчасць пачаткоўцаў, у тым ліку і кніжку прозы Паўла Гаспадыніча, якая выйшла ў "Бібліятэцы часопіса "Маладосць".

Я. ІВАНОЎ

Як бы ні было цяжка дзяржаве, яна пастараецца зрабіць усё, каб наша таленавітая моладзь была запатрабаваная. Так гаварыў першы намеснік міністра культуры Беларусі Уладзімір Рылатка, падсумоўваючы вынікі працы творчай школы для даравітых дзяцей, арганізаванай пры канцы мінулага года ў Мінску. Пра гэтую новую ініцыятыву Спецыяльнага фонду прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі мы распавядалі напярэдадні самой падзеі (гл. "ЛіМ" за 27.10.2000 г., "Таленты Беларусі" рыхтуюцца да школы"). Сёння ўспамінаецца яе плён...

Што казаць пра ўдзельнікаў цырымоніі закрыцця творчай школы, калі нават чалавека старонняга кранала ўрачыстая імпрэза! У сталічным ДOME дружбы было людна і святочна. Экспанаваліся работы лепшых юных мастакоў з розных беларускіх карцін. Стажораў школы адначасна дыпламамі, ушаноўвалі іх настаўнікаў, гучалі цёплыя прамовы, гучала музыка ў выкананні юных піяністаў і скрыпачоў, якія ў межах творчай школы наведвалі майстаркласы сталічнай прафесуры.

Стажыроўка юных музыकाў і мастакоў доўжылася амаль 10 дзён. З імі займаліся вядучыя педагогі, піяністы ды скрыпачы, З. Качарская, А. Хімчанка, В. Чарныш, В. Шацкі, А. Ямпольскі, В. Зелены, Л. Шаламенцава, Э. Кучынскі, Р. Крывель; такія майстры выяўленчага мастацтва, як М. Савіцкі, Г. Вашчанка, У. Стальмашонак, Н. Шчасная, М. Данцыг, А. Баранюскі, В. Нямцоў, В. Шаранговіч, ды інш. Сярод адзначаных дыпламамі — ці не ўсе ўдзельнікі першай творчай школы: Жанна Казарына, Люба Саладухіна, Павел Казлоў,

Юля Садыкава, Таня Грыняк, Жэня Юшкевіч, Ілля Падалка, Ігар Сідараў, Антон Грамыка, Каця Воранава, Лена Саковіч, Міша Ялецкі, Сяргей Волчанка... Далёка не поўны пералік!

Наша краіна невялікая, але ў музычным мастацтве нам ёсць чым ганарыцца, — зазначыў У. Рылатка. Беларусь практычна штодня прысутнічае на канцэртных пляцоўках свету, кожны дзень хто-кольвечы з беларускіх музыкантаў іграе за мяжой: у канцэртных праграмах, на конкурсных спаборніцтвах. Вось такія лічбы назваў першы намеснік міністра культуры: за перыяд 1999—пачатку 2000 г. на конкурсах розных узроўняў атрымалі дыпламы, лаўрэатскія званні больш як 70 маладых беларускіх музыкантаў.

Дарэчы, ацаніць узровень падрыхтоўкі юных талентаў, адчуць іх натхненне можна было і падчас канцэрта з удзелам лаўрэата конкурсу юных кампазітараў імя М. Багдановіча, гродзенскай піяністкі Жанны Казарынай, выхаванца сталічнай ДМШ N 10 скрыпача Яўгена Юр'ева, навучэнкі Магілёўскай школы мастацтваў скрыпачкі Настассі Багуновай, лаўрэата Міжнароднага конкурсу імя І. С. Баха ў Віцебску, маладзечанскага піяніста Мішы Ялецкага, таксама вядомай у музычным асяроддзі скрыпачкі, навучэнкі Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай акадэміі музыкі Валерыі Гуцул... Зноў жа: хіба ўсіх пералічыць — у праграме выступіла 17 юных артыстаў!

Арганізаваная фондам "Таленты Беларусі" (такое цяпер імя ў спецыяльнага прэзідэнтскага фонду па падтрымцы нашай даравітай моладзі) творчая школа мае зрабіцца штогадовай, бо цалкам апраўдала звязаныя з ёю добрыя

надзеі на сістэмнае і перспектыўнае выяўленне ды выхаванне новага пакалення нашай мастацкай інтэлігенцыі, якая апошнім часам адметна выяўляе сябе не толькі ў сталіцы, а й на перыферыі. Чарговія занятыя школы плануюцца на лістапад. А вось цяпер, у лютым, фонд "Таленты Беларусі" рыхтуюцца адзначыць сваё 5-годдзе.

Адказны сакратар фонду Ірына Літвін, прынамсі, паведаміла нам, што да гэтага свята прымяркоўваецца выстаўка "Роднай Беларусі прысвячаем". Усе школы мастацтваў і вышэйшыя навучальныя ўстановы прадставяць працы маладых твораўцаў, у самых розных жанрах, але не больш чым па 15 работ ад навучальнай установы. Журы будзе працаваць падчас маніроўкі экспазіцыі, так што ўжо на цырымоніі ўрачыстага адкрыцця прагучаць імяны ўзнагароджаных. Дарэчы, прызавы фонд даволі вялікі, устаноўлены і Гран-пры ў памеры 300 тыс. рублёў, прадугледжана больш як два дзесяткі спецыяльных прызоў. Размесціцца выстаўка ў Палацы мастацтваў.

Апроч таго, выйдзе другі кампактдыск стыпендыятаў фонду; маладыя таленты выступяць са святочнай канцэртнай праграмай.

Пяцігадовая праца фонду адлюструецца ў адмысловым інфармацыйным бюлетэні, у каталогу леташняй мастацкай выстаўкі, у спецыяльным выданні, прысвечаным правядзенню творчай школы. Сталіцу ўпрыгожаць афішы з выявай эмблемы "Талентаў Беларусі": стылізаваная выява імклівага бусляныці ў зялёна-залацістай аздабе. Гэтая эмблема цяпер — і на дыпламах, і на значках, якія атрымае кожны стыпендыят фонду.

С. Б.

У мінулую нядзелю ў сельскім ДOME культуры вёскі Карма (Добрушскі раён), дзе нарадзіўся народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін, адбылася вечарына "Айчыны гонар і любоў", прысвечаная 80-гадоваму юбілею сльнянага земляка. Удзельнікі ўрачыстасцяў былі прыняты ў праўленні мясцовага калгаса "Абарона". У царкве прайшла служба за здароўе юбіляра. У вясковай бібліятэцы была наладжана выстава твораў пісьменнікаў. Працавала і экспазіцыя работ народных умельцаў. Вечарына закончылася канцэртм мастацкай самадзейнасці раёна. А артысты абласнога драмтэатра выступілі з літаратурна-мастацкай кампазіцыяй. Ва ўрачыстасцях прынялі ўдзел старшыня абласнога Савета дэпутатаў Валерыі Сяліці, пісьменнікі з Мінска Уладзімір Глушакоў і Навум Гальпяровіч, старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Васіль Ткачоў і група літаратараў з Гомеля.

Мелодыя прыгажосці

Старшыня абласной арганізацыі Саюза мастакоў Анатоль Отчык працуе ў самых разнастайных жанрах мастацтва. Добра запомніліся ягоныя работы пра чарнобыльскую катастрофу "Трагедыя", "Дарога смутку", "Ці прыляцяць буслы на Палессе?". Ён — аўтар плакатаў "Людзі на балоце" (па тры-

логіі Івана Мележа), "Максім Багдановіч", "Францішак Скарына". Шмат на рахунку Отчыка і манументальных кампазіцый. Зараз лепшыя творы мастака экспануюцца ў Светлагорскай карціннай галерэі. Сярод іх трыпціх "У люстэрку часу", "Мелодыя Тураўскіх храмаў", "Подых мінуўшчыны"...

На манежы — звяры

У Гомельскім дзяржаўным цырку новая праграма — "Экзатычныя звяры". У ёй выступаюць вядомыя дрэсіроўшчыкі з самых розных краін. У цэнтры — атракцыён пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Расіі Міхаіла Карнілава.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЕЎШЧЫНА...

Парк камянеў

У Глуску закладзены новы парк камянеў. Ён павінен стаць своеасаблівым увасабленнем змены тысячагоддзяў. На камянях, размешчаных на паркавай тэрыторыі, пла-

нуецца адлюстраванне інфармацыю аб найбольш важных этапах развіцця чалавецтва. На самым вялікім валуне будучы высечаны словы з Бібліі.

Першыя персанальныя

У Магілёве, у салоне-магазіне па вуліцы Болдзіна, прайшла першая персанальная выстава крычаўскага мастака Уладзіміра Ерафеева. З творчасцю гэтага майстра магіляўчане добра знаёмыя. Пейзажы Ерафеева не раз выстаўляліся ў магілёўскіх музеях і выставачных залах, адзначаліся прэміямі. На гэты раз мастак прадставіў на суд глядачам 33 карціны, на большасці з якіх — прырода ў розныя часы года.

У чаканні "Турандот"

Былы галоўны рэжысёр абласнога тэатра лялек Алег Жужыда, які зараз з'яўляецца рэжысёрам-пастаноўшчыкам Гродзенскага тэатра лялек, ставіць на сцэне Магілёўскага драмтэ-

атра спектакль "Турандот". Пастаноўку фінансуе Міністэрства культуры. Гэтай прэм'ерай запланавана адкрыць у бліжэйшым часе абноўленую сцэну адрэстаўраванага драмтэатра.

Узнагароджаны памятным знакам

Па рашэнні Нацыянальнага рэспубліканскага камітэта, які ўзначальвае прэм'ер-міністр Беларусі У. Ярмашын, 220 жыхароў Магілёўшчыны ўзнагароджаны памятным знакам "2000 год хрысціянству". За духоўнасць і дасягненні ў сацыяльна-культурным развіцці дзяржавы знак, напрыклад, уручаны ксяндзу Магілёўскага касцёла святога Станіслава Раману Фоксінскаму, калектывам Бялініцкага мастацкага музея, Дрыбінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі...

Алесь ПЯТРОВІЧ

ВІЦЕБШЧЫНА...

Творчыя сустрэчы

На Гарадоччыне прайшлі творчыя сустрэчы з пісьменнікам Анатолем Канапелькам. Вучні і настаўнікі Езяршчанскай і Вархоўскай сярэдняй школ з цікавасцю задавалі Анатолю Мікалаевічу пытанні аб лёсе беларускай мовы і літаратуры, дзейнасці Таварыства беларускай мовы, творчасці пісьменнікаў-землякоў. Асабліва цёплай была сустрэча ў дзіцячай бібліятэцы Гарадка, дзе паэт чытаў свае пераклады твораў Я. Баршчэўскага і А. Пушкіна.

Аналагічная сустрэча адбылася і ў Віцебску, у сярэдняй школе N 40. А на гэтым тыдні Віцебск сустрэкаў пісьменніка Уладзіміра Арлова. Прэзентацыя ягоных кніг "Адкуль наш род", "Таямніцы полацкай гісторыі", "Беларусь за дзесяць вякоў", "Еўфрасіння Полацкая" (новае выданне) прайшлі ў абласным Цэнтры пазашкольнай і выхаваўчай работы, у абласной бібліятэцы, Віцебскім літаратурным музеі.

Святлана ГУК

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

Прозай суровай і вершам гарачым...

Адразу два зборнікі выдалі нядаўна прыхільнікі літаратурнага слова Слонішчыны. "Слоніскі край" уключыў праязныя творы гістарычнага кірунку, "Услонім-гарадок", "Першыя раскопкі ў Слоніме", "Загадкавыя літары Б.Н.Р.", агляд перыядычнага раённага друку, Аўтары — Сяргей Хмара, Васіль Супрун, Уладзімір Ляхоўскі, Сяргей Ерш, Юры Туронак, Сяргей Дудаліч. Зараз рыхтуюцца да друку наступны нумар выдання.

Што да зборніка "Паэтычная Слонішчына", то сутнасць яго выклаў у прадмове адзін са складальнікаў Сяргей Чыгрын: рэгіён паэтычны, аўтараў шмат. Іх творчасць і адлюстравана ў зборніку. Прычым, падабраны вершы 87-гадовага Анатоля Іверса і 30-гадовага Валерыя Ароўкі. Сярод аўтараў і Васіль Супрун, Алег Лойка, Мікола Ароўка, Ірына Войтка, Мікола Канановіч, Янка Карповіч, Іван Чыгрын, Тацяна Трафімчык, Уладзімір Лабко. Змешчаны тут і ўдалыя радкі з лепшых конкурсных вершаў і сачыненняў школьнікаў, якія адгукнуліся на запрашэнне мясцовага грамадскага аб'яднання "Ветразь" і філіі ТБМ паспрабаваць свае літаратурныя сілы.

Белая Русь у разуменні Алесья Белага

У студзені адбылося пасаджэнне гродзенскага гісторыка-краязнаўчага клуба "Паходня" (кіраўнік Мікола Таранда). Завітаў на яго Алесь Бель — аўтар кнігі "Хроніка Беларускай Камісія па прэміях ФЛБ (пакой 804, тэл. 223-96-83).

тэта Генадзь Семянчук. Бель расказаў пра работу над кнігай, пра збор матэрыялаў, якія раскрываюць сутнасць назова "Белая Русь", паведаміў аб рабоце ў айначынных і замежных архівах.

Антон ЛАБОВІЧ

БЕЧАРЫНЫ

"Хацела б песняю я стаць"

130-годдзю з дня нараджэння слаўтай Лесі Украінкі была прысвечана ўрачыстая вечарына пад назвай "Хацела б песняю я стаць", што адбылася ў ДOME дружбы. Пра жыццёвы і творчы шлях палымянай дачкі бр. тняга народа гаварылі старшыня таварыства "Беларусь-Украіна", мі стр асветы Рэспублікі Беларусь В. Стражаў, выконваючая абавязкі старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў В. Іпатава, віцэ-прэзідэнт грамадскага аб'яднання ўкраінцаў "Ватра" Т. Бей, выкладчыца БДУ Г. Сапсай, паэт і перакладчык В. Жуковіч, сябра Саюза пісьменнікаў Украіны В. Стралко. Сярод прысутных былі таксама прэзідэнт грамадскага аб'яднання "Ватра" В. Гуткоўскі, саветнік украінскай амбасады ў Рэспубліцы Беларусь

С. Удавенка, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый.

Апошнім часам, падкрэслілі выступоўцы, узмацняюцца нашы сувязі з Украінай. Леся Украінка — гэта здабытак усёй усходнеславянскай культуры, бо сапраўднае мастацтва заўсёды застаецца мастацтвам. Роўна сто гадоў таму, такімі самымі зімовымі днямі, яна хадзіла па вузенькіх вуліцах Мінска, углядалася ў стылюю рачную ваду і нізкія аб'екты, намагалася ўтрымаць каханка, якога забірала смерць. Яе паэзія ніколі не была б такой драматычна-пранізлівай, чыстай, шчыра-трапяткой, каб з юнацкіх гадоў за яе плячыма не стаяла асабістая трагедыя. Ларыса Косач-Кветка растанавілася ў сваім нязломным і мужным народзе, стала Лесяй Украінкай — дачкой усёй Украіны,

без якой не было для яе ні песні, ні долі, ні волі, засталася трывалай цаглінкай у доме ўкраінскай дзяржаўнасці, бо запаветы і словы маці назаўжды асвятлілі яе душу. Духоўны покрыв, што ёсць над кожнай краінай і народам, выклікаў да жыцця гэты незвычайны талент, які здолеў пакінуць нам каласальную па сваім змесце і значэнні спадчыну.

Песні на словы Лесі Украінкі прагучалі ў выкананні Святланы Старадзедкі, вершы паэзты чыталі Волга Вінакур і Насця Уллюк. Напрыканцы сустрэчы перад прысутнымі выступілі хор "Раніца" 145-й музычнай школы г. Мінска і ўзорны хор "Веснівка" Міжнароднага цэнтра культуры і мастацтваў г. Кіева.

Марыя РУДОВІЧ

На атрыманне прафсаюзных прэміяў

Камісія па прэміях Федэрацый прафсаюзаў разгледзела матэрыялы, якія вылучаны на атрыманне прафсаюзных прэміяў 2001 года і паведамляе, што для ўдзелу ў конкурсе дапушчаны:

I. За творы прозы, паэзіі, драматургіі (дзве прэміі):

Міхась ЗАРЭМБА — за кнігу "Арэхавы Спас".

Уладзімір ЛІПСКІ — за кнігу "Мама".

Мікола ЛУК'ЯНАЎ — за кнігу "І цемра адступіла".

Уладзімір ФЕДАСЕЕНКА — за раман "Мутныя росы".

Мікола Кутас — за зборнік вершаў "Перазваны".

Мікола САЛАУЦОЎ — за зборнік вершаў "Азбука зорнага неба".

Ганад ЧАРКАЗЯН — за кнігу лірыкі "Караваны гор".

Мікола ЧАРНЯУСКІ — за кнігу "Хто пакрыўдзіў кракадзіла?"

II. За музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць (адна прэмія):

Міхась ДРЫНЕУСКІ — за канцэртныя праграмы Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Цітовіча 1997—2000 гадоў.

Васіль КАНДРАСЮК — за музычную камедыю "Любовь — кні-

га золотая" і аўтарскую праграму "Любовь бывает разная".

III. За работы ў галіне тэатральнага мастацтва (адна прэмія):

Наталля БАШАВА (рэжысёр-пастаноўшчык) і Ларыса РУЛ'ВА (галоўны мастак) — за спектакль "Сястра мая Русалачка" на п'есе Л. Разумоўскай (у Рэспубліканскім тэатры юнага глядача).

Уладзімір МІШЧАНЧУК (заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў) — за плённы ўклад у выхаванне моладзі і сыграныя ролі ў тэатры, кіно, на тэлебачанні.

Юрый ТРАЯН (народны артыст Беларусі) за падрыхтоўку выканаўцаў вядучых роляў у балетах "Спартак", "Сотворение мира", "Шелкунчик", "Кармен-сюита" Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Рэспублікі Беларусь.

IV. За работы ў галіне кінамастацтва (адна прэмія):

Віктар АСЛЮК (рэжысёр-дакументаліст) — за дакументальныя фільмы "Добры вечар, сад, сад..." і "Андреевыя камяні".

V. За высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (дзве прэміі):

Ансамбль гарманістаў дзіця-

чай музычнай школы N 14 г. Мінска.

Народны ансамбль музыкі і песні "Мірскія музыкі" Дома культуры пас. "Мір" Баранавіцкага раёна.

Народны ансамбль песні і танца "Брэстаўчанка" ОАО "Брэсцкі электрамеханічны завод".

Народны ансамбль танца "Белая Русь" Рэспубліканскага Палаца культуры "Юнацтва" г. Мінска.

Народны хор культурна-спартыўнага комплексу "Шынінік" Палаца культуры унітарнага прадпрыемства Беларускага шыннага камбіната "Белшына".

Камісія звяртаецца з просьбай да творчых саюзаў, культурна-асветных устаноў, прафсаюзных і грамадскіх арганізацый, калектываў прадпрыемстваў і навучальных устаноў, грамадзян рэспублікі правесці абмеркаванне кандыдатур на атрыманне прэміяў Федэрацый прафсаюзаў 2001 года.

Ваши прапановы, водгукі, заўвагі просім накіраваць да 10 сакавіка г. г. на адрас: 220126, г. Мінск, пр. Машэрава, 21, Савет Федэрацый прафсаюзаў Беларусі, Камісія па прэміях ФЛБ (пакой 804, тэл. 223-96-83).

Юбілей
"Парадокса"

Для тых, хто жыве ў Горках, ці працуе ў Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, 10-гадовы юбілей тэатральнай студыі "Парадокс" стаў зусім нечаканым. Здавалася, зусім нядаўна мы бачылі студыйцаў на навагодніх святкаваннях, іншых шоу-прадстаўленнях, а зараз яны ўжо юбіляры. Закончылі акадэмію першыя акцёры, да якіх паспеў прывыкнуць глядач, на змену ім прыйшлі новыя, не менш таленавітыя хлопцы і дзяўчаты. І калектыў ад гэтага не страціў свайго творчага аблічча. "Парадокс" — сталы ўдзельнік, неаднаразовы пераможца і прызёр міжнародных, рэспубліканскіх і абласных фестываляў. Кожны новы спектакль — гэта тэатралізаванае свята, якое радуе.

У дзень творчай справаздачнай вечарыны, акцёры студыі Аксаны Крыванковай пацвердзілі, што яны невыпадкова атрымалі званне народнага калектыву. Запоўненая актыва зала Палаца культуры БДСГА з вялікім задавальненнем сустракала ўсе выхадныя акцёраў: ці былі гэта ўрыўкі з п'ес рэпертуару студыі, ці вясёлыя тэатральныя мініяцюры.

Кветкі прыхільнікаў і сяброў кіраўніку Аксаны Крыванковай і лепшым студыйцам Лене Крыванос, Кастусю Семяненю, Мікалаю Мірановічу, Ірыне Семенчуковай і многім іншым — ці не лепшы падарунак за іх творчасць. У справаздачнай вечарыне прынялі ўдзел і першыя студыйцы, ужо выпускнікі ВНУ, Віктар Нячысцік, Сяргей Турчанаў, Лена Гаўрыленя, Аляксей Бардадынаў, Вера Ліхашапка, Міла Баханавя.

Намеснік старшыні Горацкага райвыканкама С. Ляшэнка павіншаваў юбіляраў са святам.

А. ПУГАЧ, старшы выкладчык кафедрды эканомікі БДСГА, саліст народнага аматарскага калектыву

"Пачынаецца ўсё з любові"

Літаратурна-паэтычнай кампазіцыяй "Паэзія пінскіх крыніц" вітальна расчыніла дзверы сваім наведвальнікам Пінскага раённага бібліятэка імя Яўгеніі Янішчыц.

У чытальнай зале бібліятэкі студэнты Пінскага тэхнікума мясной і малочнай прамысловасці сустрэліся з паэтамі-землякамі Зіновіем Вагерам, Анатолем Шушко, Міколам Лаўровічам ды прайзакіам і журналістам Міхасём Самуйлікам, які, дарэчы, таксама прачытаў вершы, што былі напісаны ў субмарыне Паўночнага флоту ў 60-я, калі ён неў матроскую службу падводнікам.

Аднак не толькі з імі! Сцэнарысты-бібліятэкары (яны ж і выканаўцы) дарылі гасцям спатканні з вершамі паэтаў Піншчыны, якія і сягоння працягваюць радаваць сваімі творами прыхільнікаў лірычнага слова. Чуйна ўслуховаліся прысутныя ў радкі Наталлі Прыступы, Ляніды Крывецкага, Тамары Лазнюхі... А яшчэ чуйней — у спадчыннасць здзейсненага Алесем Бібіцкім ды Міколам Рогалем, якія заўчасна пакінулі гэты свет.

А над усімі лунала высокая душа "палескай ластаўкі" Яўгеніі Янішчыц, вочы ўглядзіліся з партрэта.

Алесь ЯСЕЎ

г. Пінск

Лікі Святых з дабрыней і спагадай

З 23 студзеня па 5 лютага Палац культуры чыгуначнікаў Мінска вельмі расчыніў дзверы для унікальнай выставы народнага мастака Беларусі Тамары Багданавай.

Выставу арганізавалі супрацоўнікі палаца ў фае будынка, куды прыходзіць шмат людзей, каб падзівацца незвычайнымі экспанатамі, якія нясуць у сабе духоўнасць, ачышчэнне.

На выставе Тамара Багданова прадставіла больш за 60 работ, прысвечаных тэме хрысціянства, выкананых аб'ёмнай вышэйкай, у якіх праз смугу стагоддзяў на нас глядзяць лікі Святых з дабрыней і спагадай — "Айцец", "Сын", "Дух Святы", "Мінская Маці Божая", "Багародзіца", "Серафім Сароўскі", "Жыровіцкая Маці Божая", "Святая Магдаліна", "Архангел Міхаіл", "Казанская Маці Божая", "Бласлаўленне Ефрасінні", "Пачаеўская Маці Божая", "Мікола Цудатворца" і іншыя.

Ларыса ІЎЛЕВА

Культ маральных пачвараў

Грамадзяне Беларусі, якім каля 50-ці ад роду, натуральна, не могуць помніць атмасферу культуры асобы Сталіна, якая добрую чвэрць веку панавала на бязмежных прасторах СССР. Ім было ўсяго па два-чатыры гады, калі ён памёр — "геніяльны стратэгі рэвалюцыі", "вялікі правадчык працоўных свету", "бацька народаў", "карыфей усіх навук", "найвялікшы палкаводзец усіх часоў і эпох", "найвялікшы сябра ўсіх дзяцей" і г.д., і г.д., і г.д. Помніць не могуць, а ведаць павінны. Абавязаны ведаць! Як і ўсе людзі ў свеце. Дзеля таго, каб падобныя пачварныя з'явы не паўтарыліся ў гісторыі зноў. Чым больш людзей будзе ведаць — тым больш будзе гарантый, што не паўтарацца.

Пра культ Сталіна ў нас існуе агромністая, даступная рускамоўным чытачам, літаратура. Але Сталін не быў у тую культуравую эпоху адзінока. Яго сучаснікамі былі дучэ Мусаліні, фюрэр Гітлер, каудзільё Франка, — кожны з якіх у сваёй дзяржаве быў не менш вялікі, геніяльны і ўсенародна любімы. Пра культ гэтых маральных пачвараў у нас ведаюць параўнальна мала і ў самых агульных рысах. Прынамсі, у шырокіх масах народа.

Восенню 1993 года тагачасны прэзідэнт Балгарыі Жэлю Жэлеў, у час нашых сустрэч у Сафіі, падарыў мне на ўспамін дзве свае кнігі з мілым майму сэрцу аўтографамі. Адна з іх — прашумелая ў пачатку 80-х на цэлы свет манаграфія "Фашызм", за якую аўтар, доктар філасофскіх навук, прафесар, трапіў у сябе на радзіме ў доўгую і суровую нямыласць. Кніга ж, адразу па выхадзе (1982), была забаронена, трэцюю, нераспраданую частку накладу ліквідавалі, бібліятэчныя экзэмпляры з кніжных паліц былі зняты. Спробы выдаць кнігу ў іншых сацыялістычных краінах (Венгрыя, Чэхаславакія, Польшча, Кітай) пацярпелі крах. У СССР аб яе выданні і гаворкі не магло быць. Па тых жа самых прычынах.

Менавіта гэту кнігу Жэлева я пачаў чытаць яшчэ па дарозе дадому. І пачаў, выпадкова, з сярэдзіны — з падраздзела "Аўтарытэт і культ". І быў надзвычай уражаны тым, колькі супадалі вершаваныя панегрыкі нямецкіх паэтаў Гітлеру з опусамі гэтага ж жанру, прысвечанымі ў нас, у Савецкім Саюзе, Сталіну. Супадалі мэтай, пафасам, духам, але нямецкая культура вершатворчасць у параўнанні з савецкай была ці не больш бяздарная.

Мы ўсе носім у сэрцах твай вобраз,
усе мы ўздываем цябе на плакатах!
Хайль Гітлер, з фюрэрам — на свабоду і хлеб!

Г. Анакер, 1933

Наша сэрца нямецкаму правадчыку!
Для яго яно б'ецца ў радасці і ў муках!
Хай жыве Гітлер! Наша свабодная песня!
З Богам! Дайце Гітлеру ўсю магутнасць!

Л. Ігенау, 1933

Вядзі нас! У тваіх руках
Сягоння лёс мільёнаў!

Л. фон Шэнкендорф, 1933

ВЫСТАВЫ

Замілаванне Бацькаўшчынай

У мастацкай галерэі "Золата" адкрылася персанальная выстава народнага мастака Беларусі, прафесара, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, "Чалавека XX стагоддзя" (ганаровае званне прысуджана Міжнародным Біяграфічным цэнтрам у Кембрыджы) Гаўрыіла Вашчанкі. На ёй прадстаўлены новыя творы мастака, у большасці напісаныя за мінулы год. Прыемна пераканацца, што для сапраўднага майстра нязначная велічыня залы не адбіваецца на якасці экспазіцыі і выбары твораў. Выстава запамінаецца, і найперш непрыквашаным замілаваннем беларушчынай. Гэтым прасякнуты кожны твор, замілаванне хаваецца за вядомымі постаца-

мі, за язычніцкімі камянямі, за знакамітымі помнікамі даўніны. Але пры гэтым карціны не ўспрымаюцца звыклымі краявідамі альбо гістарычнымі ілюстрацыямі, яны глыбейшыя.

Кожны твор Вашчанкі — знакавы, ён насычаны сімваламі беларускай мінуўшчыны. Буслы і старыя дрэвы, рэшткі помнікаў, крыжы не з'яўляюцца галоўнымі дзеючымі асобамі, але яны падкрэсліваюць сэнс. Нават сам колер яго карцін ("Крэва", "Попел купалаўскага вогнішча", "Маладзіковы час") глыбокі, адметна і важна сцярджае пачванай вогненнай яркасці, дапамагае ў асэнсаванні спрадвечнасці прыга-

жосці зямлі, якую ўжо колькі год апявае Гаўрыіл Вашчанка.

Н. Ш.

ІМПРЭЗЫ

Сужэнства муз

Гэтая незвычайная імпрэза мела і адпаведную незвычайную падсветку, ці, па-вучо-наму кажучы, прэамбулу. Зрэшты, мо гэта было простае супадзенне? Так ці інакш, а ўдзельнікі прэзентацыі новых кніг Людмілы Рублеўскай і Віктара Шніпа, якая адбылася 23 студзеня ў вядомай і ўжо, бадай што, прэстыжнай зале Чырвонага касцёла ў Мінску, спачатку папрысутнічалі на адкрыцці выставы пад назваю "Другая муза". Загадкавая назва? Як сказаць. Аўтаркі выставы — згаданая ўжо спадарыня Рублеўскай, а таксама яе калежанкі па літаратурным цэху Людка Сільнова ды Марыя Вайцяшонак. Усе тры, аказваецца, яшчэ і служылі другой музы — апякункі выяўленчага мастацтва. Прысутныя з вялікай цікавасцю знаёміліся, здзіўляліся і захапляліся алейным жывалісам — першай, акварэлямі — другой і фотаімпрэсіямі — трэцяй. Гэтая нечаканая для многіх выстава яшчэ раз падвердзіла, што талент, так званы Божы дар не бывае аднабок і вузкім, што ён, пры жаданні і старанні яго носьбіта, здольны праяўляцца ў розных формах і відах. А галоўнае — выстава стварыла — прынамсі, паспрыяла стварэнню атмасферы даверу і шчырасці, якая адразу ж запанавала ў Дольнай зале, дзе ішла ўжо гаворка пра "чыстых", без уцэкаў у госці да другой музы, паэтаў Людмілу Рублеўскую і

Віктара Шніпа, у якіх адначасова выйшлі ў бібліятэцкі часопіс "Калосьсе" новыя паэтычныя кніжкі. "Балаган" — назва зборніка вершаў спадарыні Людмілы, "Чырвоны ліхтар" — гэтак ахрысціў свой зборнік спадар Віктар. Вось яны, гэтыя кніжкі, і прэзентаваліся.

Вяля імпрэзу гаспадыня, хай будзе дазволена гэтак сказаць, Дольнай залы, кіраўнік Беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра "Зьніч" Галіна Дзягілева. Першым яна запрасіла на сцэну народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча. Ніл Сымонавіч, праўда, менш за ўсё гаварыў пра новыя кніжкі гэтых двух, паяднаных не толькі творчасцю, але і сямейнымі вузамі паэтаў. З прафесарскай грунтоўнасцю і паэтычнай узнёсласцю ён паспрабаваў, і досыць паспяхова, "намаляваць" іх творчыя партрэты, вызначыць вытокі і характар іх паэзіі, абсягі і адметнасці таленту абодвух. Перш-наперш ён адзначыў высокі прафесіяналізм і універсальную шматграннасць творчасці Л. Рублеўскай, якая надзвычай цікава, адметна і важна сцярджае сябе і ў паэзіі (інтэлектуальнай, вобразна-ўскладнёнай, філасофскай), і ў прозе (не па-жаночы мудрай і заглябленай, гістарычна-выверанай, іранічна-дасціпнай, іншасказальна-прытчавай), і ў крытыцы (дасведчанай, высокастэтычнай, прынцыповай), і ў дра-

матургіі (таксама прафесійнай і дасканалай, выбудаванай паводле строгіх законаў мастацкасці). Гаворачы пра В. Шніпа, Н. Гілевіч адзначыў жыццёвы, надзвычай зямны выток ягонай паэзіі, родны валожынскі грунт, які спеліць яе важкі, умалотны колас, асабліва падкрэсліўшы такую, на першы погляд не надта прыкметную асаблівасць паэтай творчасці, як яе надзвычайную выразную актывальнасць, нават злабадзённасць. У доказ гэтага Ніл Сымонавіч прачытаў некалькі вершаў В. Шніпа з яго ранейшых кніжак. Чаму не з "Чырвонага ліхтара"? Ды, напэўна, па той прастай прычыне, што вершы, якія склалі акурат гэтую кніжку, усё ж не вельмі стасуюцца з Дольнаю залай, што месціцца ў святлым месцы.

Цёплае слова пра Л. Рублеўскую, Л. Сільнову і М. Вайцяшонак — пісьменніц, жанчын-працаўніц і каханых — сказала Волга Іпатава. З дасціпнай пародыяй-містыфікацыяй паводле Шніповай серыйнай "эпапей пра сабаку і Гражадана" выступіў Анатоль Вярцінскі. Вясёлы, поўны іроніі і палітычна-сацыяльна-сямейна-побытавага гумару "Гімн Сужэнскага Саюза" прачытаў Міхась Скобла. Сардэчна віталі сямейную пару паэтаў і віншавалі іх з выходам кніжак Алесь Пільмянкоў, Людка Сільнова і Навум Гальпяровіч.

І, вядома ж, выходзілі на сцэну самі віноўнікі ўрачыстасці — Людміла Рублеўская і Віктар Шніп, распавядалі пра сябе, чыталі вершы — ранейшыя і новыя. Аздобілі імпрэзу сваімі спевамі барды Эдуард Акулін, Кастусь Герашчанка, Віталь Чарняўскі і Ягор Касцюкоў.

М. М.

"Што рабіць" — у бедных людзей была толькі чацвёртая частка каня, і таму часткі конскай сілы, якіх не хапае, яны павінны ўзяць на сябе".

Глеб УСПЕНСКИ, 1888 г.

"Агромісткая будучыня належыць трактару. Нарэшце знойдзены сродак апрацоўкі зямлі, які ў аграмаднай меры аблегчыць грамадскую апрацоўку і зробіць земляробчую працу агульнадаступнай".

Пётр КРАПОТКІН, 1892 г.

"Калі б мы маглі даць заўтра сто тысяч першакаласных трактароў, забяспечыць іх бензінам, забяспечыць іх машыністамі, то сярэдні селянін сказаў бы: "Я за камунію".

Ленін, 1919 г.

"Пагалоўе коней у гаспадарках насельніцтва Беларусі складае сто адну тысячу галоў".

Статыстычны зборнік, 2000 г.

Жыццё за каня

Чатыры вытрымкі з шырокавядомых прац — чатыры эпохі ў жыцці краіны. Чаго толькі ні пабачылі вясцоўцы за гэтыя гады і да чаго нарэшце прыйшлі сёння — у той самай апрацоўцы зямлі?

Больш за сто гадоў назад, уражаны лічбамі статыстыкі, згодна з якімі на аднаго селяніна прыходзілася толькі чвэрць каня, вядомы рускі пісьменнік Г. Успенскі паспрабаваў ажывіць статыстычныя дробы. Ён прайшоў услед за селянінам і сялянкай, што кіраваліся на сенакос разам з маленькай дачушкай на плячах, і паказаў, як нялёгка даецца ім звычайная сялянская праца без падмогі каня. А якія б уражаны выклікала ў яго наведанне сённяшняга вясковага падвор'я?

...Хата Ромы Высоцкай падступае проста да вясковай вуліцы. Адчыніш веснічкі і можаш адразу заходзіць у сенцы. Такой жа адкрытай, добразычлівай гаспадыняй была Рамуальда Іванаўна і ў другім доме, куды амаль штодня многія гады, аж пакуль яна не пайшла на адпачынак, прыводзілі вясцоўцы сваіх свавольнікаў-немаўлят. Заўсёды на людзях, заўсёды там, дзе ў некага бяда, непаладка, быў і гаспадар той хаты, слесар калгаснай фермы. Колькі выправіў паломак у розных апаратах і механізмах, якія толькі неверагодна прыстасаванні ні прыдумваў і для кароўнікаў, і для свайго двара.

Затое і ў хаце іхняй уся мэбля — як у гарадской кватэры. У гаражы — легкавік, матацыкл. У хляве — каровы, свінні, куры. Багацішы двор наўрад ці знойдзеш. Але ці шчаслівы?

Мы сядзім з гаспадыняй на лавачцы ля яе дома, і яна усхвалявана, адрывіста ўспамінае падзеі аднаго вясенняга ракавога дня, што крута памяняў усё яе жыццё:

— Якраз быў тыдзень пасля Вялікадня. А суседка гоніць кароў і крычыць: "Іванаўна! Калі твой паможка майму грузіць сянаж, дык тады забярэ каня. А то тут Пётра Лявонка хоча ўзяць..." А мы якраз збіраліся пад пару градак узараць кавалачак агарода. Пасадзіць буракі, моркву... Там у нас гара такая, ды яшчэ сухая вясна. Хацелася пасадзіць раней, пакуль зямля не высахла. Гэта было дзевятнаціатага красавіка, я добра памятаю. Мой, знаеце, за тую прапанову — як за галіну ўхапіўся. Адрозна на матацыкл і паляцеў... Ну, пагрузілі яны той сянаж. А там быў пляменнік Пётры. Ён паехаў і наказаў дзядзьку: Высоцкі забірае каня. Той з калом у руках прылятае туды...

— З калом у руках? — пералпытваю я.

— Ну, ведаеце, я там не была... Людзі кажуць рознае... Ці стукнуў ён яго, ці за грудзі схпіў, ці штурхануў... А, можа, з расстройства так... Мой не дужа быў моцнага здароўя. Паваліўся на асфальт і ўсё...

— А хто вам сказаў?

— Адна суседка, у Мінску яна жыве. Прыбегла, кажа: "Ідзі на Бам, Казіку дрэнна!" — імем будоўлі веку вясцоўцы назвалі з пачатку яе будаўніцтва калгасную ферму. — Я паляцела туды... Там і хуткую выклікалі... А ён ужо нежывы...

— Няўжо гэтак пільна, — паварочваюся я да гаспадыні двара, — трэба быў той конь?

Жанчына засмучана схіляе галаву ўніз: — Хай бы іх зусім не было, тых градак. Мы б не збяднелі. Яму трэба было кінуць каня, махнуць рукой на ўсё... Дык хто ж ведаў... Ды ці нельга было дамовіцца? Палюдску... Мы ўзаралі б тут за гадзіну. Ну, паўтары. Гэта ж невялікі кавалачак агарода. І ён яшчэ паспеў бы за дзень узараць свой пляц... Дык не! Трэба ўсё насупор...

— Наогул жа, работнікам фермы, — удакладняю я, — у першую чаргу даюць каня?

— Так, канешне. Але, ведаеце, як у нас робіцца? Хто гарлаты ды нахабны, ён усё чыста апрацуе — і агарод, і дзядзьку ў полі. А табе ўжо... Цяжка і раней было ўзяць каня. Проста жах... Людзі сталі жорсткія, непамяркоўныя. Каб табе нашкодзіць... Адзін перад адным. Толькі мне трэба жыць. Разумеете? А мой жа быў спакойны, уважлівы да ўсіх. Не піў, не курывіў, каб ён палаяўся з кім калі...

Вядома, жанчына, што так гвалтоўна пазбавілася мужа праз каня, магла ў сваіх ацэнках людзей нешта і перабольшыць. Але факты, пра якія яна гаварыла, былі відавочнымі для ўсіх у вёсцы.

— Раней мучылася з апрацоўкай агарода, — працягвала яна з болей і слязамі ў голасе, — а цяпер і зусім хоць крычы. Каня не далросішся, арагата не знайсці. Дадучь каня — араць няма каму. Знойдзеш чалавек — не даюць каня. Ды за ўсё ж трэба плаціць, і не малыя грошы. А яшчэ сяднак, абед, вячэра. Як кажуць, з добрай чаркай і скваркай. Ужо думала: запущу пад бур'ян. Але баюся: смяяцца людзі будуць. Хоць сілы ўжо няма. Проста не ведаю, як быць і што рабіць...

Праблема каня, апрацоўкі агарода вісіць гарбом у нашым куце над кожным вясцоўцам. Штогод вясной у вёсцы ўзгараецца сапраўдная ліхаманка. Складаецца спіс: кожны гаспадар наперад вызначае дзень, у які збіраецца садзіць бульбу, сеяць ячмень ці што іншае. Спрэчкі і лаянка непазбежныя — усё выбіраюць лепшыя тэрміны. А коней у брыгадзе толькі тры, на шэсць вёсак. Ёсць яшчэ гнедкі на дзюво фермах, але тыя — толькі для сваіх, жывёлаводаў.

Калі ж надыходзіць гарачая пара, пачынаюцца палыяныя работы, раніцай на канюшню лепш не заглядаць. Чаго там ні пачуеш! Спіс — адно, а жыццё — зусім іншае. Падшля чарга на каня, але — выпад снег, узнялася навалыня, захварэў гаспадар... Нехта пралез без чаргі, нехта не паспеў за дзень адсеяцца. Заезджаных змардаваных коней рвуць на кавалкі.

Але найбольшыя трагедыі разыгрываюцца не на калгасніцкіх сотках. Поўны адчай і распач пануюць на тых сядзібах, дзе людзі звязалі свой лёс з нейкім прадпрыемствам, установай. А такіх тут не менш паловы. "Вы прасіце каня там, дзе вы працавалі", — звычайна адказвае на любыя просьбы калгасны брыгадзір. І людзі збіваюцца з ног у пошуках выйсця.

Я звычайна дамаўляюся з гаспадаром асабістага каня. Іх тут двох на ўсё вёскі, і ў кожнага свая чарга на ворыва: шмат сваякоў, добрых знаёмых, мне і блізка не падступіцца ў гарачую пару. Я прашу ўзараць агарод напярэдвесьні, да пачатку ўсеагульнай гарачкі. Праўда, бывае, як у апошні раз, што вясна налятае знянацку. Тады трэба пакруціцца. Гэта не кожны зразумею: на зыходзе красавіка, у людзей каля хат зелянеюць усходы, а ў цябе на агародзе леташні быльнік, і ніякай надзеі на пług.

Летась мне пашанцавала. Агарод мой невялікі, і знаёмы падвозчык кармоў з Грабенаўшчыны Іван Пахом, як яго ўсё завучь, разам з сынам Сяргеем на фермаўскім кані выкраў час у пералынку паміж галоўнымі заказамі, каб зрабіць і маю работу. Крыху пааруць, пойдуць вып'юць па паўкшлянкі гарэлкі. Я маўчу, нельга пакрыўдзіць сваіх дабрадзей.

Затое назаўтра даю волю сваім пачуццям. Ні адной баразны не было перавернутай — усё стаялі тырчком. І на кожным кроку агрэх, незасыпаны зямлёй гной. То з граблямі, то з рыдлёўкай у руках я тры дні папраўляла ворыва. Зразумеўла, увесь час памінаючы сваіх рупліўцаў. Але тая лаянка была незласлівай. Душа мая спявала: будзе і на маім агародзе ўраджай!

Аднак не ўсім шчасціць на каня ў гарачую пару. Мае суседзі Захаравы нічога лепшага не знайшлі, як самім упрэгчыся ў пług. Іх дзве сям'і ў адной хаце. Жывуць у горадзе, бацькоўскі агарод не запускаюць. Тры чалавекі спераду запрэжкі, самы старэйшы ззаду за пługам, адна жанчына ідзе услед, кідае ў баразну бульбу. Чым не люстрацыя да "Чвэрці каня" Глеба Успенскага? Хаця да такога не дайшоў нават дарэвалюцыйны пісьменнік. Як і да апісання смерці селяніна за каня.

Ды ці бачылі такое ў часы, калі быў вядомы конны пług, а гэта адбылося, як

сведчыць энцыклапедыя, у васемнаццатым стагоддзі. Памятаю, у дзяцінстве мой бацька любіў паўтараць дасціпны жарт: "Раней мы працавалі на пана, а цяпер — на сябе!" Вясцоўцы нявесела смяяліся, хоць тады было нейкае апраўданне гэтаму: вайна, разруха. Сёння людзей у запрэжцы можна убачыць і ў кадрах старой кінахронікі. А вось для сучасных сведкаў такіх малюнкаў здаюцца, пэўна, экзотыкай. Хаця — якая ж тут экзотыка?

Вось разлікі: за апошнія дзесцяць гадоў колькасць коней у калгасах і саўгасах скарацілася напалову. У прыватнікаў іх цяпер сто адна тысяча, прыкладна столькі,

Анатоль СІЛЯНКОЎ

колькі ў буйных гаспадарках. А жыве на вёсцы больш за тры мільёны чалавек. Трактарамі іх агароды, як правіла, не ўзрываюць. Як жа яны "ўходжаюцца", гаворачы на мове маіх аднавяскоўцаў?

Прыбавім сюды агароднікаў і садоўнікаў, якіх таксама каля мільёна. У многіх участкі немаленькія — па дзесці-пятнаццаць сотак. Пра іх долю рэгулярна напамінае радыёстанцыя "Мая" словамі з рэкламнага роліка: "...А ўсё гэтыя дачныя кашмары!.. Мам! Болей не магу! Спіну ломіць!.. Гэта прынясі, тое нацягай. Няма калі нацешыцца прыродай..." Праўда, пра клопаты дачных арачых ніхто з чыноўнікаў чамусьці не успамінае. Відаць, для многіх усё гэтыя карлікавыя агародзікі здаюцца драбязой, не вартай ніякай увагі.

Але разгортнем статыстычны зборнік. Прадукцыі раслінаводства ў 1999 годзе было атрымана ўсім сельскагаспадарчымі прадпрыемствамі амаль на 58 мільярдаў рублёў па тагачасных цэнах, а гаспадаркамі насельніцтва (асабістыя падсобныя, калектыўныя сады і агароды, дачныя участкі) — на 61 мільярд.

Яшчэ больш наглядныя дадзеныя па абласцях. Напрыклад, па Магілёўшчыне — тут даюцца разлікі па розных формах уласнасці. Дык вось, грамадзянам у вобласці выдзелена для гаспадарання 157 тысяч гектараў сенакосаў і 24,6 тысячы пашы — адпаведна палова працэнта і дзевяць сотых працэнта ад усёй плошчы. Сельскагаспадарчыя ж прадпрыемствы адхпілі глебы таго і другога 90 і 85 працэнтаў. Калі б гадзелі на тыя сялянскія надзелы касманаўты з неба, яны б іх, пэўна, і не прыкмецілі. Як не прыкмецілі прыватніцкіх гаспадарак статыстыкі з большасці абласцей, не памянўшы іх у сваіх статзборніках.

Аднак паглядзім зблізку на вынікі працы грамадзян і прадпрыемстваў. На тых шматках зямлі ўтрымліваецца ледзь не палова ўсіх кароў і болей за дзве трэці свіней і птушак, а козы і авечкі амаль што ўсё, якія ёсць.

А калі прайсці па палях і агародах, карціна дапоўніцца яшчэ больш яркімі ўражаннямі. Валодаючы толькі 15 працэнтамі ворыва, прыватнікі вырошчваюць болей, чым калгасы і саўгасы: бульбы — у 12 разоў, гародніны — у 6, пладоў і ягад — у 9,5 раза. Толькі па збожжы і збожжабабовых яны ўступаюць першынство.

Аб чым гэта сведчыць? Гэта паказвае цану кіраўніцтва, якое не можа дастойна выкарыстаць тыя сродкі, што мае на руках — зямлю, тэхніку, перадавую тэхналогію, угнаенні, грошы.

Сказаць, што сяляне працуюць без дапамогі навукі, тэхнікі — значыць, нічога не сказаць. Чаму хлебаробы не маюць таго, чым яны карысталіся тысячы гадоў — рабочага каня? Ім жа забаранілі яго мець. Як сродак эсплуатацыі чужой працы. Але мала таго. Акрамя адкрытай забароны, селяніна паставілі ў такія ўмовы, што ён і сам не можа яго трымаць. На невялікім агародзіку не вырасціш ні аўса, ні травы для сваёй сіўкі. А калі хто і зможа яе пракарміць, то якую працу задасць ёй у сваёй карлікавай сядзібе? Узараць агарод, пару разоў паскародзіць, абгнаць бульбу — вось і ўсё. Каня можа трымаць сёння толькі той, хто будзе працаваць на ім і для сябе і па чужых заказах. А такіх гаспадароў мала.

Здзіўляюцца: прынялі зямельны кодэкс, што дазваляе крыху распряміць плечы селяніну, дык і той не выконваецца: зямлі яму не дабавляюць па-ранейшаму. У ім чаго?

Сялян прывязалі да маленькіх агародзікаў, прымушова перасялілі з хутароў, малых вёсак, загналі ў вялікія, без элементарных выгод — водаправады, ацяплення, асфальтаванай вуліцы. Прымушваюць працаваць у буйных гаспадарках, не выплачваючы нармальнай зарплаты. Але што самае дзіўнае і бязглуздае, — не даюць карыстацца сродкамі працы, акрамя як ручнымі — рыдлёўкай, віламі, матыкай. Ды і тыя зроблены па прынцыпе цяп-ляп, як для недарэкаў.

Нядаўна я пабываў у майстэрні мясцовага каваля Іосіфа Гіміка. Пакуль ішоў па бетавананай дарожцы, не паспяваў пераскок-ваць паглядам з розных казачна аздобленых пабудоў — прасторнай хаты, летняя кухня, лазні, пуні, майстэрня. Я і з вуліцы не адзін раз здзіўся: як гэта ўдаецца гаспадару трымаць усё ў такім парадку — і пабудовы прыгожыя, і пчалынік па суседстве з сядзібай, і багаты сад, і легкавая машына на двары, і матацыклы, і нават грузавік. А прайшоў па двары, завітаў у майстэрню — яшчэ болей прыбавілася павагі да гаспадара. Столькі тут розных станкоў, прыстасаванняў, электроннага абсталявання — ні ў кога столькі не бачыў.

Пакуль аглядалі гаспадарку, Іосіф Аляксандравіч расказваў пра сябе:

— Пасля вайны прыехаў з Польшчы. Тут ажаніўся, адбудаваў сядзібу. Працаваў механікам — у калгасе, у вайсковай часці. На веласіпедзе ездзіў за дваццаць пяць кіламетраў...

З гаспадаром сядзібы мне даводзілася сустракацца ў мясцовай школе. Быў фестываль народных промыслаў, куды з'ехаліся кіраўнікі школ з усяго раёна, Іосіф Гімік дзяліўся вопытам. Многа чуў я пра яго і ад вясцоўцаў: лепей Юзіка, як яго ўсё завучь, ніхто не зробіць матыку.

— Так, загадаў шмат, — згаджаецца гаспадар. — Нават з далніх вёсак прыходзяць...

— А чаму магазіннымі не карыстаюцца? — пытаю я.

— Мае ж лёгенькія! — бярэ ён у рукі трохзубку з новым чаранком. — І зручныя: чах-чах-чах! І пайшоў, пайшоў!

Я добра ведаў, як гэта — "пайшоў, пайшоў". Побач з маім агародам не адзін год вырошчваліся калгасныя буракі — то цукровыя, то кармавыя. Летам там перабываюць усё навакольныя жанчыны: гараджанкі і сялянкі, старыя і малыя. Трава вырастае вышэй чалавека, а трэба зрабіць так, каб гліністае поле было як пух. У кожнай жанчыны — дзялка — некалькі радоў амаль на кіламетр. З раніцы яны сапраўды "чах-чах-чах" матыкамі, а пасля поўдня і поўзаюць па зямлі, і садзяцца, і кладуцца пластом. Пры такой працы многае залежыць ад прылады ў руках.

— Я раблю такія, якія хто хоча, — тлумачыць далей майстар. — Каму трох-, каму чатырохзубыя, каму зусім бяззубыя. Большыя, меншыя, цяжэйшыя, лягчэйшыя...

Ён асцярожна падзьмуў на сваю матычку, паглядзіў яе далонню, як дзіця ляльку. Я ўспомніў пра сваю калекцыю заржавелых матык — тая хутка зламалася, у той павывальваліся зубы, у тую лезе толькі тонкі чаранок... Для кожнай з іх рыхтаваўся праект, тэхнічнае заданне, якія абмяркоўваліся, узгадняліся...

Гаварыў майстар і пра іншыя свае клопаты — рамонт плугоў, барон, ачунікаў. У калгасе няма ніякага сельгасінвентару. Возьмеш каня, ідзі затым шукай па вёсцы тое, што табе трэба для працы. Хоць усё гэта некалі было тут. Мне сусед аднойчы расказваў са скрухай у голасе:

— Была ў мяне добрая спружыноўка. Траву выгрызала, як звер. Калі стваралі калгас, усё падчыстую забралі. І тую спружыноўку таксама. Кінулі яе на калгасным двары, яна там ляжыць, ржавее. І развальвацца ўжо пачала. Я пайшоў аднойчы, забраў яе, адмантаваў. Цяпер усё ходзіць і просыць!

Другі сусед не можа нахваліцца сваім ачунікам:

— Я ў горадзе труб здабыў, там жа іх зварыў, атрымаўся такі лёгкі ачунік! Нават не чуваць, калі цягнеш па баразне...

У гарачую пару на ачунікі небывалы попыт. Летам іду я па Мікалаёўшчыне, апетай пазтам, гляджу, сядзяць двое за ачунікам на лавачцы, якраз насупраць пошты. Прысіджваюся побач.

— Добра напрацавалі сёння? — ківаю на ачунік са слядамі свежай раллі.

— Мы з самага досвітку на нагах... У такую спеку толькі з халадком і папрацеш... — амаль адначасова адказваюць яны. Абодва аголеныя да пояса, з густым цёмным загарам на скуры. Прыўзняты настрой і вялізны сіняк пад вокам у маладзейшага сведчылі пра тое, што і аплату за працу яны ўжо атрымалі нядрэнную.

— А работы многа?

— Ну, ведаеце, з канём у агародзе не развернешся, — быццам апраўдваючыся, тлумачыць пажылы вясковец. — Людзі просыць, як не дапамагчы...

Няпэўны адказ сведчыць, што ім не хацелася раскрываць сакрэты свайго заробку, хоць было відавочна: працуюць яны па заказам. Стаў у баразну і пайшоў замест каня! Як тут не ўспомніць дзядзьку Якуба — так яго нярэдка называюць землякі. Шмат узнёслых радкоў прысвяціў ён зямлі, вясцоўцам, неабходнасці перамен. І, значнаючы, што голымі рукамі зямлю не возмеш, ён дае малюнак самага тупіковага становішча селяніна, пры якім той усклікае з адчаем:

(Працяг на стар. 14—15)

Шмат гавораць нам легенды і паданні, а многія з іх, як вядома, зместам звязаны з паходжаннем населеных пунктаў. У доктара філалагічных навук Аляксея Ненадаўца з явілася жаданне сабраць іх разам, каб выдаць асобнымі кнігамі, прадставіўшы тым самым кожную вобласць. Так узнікла задума серыі "Мой родны кут". Паразумеце А. Ненадавец знайшоў з выдавецтвам "Беларусь", у якім у 1995 годзе і выйшла першая кніга, што называлася "Брэстчына ў легендах і паданнях". Затым была другая — "Міншчына..." "Гродзеншчына ў легендах і паданнях" — трэцяя ў згаданай бібліятэцы. Атрымалася яна даволі аб'ёмнай ды і па колькасці назваў прадстаўніча: можна даведацца пра паходжанне 105 населеных пунктаў Гродзенскай вобласці. А першым стаіць паданне, у якім тлумачыцца, адкуль пайшла назва Гродна.

Не скажаць, каб гэтае паданне вельмі арыгінальнае па змесце, але яно цікавае тым, што дае магчымасць адчуць, як мяркуе сам народ (паданні і легенды сабраны і апрацаваны А. Ненадаўцом). У мясцінах, дзе стаіць сёння гэты абласны цэнтр, даўным даўно, калі яны былі яшчэ амаль не абжыты, з явілася дружина. Новая мясцовасць ёй спадабалася, таму вырашылі паступова абжываць яе: "Сталі будаваць сабе хаціны ды гаспадарчыя будыны, а вакол, па старадаўнім вайсковым звычаю, абнеслі невялічкія пакулі што паселішча высачэзным дубовым частаколам. Калі ў яго пыталіся ў тых мясцінах, куды ён ідзе, ці адкуль вяртаецца, то звычайна казалі — "з гарадні". Пазней стаў там горад, які так і называлі — Гародня, а пазней у Гродно перайначылі."

У Ваўкавыска — свая гісторыя. І ў аднозенне ад гэтай — драматычнае: "Даўно, за сівымі стагоддзямі ўсё гэта адбывалася. На месцы сённяшняга горада шумелі адвечныя лясы ды балоты непразлыныя раскінуліся. Баяліся людзі нават заязджаць у гэты край, бо мала хто мог пачыць дарогу дамоў знайсці. Нядобрыя чуткі несліся па белым свеце пра гэтую зямлю. Вельмі нядобрыя. Колькі жажлівых гісторый распавядалі пра тое, што нібыта на ёй адбывалася". Лютавалі ў тамашніх мясцінах разбойнікі ды і розная нечысць вялася: "ваўкалакі-пярэваратні, крумкачы, лешакі і чэрці". Аднак асабліва дурная слава пайшла пасля таго, як разбойнікаў "аб'яднаў грозны і крыважэрны атаман Волак". Каманда ў яго падабралася гэтка ж. Асабліва вылучаўся нейкі Вісек, якога неўзабаве атаман зрабіў сваім намеснікам. Невядома, колькі б здэкаваліся яшчэ з мясцовага насельніцтва нелюдзі, калі б банду не разграміў "адажыны і магутны князь Забейка". Тых, хто застаўся ў жывых, загадаў павесіць на дубе, а пасля пахаваць і ўзваліць на магілу агромністы камень: "Людзі сцвярджаюць, што з таго дня стрэлы Перуна ніколі не мінаюць гэты дуб і камень — не можа нябесны валадар нават мёртвым разбойнікам даваць іхнія страшныя зямныя грахі. Князь Забейка на месцы былога жылля рабаўнікоў пасадзіў жыццё сваіх старых ужо дружнынікаў, даў ім зямлю, дазволіў займацца пчалярствам і рыбнай лоўляй... Паселішча новае, каб людзі болей не баяліся прыезджаць сюды, назвалі Волакавіскам, а з цягам часу назва змянілася і месца стала называцца Ваўкавыскам".

Гісторыя ж пра ўзнікненне горада Ліды — напачатку романтичная, але таксама з трагічным завяршэннем. Сціплая дзяўчына Лідзея пакахала юнака, але і падумала не магла, што "хлопец гэты ніякі не хлопец, а пераўвасоблены нячысцік". Ад знаёмай бабулі даведалася Лідзея, як пазбавіцца гэтага нячысціка. І папярэдзіла, што "ні ў якім разе нельга спачуваць, бо канаць ён будзе ў чалавечым абліччы. Нельга рэзаваць на ягоныя крыкі і стогны, плач ды слёзы, бо калі ў душы з'явіцца жаль да яго, то гэтая вадзіца (якой трэба апыскаць яго жытло. — М. Г.) пачне дзейнічаць і на цябе". Ды не атрымалася так у Лідзеі, як раіла бабулька, таму і патанула ў палонцы: "Калі вясной лёд узламаўся і збеглі раўчкі, то і рэчка тая абдзілася, але цяпер яе людзі звалі... Лідзеяй... Праўда, некаторыя клікалі больш ласкава — Лідзейка, таму і паселішча на высокім беразе назвалі Ліда".

Іншыя гісторыі таксама па-свойму цікавыя. Яны сведчаць, наколькі багатая фантазія ў народа, як ён імкнецца ўсяму даць сваё вытлумачэнне.

Міхась ГЕНЬКА

Лірыка каханья... Такая розная і такая падобная. Розная па характары пазытычнага самараскрыцця, па вобразна-выяўленчых сродках, па шляхах развіцця сюжэтнай лініі і г. д. А падобная жаданнем спасцігнуць ва ўсёй паўнаце і глыбіні пачуццёва каханья, і гэтае жаданне кладзецца ва ўток стварэння характару лірычных герояў і гераінь любоўнай лірыкі. Сваёй дарогай прайшла праз цэрні да святла любові і гераіня Ніны Мацяш. У яе свая праўда жыцця і каханья, якая пачае на старонках зборніка выбраных твораў "Паміж усмешкай і слязою. Вершы і пазмы (1962—1992)".

**Была такая буйная вясна!
А я жыла, жыла — не разумела,
Нашто мяне абдорвала яна**

**Цнатлівай чысцінёй чаромхі белай,
Яе агузлых, хмельных кутасоў
Таёмнай, ледзь улоўнаю гаркотай...**

Вясна ўскалыхвае ў душы не вядомыя раней і яшчэ не зразумелыя да канца пачуцці. Пачынае прабівацца праз друз мітусні і паўсздэннасці расточак пшчоты і слагады да ўсяго жывога — гэтага патрабуе ўсхваляваная душэўная настроенасць на прыняцце каханья. Менавіта вясной і слых, і зрок абвострана-крытычна ўбіраюць у сябе красу прыроднага абуджэння, а затым і яго "буіства", як сказала Н. Мацяш. А таму прырода нібы вядзе гераіню Н. Мацяш за сабой, расхінаючы перад ёю свае таёмніцы, напайнае яе сэрца асалодай. Толькі вясной даецца магчымасць зліцца яе душэўнай акрыленасці з ажыўшым пасля зімовага сну навакольным. Душа жанчыны, разбуджаная вясновым прыродным росквітам, трымціць у чаканні каханья. І яно прыходзіць у лёс гераіні Н. Мацяш з прыветнай усмешкай каханага:

**Хачу яе, нібы песні,
Не петаў яшчэ ніколі,
Каб верыць заўжды ў прадвесне...**

Прырода выклікала і абстраыла эмоцыі закаханай жанчыны, і толькі ў такім узбуджана-натхненым стане ёй адкрылася непараўнаная ні з чым квяцістасць свету, а ўсмішка любімага чалавека напоўніла пярэстасць навакольнага сэнсам. Усё наўкол загаманіла, зайграла, зазіхацела ўсімі колерамі ў непарторнай мазаіцы, якую нарадзіла каханне. Толькі каханню дадзена магчымасць ажыўляць, адушаўляць і ўзнямаць — да такой непарушнай высновы прыводзіць нас Н. Мацяш.

**О сэрца, ты такое рызкоўнае:
У студзені адліга — не прадвесне.
Табэ ж хапае промня выпадковага,
Каб ашукацца
І каб уваскрэснуць.**

"Выпадковы промень" у жыцці жанчыны — гэта тая ж усмішка каханага, яго цёплае слоўца, ласкавы пагляд, душэўная падтрымка. Здавалася б, так мала трэба, каб адчуць сябе шчаслівай, і так мала. Дабрыня, пшчота, спагада становяцца не проста крытэрыямі сэнсу чалавечага быцця, не толькі арыенцірамі жыццёвага самаздзяйснення гераіні Н. Мацяш, яны патрэбны сёння і ў гэтае імгненне для таго, каб жыць і адчуваць сябе шчаслівай, яны неабходныя складаемыя думак і ўчынкаў асобы. А таму без дабрыні, без самаахвяравання каханне не самадастатковае. А ахвярае гераіня многім, і ў першую чаргу днямі, гадамі адзіноты: "Толькі ледзь не кожны дзень, што згас Зноў без вас — напалавіну страчаны..."

Аднак гэтая ахвяра апраўдваецца верай — верай у каханага і ў сябе ў першую чаргу. Адзінота выклікае падвоеную ўпэўненасць ва ўласнай трыувчасці і вытрымцы, якія сілкуюць і каханне, хай сабе і на адлегласці. Калі цябе кахаюць — значыць вераць у тваю сутнасць і гэтым нібы пранікаюць у стыхію твайго існавання. Вера каханага адчыняе замкі недаверу і адчужанасці, дае сілы пераадолець трывогі і прайсці праз аднастайнае, шэрае і нецікавае ў нашым жыцці. А таму і ў нечым декларатывнай фразе, за якой усё тая ж вера, "І пакуль Вы ёсць, Мой шлях адзіны, мой шлях — наперад..." успрымаецца неабходным кампанентам сапраўднага каханья, пабудаванага на ўзаемада-

памозе і ўзаемападтрымцы. Аднак шчасце гераіні Н. Мацяш не бязвоблачнае і яснае. І жыццёвыя шляхі каханых ткуцца з двух розных утокаў, ніты на гэтых палотнах зрэдку пераплятаюцца, ствараючы пэўную блытаніну і непрадказальныя ўзоры, з-за якіх і мае сэнс гэтае перавітае дарогамі расстанняў пькельнае і адраджваючае каханне. Хаця жыццё заўсёды ўносіць свае карэктывы ў адносіны, незалежна ад мараў закаханых, расстаўляе свае акцэнты.

**На незалежнасць я не пасягаю.
Мне б толькі твае вочы прысягалі,
А будзь такі, як ёсць. Ты толькі будзь!**

У гэтых словах гуцаць жаночая годнасць і роспач, вера ў свае сілы і ў той жа час залежнасць ад волі каханага, ад глыбіні яго пачуцця. І калі жанчына заяўляе: "На незалежнасць я не пасягаю...", яна нібыта супя-

ханне. І цяжка сказаць, ці ранейшыя пачуцці нашых герояў прайшлі трансфармацыю і на новым вітку адносіны перараслі ў большае, чым сяброўства, ці гераіня пачала ўспрымаць наўнае ў іншым свеце, аднак скачок у другую пачуццёва-эмацыянальную рэальнасць адбыўся:

**А прыйдзеш ты,
Запознены, здарожаны,
Шапне крывічка кожная:
"Харошы мой!.."
Пратрубіць безагляднасць раскавана!
Як мне прывыкнуць да сябе —
Каханай?**

Калі чытаеш радкі гэтага верша, адчуваеш, наколькі перамянілася гераіня Н. Мацяш, можна сказаць крыху інакш — наколькі перамяніла яе каханне. У яе пачуццях з'явілася "безагляднасць", "раскаванасць", а

Святлана КАЛЯДКА

Нязводнасць любасці

ЛІРЫКА КАХАННЯ НІНЫ МАЦЯШ

рэчыць сама сабе, бо духоўнае, душэўнае паяднанне двух людзей знішчаецца, як толькі пачынаецца непатрэбнае высвятленне прырытэстаў і іх расстанюўка ў адносінах. А таму падобная праблема, якая ўклалася ў адну фразу, магла ўзнікнуць толькі ад няпэўнасці, недагаворанасці ў стасунках дваіх, яна як паверхневае выкладанне глыбокай душэўнай траўмы, ці нават, можна сказаць, комплексу жанчыны. А словы з верша "Зусім не жарт":

**Абяцаю пакору сваю, абяцаю —
Покуль воля твая
будзе
з воляй маёй
супадаць!**

Успрымаюцца не толькі як іронія ці забава гераіні Н. Мацяш, аб чым гаворыць і назва твора, а хутчэй як праўленне ўсё той жа гульні ў ролі. Ідзе нябачная, неўсвядомленая барацьба за ўладу над каханым, і калі гэтая ўлада не адчуваецца, узнікае жаданне замацаваць яе хаця б у словесным выяўленні сваёй волі, што і робіць Н. Мацяш. Аднак падобныя трэшчынкі ў развіцці адносінаў не спрыялі аб'яднанню дваіх. А таму рэальная ацэнка іх адносінаў, зробленая гераіняй, дазваляе вызначыцца пэўна: "Маркота з усіх маркот: Не любіш". Яго нелюбоў не ўспрымаецца беспрасветнай трагедыяй, бо першапачаткова за пабудовай адносінаў стаяла гэтае не- (у якасці непаўнаты) і прадвызначала характар іх развіцця. Не можа каханне-сяброўства, што ўзнікла ў большай ступені на паразуменні і ўзаемапавазе, стаць паўнаўартасным без страдці. Гераіня прызначаецца: "З адным не прымірыцца мне: Што я кахаю Вас, Вы — не..." і ў гэтым прызнанні рэальнае ўсведамленне горкай праўды ўзаемаадносінаў. Аднак, магчыма, такі цвярозны погляд на падзеі ўласнага жыцця ў нечым таксама заканамерны, і свядома, і падсвядома жанчына ўспрымала гэтыя адносіны як дар і волю лёсу, а таму і каханне яе вырасла з удзячнасці чалавеку за прыняцце яе такой, якая ёсць. Як гаварыла гераіня Н. Мацяш з іншай нагоды, "Не рабіце мне скідак, Паверце ў мяне..." — а ў яе паверылі і больш таго — пакахалі. Але гэтае каханне-ўдзячнасць не магло стаць сапраўднай мелодыяй кахаючага сэрца. Больш прыдуманае, чым рэальнае, яно часцей раніла і мучыла і без таго зблелую душу жанчыны. А таму і просьба яе як замова ў першую чаргу самой сабе не прымаць словы падтрымкі як словы любові:

**Не гавары са мной неасцярожна,
Пшчотай выпадковаю не рань.
...На недавер мне сіл яшчэ стае.**

З'яўляецца "недавер" да сябе, да сваёй падатлівай жаночай натуры і ўвесь час нястрымнага, няроўна б'ючага ў грудзях сэрца. Жанчына жыве ў чаканні цуду, верыць у прыход у яе жыццё сапраўднага ўсеахопнага пачуцця, і "знае, сведчыць, помніць", што шчаслівай можна стаць — толькі "трэба ласцы й шчырасці няўтомна, Безаглядна й годна — на дваіх" будаваць гэтае шчасце. І тады ўсе ранейшыя "сумаванні аб пькельным поўдні", што выступалі прататыпам казначай краіны, у якой спазналі бы паяднанасць "тваё каханне і натхненасць мая", а таксама мары аб сустрэчы недзе там, "калі нас ужо не будзе", застануцца толькі далёкімі дзівочымі летуценнямі і абстрактнымі развагамі, якія не маюць права ўваходзіць у новае жыццё жанчыны, дзе ўладарыць цяпер ка-

гэта і ёсць "адгалінаванні" страдці. Яна (страдць) кіруе цяпер і ласкавай, пшчотнай інтанацыяй голасу паэткі. У радасці ўзаемнасці, прасякнутае салодкім дурманам, раскрылася яна сапраўдна, жывая і чулая. І раскрылася нечакана для самой жанчыны квяцістае багацце эмоцый, якімі яна можа шчодро адарыць любімага. Адчуванне сябе каханай падарыла гераіні і шчасце, і разгубленасць. Новая хваля неспазнаных раней пачуццяў і перажыванняў уварвалася ў жыццё, зрабіўшы яго цэласным, паўнаўартасным. Прачунуліся ў жанчыне яе загадкавыя, прыцягальныя, абаяльныя, якія доўга чакалі свайго абудзіцеля. Толькі праз узаемнасць давалося даведацца пра "прадонне шчасця", пра яго непамерныя глыбіні.

**Раскоша самога ўзнясення
Не даць упасці.
Я толькі праз яго спазнала
Прадонне шчасця.**

У дадзеных радках слова "раскоша" нібы гаворыць аб незлічоных радасцях кахаючага сэрца, аб пазнанні жанчынай самых недасягальных вышынь у эмоцыях і пачуццях. І адтуль, з птушынага палёту яе шчаслівая любоў абергае, песьціць і мілуе непарыўную повязь двух сэрцаў, імя якой неразлучнасць: "Але ж і ў радасці, і ў скрусе Наяве зліты мы і ў мроі. Два целы возьме смерць, а мусіць здаволіцца душой адно..." Рэдкі дар выпаў на долю гераіні Н. Мацяш — пазнаць ва ўсёй паўнаце і глыбіні паяднанне душ, зліццё духоўнае, "калі ў жыццё мае так уварваўся — Не памяцця — маёй крывёю стаў". Навошта шукаць словы, зважаць і апраўдвацца, псаваць гэтым адзін аднаму жыццё, калі яны — "дзве істоты з адзіным сэрцам і кругазваротам", а таму і думкі, і адчуванні ў іх аднолькавыя. Гераіня Н. Мацяш свята верыць у выбранаць і бязгрэшнасць іх саюзу прад Богам і людзьмі. "Ці б нашы адзіноты нас звялі, Каб мы несумяшчальныя былі?" — задае пытанні, нібы сцверджанне паэтэса. Іх дзве душы абвечаны часам, прасторай, вечнасцю. Прамовіўшы "гэтае вечнае слова: "Кахаю", двое людзей сталі роўнымі перад радасцямі і бедамі, перад шчасцем і няшчасцем. Адна доля паядала іх у сусвецце.

Аднак часам і гэтая непарушная ўпэўненасць разбаўляецца хвілінамі непакою і турбот:

**Як б'еца сэрца, родны мой!..
Ці хоціць нашага святла,
Каб і на сцежцы незямной
Нам стрэча дадзена была?**

Няведанне, журба з'яўляюцца ад жыццёвай мудрасці і перажытых гадоў. Яны, аднак, не супрацьстаяць папярэдняй усхваляванай веры і не супярэчаць "нязводнасці любасці" ў адносінах каханых. Наадварот, жанчына стала больш ахоўнай, беражлівай, прасветлена-мяккай у пачуццях. І тое святло, якое яны разам запалілі на алтары каханья, цяпер хочацца пранесці не толькі праз гады, а захаваць для вечнасці. Вір страдці і пачуццёвасці, які зачараваў і зацягнуў у свае глыбіні, адыходзіць у былое. Саступае месца пшчотце, лагоднасці, прызрыстасці адносінаў, калі "мы, нібы два п'ялёсткі, тонем У галавакружна расчыненых сонечных тонях..." Нездарма паэтэса звяртаецца да вобраза вішневага саду па вясне: "Бялюсенькі цвет вішнёвы" абвейвае сэрца цеплынёй, ласкавацю, ахінае мяккасцю і чысцінёю, нараджаючы ў душы і ў думках крышталёвую атма-

сферу, праз якую правяраецца шчырасць адносін, моц і трываласць кахання. Жанчына раствараецца ў "вянчальнай плыні", успрымаючы пры гэтым вельмі ясна ўсю рэальнасць адбытага з імі. Што характэрна для герайні Н. Мацяш — тонкае адчуванне мяжы паміж наяўным і ўяўным, паміж жаданым і рэальным. Хутчэй адсутнасць любові можа нарадзіць неадэкватна-балючую рэакцыю на розныя з'явы і падзеі яе жыцця, а не яе прысутнасць.

**Укрыў мяне, любоў мая,
Хоць позіркам заміланым,
Каб, зноў табыю паратаваная,
Жыццё як ёсць прымала я.**

Як ні парадаксальна, але каханне вяртае жанчыну да самой сябе існай, сапраўднай, непадманутай: "Той час, які прасякнуты табыю... — Адно ў той час бываю я живою..." Здавалася б, закаханаму сэрцу лёгка стварыць фантазію працяг іх незямной любові. А мы бачым, што герайні Н. Мацяш каля любімага "супакойваецца і чыснее. Ты са мной, і не горкі мне дзень..." Каханне дорыць ураўнаважаную гармонію паміж думкамі і паводзінамі. А ўсведамленне сваёй неабходнасці нараджае светла-шчымымліваю веру ў ахоўную сілу лёсу:

**Не ты мяне любіш —
Жыццё мяне любіць,
Тваёю істотай вітае — галубіць...**

Часам сваё каханне герайні ўспрымае цудоўнай казкай, якой хутка наблізіцца фінал, і яна зноў апынецца перад рэальнасцю. А таму як малітву, у якой кожнае слова — крык абнадзеенай душы, усплёск самых таемных жаданняў, вымаўляе жанчына сваю просьбу:

**О, толькі не пакінь, не адступіся!
Пазнай мяне, прызнай, не абміні!
Не адварніся!..**

**Больш з такім маленнем
Ужо няма мне да каго ісці.**

Колькі веры і пакуты, агню і трывогі, парыў і распачы, а галоўнае — балючай сардэчнай праўды ў словах звароту да любімага чалавека. Ты — "усё на свеце: і кліч жыцця, і прага смерці..." У ім зліліся полюсы быцця, супрацьлегласці і супярэчнасці існавання. Ён стаў "і долам, і высямі", увабраўшы ў сваёй асобе сугучна сапраўдных мужчынскіх якасцей, увасабляючы сабой ідэал мужчынскага характару. А таму і сябе герайні Н. Мацяш імкнецца "падцягнуць" да гэтага ідэалу, перажывае — "табе я стала неабходнай, А ці зраблюся дастатковай?.." і клопат яе зразумелы. Быць роўнай абранаму мужчыне ў першую чаргу духоўна, застаючыся пры гэтым і слабой, безбароннай, і моцнай, трываючай, — нялёгкае справа. Адстойваць кожнае імгненне свайго існавання права на шчасце — яно ж не даецца аднойчы і назаўсёды. Пераадольваць жыццёвыя выпрабаванні і верыць у працяг радасных хвілін сустрэч.

**А ўсё суджанае збудзецца
І само,
хоць задавіся!**

Ва ўжытым паэтычным вершы "Само" слова з размоўнай лексікі свой сэнс: гэтым Н. Мацяш сцвярджае непазбежнасць у лёсе чалавека "суджанага", залежнасць жыцця асобы ад распалажэння зорчак на небе, і чалавек бяспільны што-небудзь змяніць. У гэтым "задавіся" увасоблена немагчымасць і ўвогуле бессэнсоўнасць існага. Жыццё вяртаецца на кругі свае, і лёсам дадзена герайні яшчэ не раз да глыбіні адчаю спасцігнуць адзіноту: "Я адна, я ўсё роўна адна, Хоць і ёсць ты ў мяне, мой абраны...". Адуць у шчаслівай жанчыны такія змрочныя настроі? Відаць, усё ад той самай душэўнай нестабільнасці, эмацыянальных спадаў, пачуццёвага максімалізму.

**На жаль, Мацяш, нямаш, нямаш
на Любага надзей.
Ляці сама праз беды ўсцяж,
хоць Ён прыехаў зноў!**

Гэтым вершам завяршаецца зборнік "Паміж усмешкай і слязоў", ці выпадкова? Не. І ў гэтым бачыцца пэўная асуджанасць жанчыны на шчасце, разбаўленае адзінотай: аддаючы ўсю сябе, атрымліваць рэдкія моманты паяднання. Яе жаночая натура ўсё ж падпарадкоўваецца мужчынскай волі і характару, і ў гэтым ёй бачыцца выратаванне душы ад хаосу і беспрасвету. У такім падпарадкаванні жанчыны імкнецца адчуць павагу, падтрымку і каханне. Бо калі беды становяцца справай толькі аднаго боку — рвуцца ніты лучнасці і ўзаемаразумення, тады і залежнасць аднаго ад другога страчвае свой высокі сэнс. Застаюцца адносінны, губляючы самую галоўную сваю сутнасць — узаемнасць. Хоць чацвёрты верш, што падобная жорстка доля абдыдзе герайні Ніны Мацяш і яе страх ("нямаш на Любага надзей") застаецца прыдумкай дрэннага настрою. А шчасце не вычарпнецца пражытым і перарасце ў іншую сваю якасць і прызначэнне.

ВІНШУЕМ!

Працягваючы справу бацькі

Валянціне КУЛЯШОВАЙ — 65

Рэспубліканскага Дома работнікаў мастацтва.

Літаратурнай працай займаецца з 1967 года. Перакладае з балгарскай, польскай на рускую і беларускую мовы, а таксама з беларускай на рускую. У 1983 годзе часопіс "Нёман" апублікаваў у яе перакладзе рамана П. Вежынава "Весы". Пераклала на беларускую мову асобныя творы Х. Васілева, Я. Коноша, А. Сятэцкага, на рускую — Х. Дзэбрэцінава, Г. Алексіева, Х. Васілева. Шырокую вядомасць атрымала літаратуразнаўчая аповесць-эсэ В. Куляшовай пра бацьку "Лясному рэху праўду раскажу..." (1989) Валянціна Аркадзьеўна — аўтар сцэнарыя дакументальнага фільма пра А. Куляшова "Край крынічны" (1972). Склала "Анталогію беларускага апавядання", што выйшла ў Балгарыі ў 1968 годзе, фотаальбом "Аркадзь Куляшоў" (1985), кнігу "Маналог" А. Куляшова (1989), Збор

твораў А. Куляшова ў двух тамах (Масква, 1989).

З 65-годдзем Вас, дарагая Валянціна Аркадзьеўна! Новых вам жыццёвых і творчых поспехаў!

УРАЖАННЕ

Ад зоркі да зоркі

Маладзейшыя чытаць, бадай, і не ведаюць, што яшчэ гадоў дзесяць таму, каб надрукавацца ў Маскве, мала было мець талент. У вядучых саюзных выдавецтвах "Советский писатель", "Художественная литература", "Молодая гвардия" ды і ў некаторых іншых існавала свайго роду разнарадка. І гэтага няпінсанага правіла заўсёды прытрымліваліся, калі вырашалі, каго паставіць у тэматчны план, а каму адмовіць. Абавязкова бралася пад увагу, каб ніводная саюзная рэспубліка не была пакрыўджана. А пасля глядзелі, каб уважыць мясцовых лаўрэатаў Дзяржаўных прэміяў (не кажучы, безумоўна, пра лаўрэатаў Ленінскай прэміі і Дзяржаўнай прэміі СССР), паэтаў і празаікаў, удастоеных розных ганаровых званняў. Выбарачна падыходзілі і да маладых аўтараў. У гэтых выпадках найчасцей спрацоўвала сацыяльнае паходжанне. Прыкладна па такім прынцыпе дзейнічалі і ў рэдакцыях саюзных часопісаў. І калі галоўны рэдактар "Нового мира" Аляксандр Твардоўскі з-за сваёй прынцыповасці яшчэ мог правяціць самастойнасць, дык іншым вольнасць ніколі не даравалася.

Ды гэтая ганебная практыка даўнавата адышла ў нябыт. Цяпер, за рэдкім выключэннем (сярод пішучай браціі "прабіўных" хапала заўсёды), каб быць заўважаным у Маскве, трэба мець талент. А Масква, як вядома, слязам не верыць. Маскве падавай такія творы, мастацкім вартасцям якіх могуць пазайздросціць самыя аўтарытэтыныя мэтры. А падобных твораў, на шчасце, шмат пішучы нашы землякі. Таму іх ахвотна і друкуюць у Маскве.

Адзін з іх — рускамоўны літаратар Фелікс Мысліцкі. Жыве ў Гомелі, паспеў выдаць у "Мастацкай літаратуры" кнігу "Чорное солнце" з прадмовай народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна, а Рыгор Іванавіч, як вядома, не толькі сам надзіва арыгінальны і таленавіты паэт, а і цудоўнейшы знаўца паэзіі. Таму Р. Барадуліна на мякіне не правядзеш. Каб ён заўважыў і падтрымаў, трэба напісаць хоць бы нешта такое, што дае падставы паверыць у твае творчыя сілы і мажлівасці. А Ф. Мысліцкі першымі сваімі вершамі засведчыў, што мастакоўскага вучнёўства ў яго па сутнасці не было. Гэта і дало падставы Р. Барадуліну сказаць пра яго спагаднае, ухвальнае слова. І не авансавая, з прыцэлам, як кажуць, на перспектыву, а поўнае шчырага захаплення, радасці ад усведамлення, што не мялеюць паэтычныя крыніцы на беларускай зямлі.

Рыгор Барадулін прадставіў Ф. Мысліцкага і чытачам часопіса "Юношты", на старонках якога Ф. Мысліцкі быў упершыню апублікаваны ў восьмым нумары за 1998 год. Выступіў з ладнай, у шэсць вершаў падборкай, змешчанай пад рубрыкай, якая сама за сябе шмат гаворыць — "Строфы конца века". Р. Барадулін не пашкадаваў Ф. Мысліцкаму высокіх, але справядлівых слоў: "Фелікс Мысліцкі — паэт чуткі і зоркі, паэт трывожны, паэт ішучы. Это он увидел "краснощекий воздух", "мыслящее небо над рекой", заметил, "что день моложе ночи" и как "взрослеет небо Иерусалима". Р. Барадулін працягвае сваю гаворку наступнымі словамі: "Читаешь его стихи и веришь, что это сам поэт, как и его лирический герой, "от звезды к звезде ходил и небо изучал".

У Фелікса как у природного поэта, широкий жест: "...озябну и одену облака", "...и тихо тишину толкну плечом", "...я сталкивал прошлое с будущим лбами, я времени ногу сломал!". Поэзия Фелікса Мысліцкаго вся из сомнений и веры, из печали и радости, из туч и синевы. А поэт стремится к совершенству".

Што гэта сапраўды, так упэўнівае сама падборка. Толькі валодаючы вялікім талентам, толькі мыслячы надзіва паэтычна і глядзячы на ўсё наваколле вачыма, поўнымі захаплення, можна убачыць, адчуць, што не проста ідзе дождж, а "солёный лунный ливень". І ад гэтага ўсведамлення лучнасці з усім зямным і не толькі зямным, а касмічным, душу напаяўнае дзіўнае пачуццё і адчуванне, калі нечакана хочацца нейкіх змен. Да канца не зразумелыя пакуль і не ўсвядомленыя, яны тым больш загадкавыя. І прыцягальныя ў гэтай загадкавай:

**У каждого есть в жизни час,
Когда так глянет небо в нас,
Что оставляет в сердце след,
И, забывая обо всем,
Мы дом свой вдруг не узнаем
И мчимся на внезапный свет.**

Але такое адчуванне імгненнае, бо і "покліч" адуць, звернуў, з самой загадкавай і нядоўгі — ён як нечакана з'яўляецца, гэтаксама хутка і знікае, а застаецца сама рэальнасць, будні, ад якіх нікуды не падзенешся. Застаецца разуменне, што галоўнае для кожнага з нас усё ж на зямлі. З яго радасцямі і болям, з наканаванасцю таго страшнага, ад якога няма ўратавання, бо яно таксама рэальнасць:

**И Некто сходит в нас с высот,
Натянет струны и поет,
И исчезает, и тогда
Нам небо кажется чужим,
А прах ничтожным, но своим,
Ведь путь из праха в прах всегда.**

Паэзія Ф. Мысліцкага — заўсёды адкрыццё. Ва ўсім звычайным, з чаго яна і нараджаецца, дзякуючы ўменню мысліць вобразамі. У іх шмат унутранай напоўненасці і змястоўнасці, яны хораша кладуцца на душу сваёй нерушавасці. Як у вершы "Ноч", у якім "раскрыл все окна, дышит дом // И выпит свет до дна", з'яўляюцца "Хищные огни" і "шорохи одни ползут и там, и тут".

А "Свितязь", калі б была выдадзена анталогія рускамоўнай паэзіі Беларусі, несумненна, стала б адным з лепшых твораў у ёй. Дый, калі параўноўваць гэты верш з тым, што напісана пра славу тае возера, пачынаючы ад Адама Міцкевіча і канчаючы аўтарамі, якія апявалі яго нядаўна, уражаны Міцкевічавым юбілеем, Ф. Мысліцкі будзе на вышыні:

**Не хочу возвращаться я в память уже,
не хочу возвращаться,
Только Свितязь не гаснет доселе в душе,
только Свитязь не гаснет.**

**Вся в светилах и в елях, окованных сном,
вся в светилах и елях,
Две луны и лодчонка с усталым веслом,
две луны и лодчонка.**

Наступныя дзве строфы ўзбудзілі не звычайнага малюнка і яшчэ большага настроянасць, што сведчыць аб знітанасці лірычнага героя з гэтым кутком, які так хораша ўвайшоў у яго душу і, ёсць упэўненасць, ніколі

не пакіне яе, бо падобнае не забываецца. Яно прыходзіць аднойчы і застаецца назаўсёды, становячыся з цягам часу часткай цябе самога:

**И простор, и величие, ни мысли, ни слов,
и простор, и величие,
И дрожание звезд, и сияние звезд,
и дрожание звезд.**

**И русалочный шорох в траве и кустах
и русалочных шорох,
И объятия, и вздохи, и небо в глазах,
и объятия, и вздохи.**

Дарчы, гэты верш Ф. Мысліцкага быў змешчаны і ў часопісе "Наш современник" (№ 6, 2000). З невялікімі ўдакладненнямі: "дрожание звезд" ператварылася ў іх "порхание", "вздохи" — у "трепет". А ўвогуле, з лёгкай падачы "Юношты", Ф. Мысліцкі хутка стаў сваім на старонках маскоўскіх часопісаў. Прынамсі, тры яго вершы надрукаваў "Октябрь" (№ 12, 1999). І гэтым разам Ф. Мысліцкі засведчыў, што ў майстэрстве можа паспаборнічаць са знакамітымі паэтамі. Але паранейшаму ён не здраджае "Юношты". Новая падборка, таксама з шасці твораў, была змешчана ў 11-12 нумарах за пазамінулы год. І прызнана адной з лепшых: поруч з ішымі аўтарамі Ф. Мысліцкі атрымаў "Приз читательских симпатий". Гэтай высокай ацэнкі ўдастойваюцца не толькі паэты, а і празаікі, публіцысты, мастакі на падставе атрыманых рэдакцыйных лістоў, адказаў на анкету...

У пятым нумары "Юношты" за 2000 год пад рубрыкай "Строфы смутных лет" прапануецца падборка вершаў Р. Барадуліна. Як вядома, яго перакладлі на рускую мову і па-ранейшаму перакладаюць многія аўтары, у тым ліку і тыя, хто з'яўляецца сапраўдным майстрам сваёй справы, але ў перастаўленні паэзіі Р. Барадуліна Ф. Мысліцкім свая прывабнасць. Магчыма, ад таго, што, ашчадна ставячыся да арыгінала, ён застаецца і самім сабой. А магчыма, ад вялікай улюбёнасці ў барадулінскае слова, што з'яўляецца сведчаннем і ўдзячнасці таму, што своечасова заўважыў цябе і падтрымаў. Магчыма... Ды што гадаць — трэба чытаць Р. Барадуліна па-руску ў перакладзе Ф. Мысліцкага. І адчуеш не меншую асалоду, чым калі ўспрымаеш прамоўленае Майстрам на роднай мове. Наколькі Ф. Мысліцкі адчуў дух паэзіі Р. Барадуліна, добра відаць па вершы, прысвечаным Генадзю Бурайкіну:

**Поэт — послевоенник, мы
Теперь, как два последних волка,
Смотри, как из крикливой тьмы
Стреляют в нас пока без толка!**

**Им наши шкуры на стене
Распятъ так хочется любовно,
Уже набиты гвозди в бревно,
Где бы висеть тебе и мне.**

**Мы по инерции бежим
И в свет еще знакомый всем,
Себя мы бегом успокоим,
Хоть мрак покажется чужим.**

Фелікс Мысліцкі на паэтычным небасхіле паспеў знайсці сваю зорку, святло якой не можа не вабіць, бо яно яркае і поўнае той вялікай сілы, што сведчыць аб яго жыццядайнасці.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Таіса Бондар

Бог зусім побач

Бог сарэсва рыдом

Бог іо чыісе твент

Слынная пісьменніца Таіса Бондар парадавала чытачоў сваёй новай кнігай "Бог зусім побач", якая з'явілася дзякуючы вытворчаму прадпрыемству "Лотаць". Гэта пранікнёны роздум аб тым шляху, што пераадоляюць сёння многія колішнія атэісты, шукаючы ў гэтым складаным свеце сапраўдных каштоўнасці, а таксама тое апірышча, дзякуючы якому можна знайсці адказ на многія пытанні, вызначыць сваё месца на зямлі, а калі глядзець шырэй, дык і паспрабаваць уявіць тое, таямнічае, а з-за сваёй загадкаваасці і не адкрытасці, чаго не ўдалося пазбегнуць ні аднаму смяротнаму і да чаго — рана ці позна наблізіцца кожны з нас. І не спалохацца яго, а ўспрыняць годна, бо яно стане не толькі завяршэннем аднаго стану, адной існасці, а і пачаткам чагосьці новага, пра што цяпер нам не суджана ведаць, але яго можна уявіць, адчуць, калі напоўніцца верай у Бога.

Кажучы словамі выдавецкай анатацыі, перад намі — "дызайн душы, своеасаблівы і штотымі непаўторны партрэт яе", а ў кнізе яна "пераплятаеца з бачнымі толькі душы карцінамі іншых светаў і сфераў". Адбываецца гэта дзякуючы таму, што аўтар апынулася перад неабходнасцю задумацца над сваім колішнім жыццём, з'явілася жаданне шмат у чым пераасэнсаваць яго. І адбылося гэта не само па сабе, а праз ачышчэнне, якое напаткала пісьменніцу падчас наведвання Індыі: "Пятнаццаць дзён, праведзеных у Індыі, уяўляліся казкаю нават у час іх пражывання: Настаўнік (адны завуць яго Баба Вірса Сінгх, другія — Бабаджы, трэція — Махарадж) пазнаў, прызнаў мяне з першых жа імгненняў (яшчэ да сустрэчы на фізічным плане — у складзе групы): і сэрца маё рванулася да Яго, не прамарудзішы, і сэрца маё — частачка яго! — засталася каля ног Яго. Белаі зіхоткай кветкаю — каля ног Настаўніка". У кнізе ёсць і прысвячэнне: "Вялікаму Настаўніку Баба Вірса Сінгху з паклонам".

Уражанні ад сустрэч з Настаўнікам пераплятаюцца ў кнізе з аўтарскімі запісамі, зробленымі апошнім часам і сапраўды атрымліваюцца старонкі з дзённіка, а менавіта гэтыя словы вынесены ў падзагаловак назвы. Дакладней — старонкі дзённіка душы, якая вырвалася з тлуму паўсядзённасці, пазбавілася гібельных путаў няверу, памылковых помыслаў. І ў чалавека з'явілася патрэба ачышчэння: "Шмат чужых ношак на сябе паўзвальвала? Шмат чужых даўгоў і грахоў аплачваю? Мажліва... Але ж дасюль не магу навучыцца адасабляцца ад чужога гора, ад чужога лесу — і, значыць, няжытыя ўсе гэтыя пачуцці, сумненні і страхі і ва мне самой, як хацелася спавядацца. Усё баранілася (А як жа люблю да людзей? Адкрытасць?), усё шукала і шукаю магчымых сяброў і аднадумцаў (Як жа адной? Самой?), а цяпер вось вымушана зноў і зноў паўтараць: ніхто табе не сябра, ніхто табе не вораг, а кожны чалавек табе настаўнік... Павінна ж некалі набрацца дастатковага вопыту! Павінна ж некалі ачысціцца душа, каб свяціць роўным і моцным святлом, не хльпаючы ў часе кожнай новай стрэчы ці сутычкі! Іначай — не дайсі, не прайсі належнае". Ціхая радасць струменіцца ад усведамлення, што ёсць магчымасць наследаваць вучэнне Настаўніка. Гэтаксама, як і ад таго, што Ён зацікавіўся далёкай і невядомай Яму краінай: "Учора папрасіў паказаць Беларусь — і нейкі час, разумеючы ўсю непазрэбнасць, усю неабавязковасць маіх тлумачэнняў, штосьці расказвала ў часе "палёту" над маёй зямлёй, паказваючы чарнобыльскую зону, Палессе з Прыпяццю, Гродзеншчыну, Браслаўскія азёры, Белавежскую пушчу... І калі ўбачанае пачало ўжо згасаць, успомніла, што не паказала Полацак, храм Ефрасінні. І мы на колькі імгненняў вярнуліся (кажу "мы", хоць помніцца толькі адчуванні таго, што мы разам), падняліся па вузкай лесвіцы — і я паказала келлю, у якой некалі жыла... Настаўнік пажартаваў, што ў параўнанні з гэтай келляй жыву я цяпер па-каралеўску...". З таго найвялікшага паразумнення, з гэткага ж прасвятлення, пра якія нядаўна і падумаць не мог, і пачынаецца шлях да веры, шлях да Бога. А ён жа, у чым і пераконвае кніга Т. Бондар, зусім побач, і, прыйшоўшы да яго, можна адчуць сябе па-сапраўднаму шчаслівым. У рэшце рэшт гэта справа кожнага, як яму быць надалей. У адным няма сумнення: з кнігай "Бог зусім побач" трэба пазнаёміцца.

Міхась ГЕНЬКА

Язэпу

Над нашым лёсам чорны Ахеронт,
Ён паглынае памяці скарбонкі,
У небыццё вязе стары Харон
Стагоддзюў летапісныя старонкі.
Вадой атруціць з Леты пояць нас
Пярэваратні, прагныя да ўлады,
І разбурае неадольны час
Імёны, і сядзібы, і прысады.

А над Зямлёй Гісторыя гудзе,
Звышрактывуным лайнерам імчыцца,
Нам не спыніць, не павярнуць яе,
І застаецца — лесу пакарыцца?
І застаецца — зберагчы душу,
Каб не баяцца плыць па Ахеронту.
Я памяць продкаў у сабе нашу
Ды берагу імёнаў пазалоту,
Калі надыйдзе час і мне ступіць
У лодку раўнадушнага Харона,
Усё сынам пакіну, так і быць,
Мне — толькі голас памінальны звона;
Мне толькі сумны, светлы успамін
Пра тых, хто не пускаў мяне да Леты.
Няхай мяне даруе кожны сын —
Я не аддам ім гэты сум мой светлы.

Сябры
Пагавары са мной на роднай мове,
Не лайся, не цурайся, не журыся,
А цёплай прастотай
у кожным слове

Марыя ПАНКОВА

Асенняе
Сыплюцца,
сыплюцца вершы.
Сыплюцца вершы ў грудкі.
Лісце маё
найсвяцейшае,
Асення жар-радкі.

Хто іх збірае? Восень?
Хто іх, як вецер, — з душы?
І мама мая ў іх галосіць,
І бацька пляце ў іх кашы.

І я ў іх — сама, нібыта
Страшнай бураю збіта.
— Мілы, не наступі!
— Штучна як! Чуеш? — Сні!
...Сні, душа, засынай,
Слоў чужых не краінай...

Мой самы неспазнаны,
Самотны, у глушы!
Ты там —
дзе ўсе туманы,
Ты там — дзе ні душы.
Ніколі не сустрэцца,
Ніколі не абіяць.
Як зорку — тваё сэрца
Далоні мае спяць...

Пяшчотна мне да сэрца
дакрапіся.
Дай водар мне адчуць бароў і пушчаў,
Пахучае паветра сенажаці,
Дзе сонечныя промні
колас лушчаць,
Дзе клікае дадому голас маці.
Пагавары са мной

на мове роднай, —
Такой квяцістай,
срэбна-галасістай,
Няхай непапулярнай
і нямодай,
Але затое годнаю і чыстай.
Пагавары са мною,
мілы дружа,
Ялеем родных слоў лячы мне раны...
Няхай навокал вар'яец сцюжа —
Нас ахінула дзіўная пірвана.

Апошняя восень
Апошняя восень дваццатага веку:
Халодныя ночы, трывожныя дні,
Хаваецца сонца за хмараў павеці,
За вокнамі вецер шапоча — засні,
І нейкія цені мяне ахінаюць...
Так хочацца жыць,
калі сілы знікаюць.

На дзяды
Запалю надвячоркам
грамнічную свечку,
Усе куты у кватэры ёй перажыгаю.
Сёння варты падумаць,
успомніць аб вечным,
Сёння прыйдуць жаданыя госці —
я знаю.
За сталом сабяруцца мае успаміны,
Памяць продкаў —
і памяць жывая аб продках
Сёння самыя важныя ў свеце навіны
Нам заменяць з куфэрка бабулі знаходкі.
Саматканы абрус
са стала звесіць крылы,
Перапечкі на ім ды кілішачкі з квасам.
Хай закруціць віхор нас
прыемны і мілы,
Сёння з вечнасцю мы размаўляем
сам-насам.
А за шыбамі першага снегу пушынкі
Зчорнай бездані неба ляцяць, як анёлы,
Ды па свечцы грамнічнай
збягаюць слязінкі
Мо па нас — па жывых,
мо па іх — па памёрлых.

Польмя арабін...
Ліст жураўліны злятае.
Самаю сумнай з жанчын —
Я ў гаі.
Вусны мае адцвілі,
Сэрца маё адгарэла.
А не было любові
Такой, як хацела...

Я сёння ўспомніла пра Вас:
Кранула песня.
О, як жа з радзімы Вы ўчас,
Ваш голас весні!

"Я памятаю вечар той..."
Хачу даслухаць!
Нібы дыхнула ў твар вясной.
І зноўку — скруха.

"Я памятаю вечар той..."
Там не мая хусціна,
Але — азвалася вярбой
Ва мне ЖАНЧЫНА!

Міма і міма хтосьці.
Няма ўжо маёй маладосці.
Зажуранаю бабуляй
Песню сваю пачула.
Можна, і цікавай будзе
Не сёння, дык заўтра людзям.
Жураўкай нямога гаю
Самотна спяваю...

Верасень
Жоўтым крылом мяне восень
рудая жагнае,
Шэры туман свае ветразі сушыць
над полем.
Там, за туманамі, лета маё дагарае,
Восень у вогнішча шчодрэ
падкідвае голле.

Сум і спакой над зямлёй уладараць.
А з неба
Зорным дажджом пераспелым
ляцяць Леаніды.
Недзе на хвоях успыхваюць
ніткі срэбра
У брыліянтавых росах
з далоняў Планіды.

Лес, здратаваны за лета, спакою чакае,
Кветкай пунцовай блішчыць пры дарозе
рабіна.

Верасень вогненны
шустрай вавёркай знікае,
Скача, страсаючы лісце і срэбра
з галінаў.

Ты без слёз мяне плакаць вучыў —
Як цымбалаў празрыстыя гулі:
Ды музыка няўрымслівы быў,
І сяброўкі мяне не пачулі.

Ты вучыў мяне плакаць без слёз,
Як у траўні квяцістым зязюлі,
Ды вятрыска мой голас панёс —
Мае дзеткі мяне не пачулі.

Я умею праз слёзы спяваць,
Я скрозь слёзы смяяцца умею.
Просіш ты мае слёзы хаваць.
Я магла б
Толькі сэрцам счарсцвею.

Тэрылія
Ляглі на поле снежныя аблокі
І паглынулі небасхіл далёкі,
У шэры колер свет пафарбавалі,
Дзе я пісала вершы-пастаралі.
Прапалі раптам фарбы, пахі, гукі,
Апалі у бяссілі мае рукі,
У вязніцы бясколернай, бязгучнай
Душа таксама стала нейкай штучнай.
Абмежавана-мёртва прастора —
Няма эмоцый, радасці і гора.
Які спакой, ідылія якая
У прымітульным свеце узнікае!..

Нялюдскі боль,
нялюдскі жах,
Нялюдскае ўсё гора.
І палыном мой шлях прапах,
Паслаўся Чорным ўзорам.
Прыстою ціха пад сасной —
Ні гукі і ні зыку.
Такое ўражанне: з гарой
Змагаюся вялікай.
І як Сізіф, туды-сюды
Качу й качу свой камень.
...Якія страшныя сляды
Пакінуў ты на памяць!

Не папросіш ужо ні вады,
ні хлеба,
Проста так мяне не гукнеш.
Можна, воблачкам ты на небе,
Можна, птушкай там пльывеш.
Сэрца ціхае — як старонка
Перад бураю ў грозны час.
Як ты ў воблаках там, мой горкі.
І ці помніш ты там пра нас?

Гэта здзек, жахлівы здзек
Над слязой маёю.
О, які ж ты, чалавек!
О, з якой душою!
Судзіш там — дзе б памаўчаць.
Там, дзе плакаць трэба.
...У вачах маіх — п'ячаць
Твайго жалю, неба!

Бевэрлі Хілз

— Я ведаў, што ў цябе ёсць шані пераадолець бар'ер, прарвацца да нас. Такія, як ты, пазначаны з самага зачатця, але толькі адзін з мільёна ўсведамляе, як факт, наша існаванне, жыве і памірае разам з намі. А калі па праўдзе, дык, бадай, не памірае ніколі. За год дамагчыся таго, на што іншым патрэбна дваццаць! Значыць, ты народжаны для сапраўднай гульні, бітвы, жыцця, трагедыі. І ўсё гэта будзе табе дадзена. Але для пачатку, каб зрушыць сітуацыю, заключым дамову. Здзелка табе падасца дзіўнай, падазронай, нават вар'яцкай, ды без яе не абыйсцяся — яна акуне цябе ў наша, сапраўднае, жыццё. Бачу, задумаўся. Узніклі пытанні? Задавай, толькі — рассябся, не напружвайся!...
— А што тут напружвацца?! Усё ясна, як белы дзень. Я пісаў апавяданне і на пэўным этапе ўвайшоў у яго. Ступіў за

— Багатым — гэта добра. А мой збойца яшчэ не нарадзіўся: я ведаў бы — мяркую, разумеш — пра яго існаванне. І купіць мяне цяжка, хутчэй за ўсё — немажліва. Але багашне павялічвае твой шані перамагчы ў гульні. Такім чынам, просьба пачута і прынята: багашце. Цяпер — канкрэтна. Пачнём з лота нумар адзін. Дзе будзем жыць? Віла? Замак? Што-небудзь сціплейшае?
— Замак?! Крыў Божа! Хопіць з мяне аднаго прывіду! Няхай будзе віла...
— Дзе?
— Бевэрлі Хілз, калі на тое пайшло. Чуў, там весела...
— Такі карціць сёе-тое сказаць пра твой выбар, асабліва наконт "весела", але — прамаўчу. На чым будзем ездзіць?
— Гуляць дык гуляць! "Ролс-Ройс", "Бентлі", "Ламбарджыні" — што-небудзь з гэтых стайняў.
— Тачкі прыстойныя. А як наконт яхты?
— Цалкам "за". Мара маленства.

— Дарагая, ты часам не ведаеш, чым твой тоўсты кітаец сёння ўвечары частаваць нас будзе? — павярнуў пісьменнік галаву да жонкі — яна якраз выходзіла з басейна.
— Ну, пачынаецца! — адказала слоўкам яшчэ з таго, даўнейшага жыцця.
— Любая сэрцу фраза, — пасміхнуўся пісьменнік. — Добрая. Знаёмая. Родная...
— Не бярэ да галавы: мы зробім усё, каб ты не адгадаў. Сюрпрыз! — засмяялася жонка, махнула рукою, апыркала, паглядзела пшчотна — хахала.
— Весела, — значыць пісьменнік. — Асабліва мне. Ночку прылятала першая ластаўка. Я ляжаў з жонкаю, удосталь нацешыўшыся яе — маім! — малочным целам, гладзіў салодкае, роднае, палатлівае плячо, быў шчаслівы, спачываў.
Яна напярсіла:
— Мілы, памасіруй мне яшчэ грудзі, калі ласка.
Але, акурат гэтак і сказала!

— Што ж я такое паслаў? — пісьменнік скіраваў курсор на скрынку перадачы паведамленняў. Памылкі не было — файл той. Адкрыў, прачытаў першыя радкі. — Лухта! Суцэльная лухта! Нешта з галавою? Перагрэўся? Напэўна. Спякота наймаверная... — Адшмаргнуў шторы, пераклучыў кандыцыянер на "HI COOL". Націснуў кнопку дымпы, што асвятляе клавятуру. Угледзеўся ў чорнасіні фон манітора. У думках разбегся, рыхтуючыся скачыць. Скачыў. Прадыктаваў першыя радкі. І далей, далей. Пайшло. Захапіла. Па другім крузе. Зноў хутка, лёгка. Хваляваўся, але спыніцца не мог. Паплыў. Адчуваў сябе ў роднай стыхіі.

Зайшла жонка:
— Мілы, ты хутка? Я знемаглася. Чакаю не дачакаюся паўтору ўчарашняй казанчай начы. Ты быў у ёй галоўны чараўнік...
— Зноў смяецца, — паглядзеў на жонку пісьменнік. — Шчаслівая. "Галоўны чараўнік!" Галоўны пяпер — не я!" — абурывся ён, але жонцы адказаў мякка:

— Харошая мая, зараз скончу і прыйду. Крыху засталася. Добра?
— Чакаю, чакаю, чакаю! Абяпай: калі раптам засну, дык абавязкова разбудзіш. Але пастараюся дачакацца. Кожная ноч з табою цяпер — як...
Жонка пайшла, і пісьменнік не пачуў яе апошніх слоў.

"Дзякуй Богу, час яшчэ ёсць, — падумаў ён. — У "Тайме" будучы чакаць да паўночы. Пісаць! Тэрмінова! Не падвесці! Другі раз не пацвердзіць клас — самазабыцтва! Другі раз — не выпадковаць..."

І пісьменнік зноў нагаворваў, жэстыкуляваў, шаптаў. Працавала зноў падазрона лёгка.

— І чорт з ім! — машукнуўся. — Ух ты, каго ўспомніў! — Спахмурнеў: — Ды не, то быў сон. Вядома ж, сон! Дом на Бевэрлі Хілз пасля трох гадоў паспяховай работы ў Еўропе я купіў сам. Гэта што, таксама сон?

Пісаць! Пісаць! Не ўхіляцца!
Неўзабаве прадыхтаваў фінальнай радкі. Канцоўка спадбалася: арыгінальнасцю, нечаканасцю. "Нармальна, — сказаў сабе, як заўсёды. — Паглядзім, што адкажуць гэтым разам, паглядзім..."

Адказ прыйшоў праз пяць хвілін:

"Шаноўны пане... Нам усё ж здаецца, што рэцэнзія Вам неабходна выклікаць спецыяліста на камп'ютэрах. Зноў прыйшло нейкае глупства. Мяркуюць самі: ці ж магла Ваша рука напісаць такі фінал? Ваша рука напісала б нешта на галаву вышэйшае за гэтую бягзгудзіцу. Успомніце, напрыклад, фінал з "Траіх": жонка бяжыць на сустрэчу да палюбоўніка адразу, як толькі было засведчана самазабойства мужа.

"...Яна не ведала, што, аддаючыся ад морга, няўхільна набліжаецца да яго. Не, да мяне! Да нас! Яна кінулася бегчы. Хутчэй! Даўн чакае!"

І яна пабегла па прамой, якая была кругам...
Яна не ведала, што рэшту ночы прывядзе побач са мною.
Яна не ведала.
Let it be!"

— Прыгожая пара, — ухмыльнуўся паталаганатам, уваходзячы скальцелем у май'цела.
Ускрываць каханую яму не было патрэбы...
Вось гэта — Вы! Тут усё напісана Вашай рукою! Чыста. Дынамічна. Экспрэсіўна. Дваіны, нават траіны гэне — і разам з тым нічога лішняга. Ваша рука. Ваша

Яшчэ раз раім звярнуцца ў бліжэйшую фірму па рамонце камп'ютэраў. З нашаняю — рэдактар аддзела... Подпіс..."

— Сапраўды перагрэўся, — паклаў руку на лоб пісьменнік. — Хопіць! На сёння — усё. Спаць! Адпачываць. Раніцаю пабачым, што да чаго. Свежая галава — палова поспеху...

Ён прайшоў у спальню. Жонка, бессаромна голая, ляжала пад кандыцыянерам. "Дзіўна, — сцэпануў ён плячыма. — Заўсёды баялася холаду, не выносіла тэмпературы ніжэй за трыццаць і ніколі не раскрывалася. А тут ляжыць сабе ў патоку халоднага паветра і яшчэ ўсміхаецца ад асалоды і залавальна-ня". Па жончыных грудзях беглі-перакочваліся хвалепадобныя дрыжыкі. Пісьменнік замёр. Цела прыўзнялося, выгнулася, затрымцела, зноў апусцілася на пасцель. Жонка прапалтала:

(Працяг на стар. 14—15)

"Няхай будзе так! (англ.)

Леанід МАРАКОЎ

ДВА АПАВЯДАННІ

З НІЗКІ "LET IT BE"

грань між рэальнасцю і фантазіяй. Звіннуўся. Ляснуўся. Звар'яцеў. Хоць разважаю, здаецца, лагічна правільна, слушна. Ці не? Хіба можа быць, каб нехта ўвайшоў, пранікнуў у сваё апавяданне, ужыўся ў яго, зліўся з ягонымі персанажамі? Адказаваў: можа, калі гэта — сон. Значыць, я сплю. І няма пытанняў. Толькі холад чамусьці працінае...

— Малайчына! Дрыжыш, а прымусіў сябе і — змагаешся, разважаш, робіш высновы. Сапраўдны прафесіянал, логік. Усё правільна. Я задавалены. Ты — адзін з абраных, адзін з лепшых, і невыпадкова тут апынуўся. А цяпер слухай і запамінай. Не глядзі на мяне і не гадай: што будзе далей, навошта ты тут і з якой мэтай? Скажу, усё скажу. Але — не адразу. Не так гэта проста. Толькі не хвалойся, супакойся. Вы гаворыце — і тут я цалкам згодны — не такі страшны чорт, як яго малююць. Карацей, забівай цябе ніхто не збіраецца. Нашая мэтай якраз адваротная: палдоўжыць тваё новае — нашае — жыццё ("Нашае" — тарганулася думка ў пісьменніка. — Не разумею"). Але, але, палдоўжыць, нават калі ты будзеш супраціўляцца, чаго нельга выключыць. Чаму? Пасля даведаешся. Паўтараю — не усё адразу. З ходу і ў нас не вельмі атрымліваецца...

Такім чынам, здзелка. Першая і апошняя. Ты гаворыш, чаго хочаш, а я выконваю твае жаданні. Але калі ўжо ты загадаўся, хто перад табою, дык, мусіць, разумееш, што д'ябал задарма не працуе. Плату, пэўную частку твайго цела — шха-шха, не спячашы адмаўляцца, потым усё зразумееш! — я прызначу сам, зыходзячы з маштабнасці твайго просьбаў Цела таго, хто прарваўся да нас, каштуе дорага, таму не трэба залішняй сціпласці. Калі ласка, кажы...

— Я б сказаў, што не маю ніякіх жаданняў, абы не бачыць таго, хто іх навязвае і сам жа выконвае, — гэта значыць, цябе. Зараз галоўнае — прачнуцца і...
— Зайздросная логіка! — перапыніў д'ябал пісьменніка. — Аднак ты памыляешся. Гэта — не сон. Ты сапраўды бачыш перад сабою Антыбога. І табе лепш не траціць марна сілы, не ўпарціцца, а што-небудзь захацець. Урэшце, каб вырвацца адсюль, гэтага абавязкова трэба захацець і вельмі моцна. Вельмі! Чуеш? Паўтараю: загалдаваць жаданне і атрымліваеш шані. Як бачыш, мы прайшліся па крузе. Табе гэта трэба? Ты ж ніколі марна час не траціў. Не траці і цяпер! Даходліва тлумачу?

— Куды ўжо лепей, — уздыхнуў пісьменнік. Хваляванне замянала яму сабрацца з думкамі. "Даскакаўся! Дапісаўся! Дапяў да іскіны! Да самага яе донца, да адваротнага боку. Я — на другім баку. У іншым вымярэнні. Трэба нешта рабіць, некаж выбірацца. Не апуськаць рук, трымаць вуха востра, думаць..."
Услых прадоўжыў: — Усё зразумела, і з цікавасці — што будзе далей? — адкажу: я хачу быць багатым, гэтакім багатым, каб купіць таго, хто ўзяўся б забіць цябе. Калі такога ва ўсім свеце не знойдзецца, дык — купіць цябе самога...

— Збудзецца мара. Рахунак у банку?
— Без абмежаванняў.
— Арганізуем. Гэта мы ўмеем. Адзін такім багачам будзеш шчышча?
— З сям'ёю.
— Дакладней.
— Ну, як належыць: жонка, дачка, сын...

— Узорны татка! Чаго яшчэ хочаш, святы чалавек?
— Сам ведаеш, што да гэтага прыкладзецца...
— Няма праблем. І гэта ўсё? Што ж, плата — рука!

— Якая рука?
— Не якая, а чыя. Твая, чыя ж яшчэ! За клопаты я мушу атрымаць тваю руку. Правую. Па-мойму, гэта справядліва.
— Руку? Ці не зашмат хочаш?
— А ты? Бевэрлі Хілз, віла, яхта, "Ламбарджыні"...

— Добра, — махнуў правай рукою пісьменнік, бышчам загалдаў развітваючыся з ёю. — Чорт з табою!
— А ты жартаўнік, — пасміхнуўся задаволены д'ябал. — "Чорт з табою!" у нашым выпадку гучыць нават пікантна.

— Знаю, — прыжмурыў вочы пісьменнік. — Але давай так: спачатку выконваеш жаданне, а пасля...
— А ты перастрахоўшыч, — пахітаў галавою д'ябал. — Я па драбязе не падманваю. Ты мяне крыўдзіш. Расчароўваеш. Слабы ты, аднак, чалавечка... Добра, закругляемся. Гэта ўсё?

— Усё, усё, каб цябе! Каб ты палаў зыркім полімам!
— Во гэта па-нашаму! — пацёр рукі д'ябал. — Зазлаваў! Завёўся. Баеш! Будзе з цябе толк. Разумнік. Напаследак хачу спытаць: ты ведаеш, што ў свеце самае ўсемагутнае? Няпросте пытанне? Адразу не можаш адказаць? Падумай, напружся! Не ведаеш? Дык знай — бясплатна, заўваж, даю інфармацыю: самы ўсемагутны — час. Аднак жа гульня перамагае і яго. Гульня — гэта жыццё, правільней, тое, адкуль, з чаго яно бярэ пачатак. Калі-небудзь ты гэта зразумееш. А цяпер парадую цябе маім жажданнем: да няхуткай сустрэчы! Бывай!

— Падлюга! Каб ты...
— Ты так кампліментарамі не кідайся, яшчэ паспееш даць волю эмоцыям. Беражы сілы, братка... — сказаў д'ябал, ахутаў пісьменніка пахам серы і знік.

Бевэрлі Хілз — гара. Вечар. Лёгкі брыз ляютна пагладжвае акіян.
"Бадай, мая яхта самая прыгожая, — падумаў пісьменнік, трымаючы руку, як брыль ад сонца, над вачамі. — Славуцкая Бевэрлі Хілз! Самая багатая ў свеце. Не падкачалі і суседзі. Джэк Нікалсан, Марлен Брандо — зорная кампанія! Вяслы, непрадказальныя, загадкавыя. Нядаўна па-суседску ў непераможную Аль Катрас завірнуў. Для нас, па ўсім, мясцінка. Аль Капонэ... зноў жа Трэба памянуць бедлага. Жартую — не мая тэма. Я больш па філасофскай частці. Таямніцы таго жыцця спасцігаю. Адчуваю, хутка дафіласофствуюся..."

Бевэрлі Хілз — гара. Вечар. Лёгкі брыз ляютна пагладжвае акіян.
"Бадай, мая яхта самая прыгожая, — падумаў пісьменнік, трымаючы руку, як брыль ад сонца, над вачамі. — Славуцкая Бевэрлі Хілз! Самая багатая ў свеце. Не падкачалі і суседзі. Джэк Нікалсан, Марлен Брандо — зорная кампанія! Вяслы, непрадказальныя, загадкавыя. Нядаўна па-суседску ў непераможную Аль Катрас завірнуў. Для нас, па ўсім, мясцінка. Аль Капонэ... зноў жа Трэба памянуць бедлага. Жартую — не мая тэма. Я больш па філасофскай частці. Таямніцы таго жыцця спасцігаю. Адчуваю, хутка дафіласофствуюся..."

Бевэрлі Хілз — гара. Вечар. Лёгкі брыз ляютна пагладжвае акіян.
"Бадай, мая яхта самая прыгожая, — падумаў пісьменнік, трымаючы руку, як брыль ад сонца, над вачамі. — Славуцкая Бевэрлі Хілз! Самая багатая ў свеце. Не падкачалі і суседзі. Джэк Нікалсан, Марлен Брандо — зорная кампанія! Вяслы, непрадказальныя, загадкавыя. Нядаўна па-суседску ў непераможную Аль Катрас завірнуў. Для нас, па ўсім, мясцінка. Аль Капонэ... зноў жа Трэба памянуць бедлага. Жартую — не мая тэма. Я больш па філасофскай частці. Таямніцы таго жыцця спасцігаю. Адчуваю, хутка дафіласофствуюся..."

Бевэрлі Хілз — гара. Вечар. Лёгкі брыз ляютна пагладжвае акіян.
"Бадай, мая яхта самая прыгожая, — падумаў пісьменнік, трымаючы руку, як брыль ад сонца, над вачамі. — Славуцкая Бевэрлі Хілз! Самая багатая ў свеце. Не падкачалі і суседзі. Джэк Нікалсан, Марлен Брандо — зорная кампанія! Вяслы, непрадказальныя, загадкавыя. Нядаўна па-суседску ў непераможную Аль Катрас завірнуў. Для нас, па ўсім, мясцінка. Аль Капонэ... зноў жа Трэба памянуць бедлага. Жартую — не мая тэма. Я больш па філасофскай частці. Таямніцы таго жыцця спасцігаю. Адчуваю, хутка дафіласофствуюся..."

Бевэрлі Хілз — гара. Вечар. Лёгкі брыз ляютна пагладжвае акіян.
"Бадай, мая яхта самая прыгожая, — падумаў пісьменнік, трымаючы руку, як брыль ад сонца, над вачамі. — Славуцкая Бевэрлі Хілз! Самая багатая ў свеце. Не падкачалі і суседзі. Джэк Нікалсан, Марлен Брандо — зорная кампанія! Вяслы, непрадказальныя, загадкавыя. Нядаўна па-суседску ў непераможную Аль Катрас завірнуў. Для нас, па ўсім, мясцінка. Аль Капонэ... зноў жа Трэба памянуць бедлага. Жартую — не мая тэма. Я больш па філасофскай частці. Таямніцы таго жыцця спасцігаю. Адчуваю, хутка дафіласофствуюся..."

Аб'ядналіся таленты

Адной з цікавых падзей мінулага года стаўся канцэрт Маладзечанскага сімфанічнага аркестра ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Адметнасць у тым, што калектыв пад кіраўніцтвам заслужанага работніка культуры Беларусі Рыгора Сарока не ўпершыню прадстаўляў сваё выканальніцкае майстэрства сталічнаму слухачу. У шосты раз сімфанічны аркестр прывёз новую канцэртную праграму, якой прывабіў увагу не толькі сваіх прыхільнікаў, але і многіх сур'езных знаўцаў музыкі.

Спраўднім адкрыццём для слухачоў стала суквецце салістаў, якія выступалі разам з калектывам. Парадаваў саліст Нацыянальнага тэатра оперы Міхаіл Жылюк. Творчае сяброўства спевака з Маладзечанскім аркестрам доўжыцца не першы год, разам ездзілі ў канцэртнае турне па гарадах Германіі. У яго выкананні прагучала каваліна Алека з аднайменнай оперы Рахманінава; дасведчанасць, высокі прафесіяналізм М. Жылюка быў добрым узорам для маладых вакалістаў, якія бралі ўдзел у канцэрце.

Прыемна, што беларускія спевакі маюць поспех і ў Расіі: Уладзіслаў Сулімскі і Раман Завадскі — студэнты Санкт-Пецярбургскай кансерваторыі. Яны ўдасканальваюць сваё майстэрства ў класе прафесара Мікалая Аляксеева. А пачыналі займацца вакалам у Маладзечанскім музычным вучылішчы, дзе іх выкладчыкам і вялікім сябрам быў Георгій Юрэвіч, якому маладыя артысты вельмі ўдзячныя.

Усім вядома, як складана выконваць творы з "залатой скарбонкі" сусветнага опернага мастацтва: знакамітыя нумары вымагаюць вялікай асцярожнасці і смеласці ад спевакоў. У інтэрпрэтацыі Р. Завадскага прагучала арыя Каварадосі з оперы "Тоска" Пучыні. Музыкант напоўніў трагічны маналог героя парывам, адчаем, мяцежнасцю і асаблівым драматызмам.

Незвычайнае ўражанне выклікаў у публікі У. Сулімскі, які выканаў арыю князя Ігара з аднайменнай оперы Барадзіна. Артыстызм дапамог спеваку дакладна стварыць велічны, мужны і, разам з тым, пяшчотны вобраз легендарнага славянскага віцязя. Горкі роздум, боль за прыгнечаны народ, туга па каханай — усё ўвасаблялася так пераканаўча, што глядачы вылучылі гэты нумар з усёй канцэртнай праграмы і доўгімі авацыямі трымалі спевака на сцэне. Да таго ж, нельга забыцца і на ўдалы дуэт вакаліста і аркестра, які гучаў арганічна і роўна. Многія музыканты казалі, як цікава было працаваць з Уладзіславам у час рэпетыцый, як усе разам з дырыжорам Р. Сарокам шукалі патрэбныя эмацыянальныя адценні да музыкі Барадзіна.

За выкананне арыі князя Ігара У. Сулімскі атрымаў спецыяльны прыз на Міжнародным конкурсе вакалістаў у Санкт-Пецярбурзе. Менавіта пасля гэтага конкурсу яго запрасілі ў Акадэмію Марыінскага тэатра, дзе Уладзіслаў выконвае вядучыя барытонавыя партыі: граф Альмавіва ў "Вяселлі Фігара", Жэрмон у "Травіце", Яўгеній Анегін, Гразной у "Царскай нявесце", Эбн-Хакія ў "Іяланце". Такі вялікі рэпертуарны спіс вымагае ад спевака вялікай адданасці і працаздольнасці. (Дарэчы, вакалам ён пачаў займацца з 18 гадоў). Выклікае здзіўленне тое, што наводле слоў У. Сулімскага, у Акадэміі Марыінскага тэатра яскрава працягваюць сябе на сцэне пераважна беларускія і грузінскія спевакі.

Спраўднай "пярынай" праграмы сталася выкананне Канцэрта № 23 для фартэпіяна з аркестрам Моцарта. Натхнёную лірыку твора ўпрыгожыў сваёй зусім недзіячай іграй Міша Ялецкі (клас С. Шпадарука). Узнёслаць, празрысць і філасофская глыбіня музыкі была ўвасаблена маленькім піяністам з дзівоснай чысцінёй і дакладнасцю. Моцартўская яснасць і лёгкасць трактоўкі літаральна прымусіла аўдыторыю даслухаць апошнія ноты твора ў фантастычнай цішыні, і толькі пасля працяглай паўзы выбухнулі апладысменты.

У гутарцы з Мішам я даведалася, што Моцарт — адзін з любімых кампазітараў хлопчыка. Можна нават сказаць, што ён чымсьці падобны да знакамітага аўстрыйскага музыканта: першыя выканальніцкія вопыты М. Ялецкага адбыліся ў трохгадовым узросце, музыка для яго — неабходная частка жыцця.

Разам з тым, Міша спрабуе сябе і ў кампазіцыі: так, на канцэрце ў філармоніі ён выканаў уласную кадэнцыю да твора Моцарта. У свае 10 гадоў М. Ялецкі стаў лаўрэатам 1-й прэміі Міжнароднага конкурсу ім. Баха ў Віцебску.

Варта падзякаваць калектыву Маладзечанскага сімфанічнага аркестра на чале з Р. Сарокам, які аб'яднаў цікавых маладых салістаў у новай канцэртнай праграме. Творчы дэбют на галоўнай сцэне Беларусі Р. Завадскага, У. Сулімскага і М. Ялецкага прайшоў паспяхова. Напэўна, гэтыя імёны ў будучым зоймуць адпаведнае месца ў музычнай культуры не толькі Беларусі.

Кацярына ПАПОВА

— Уладзімір Іванавіч, хутка тры гады, як вы на пасадзе дырэктара Нацыянальнага мастацкага музея. Тэрмін дастаковы, каб падавецці пэўныя вынікі вашае дзейнасці...

— Тэрмін невялікі, да таго ж нічога рэвалюцыйнага, надзвычайнага за гэты час, дзякуй Богу, не адбылося. Я прыхільнік эвалюцыйнага працэсу, асабліва калі гаворка ідзе пра такую "кансерватыўную" галіну, як музейная справа.

Правільней было б гаварыць не пра тры гады майго дырэктарства, а пра тры гады працы музейнага калектыву. Бо калі ў нас за гэты час ёсць дасягненні, дык гэта нашы агульныя дасягненні. Калі ёсць праблемы — дык зноў жа праблемы нашыя, а не прыватная справа дырэктара Пракапцова.

— Гэта так. Я таксама не схільны перабольшваць "ролю асобы ў гісторыі". Але менавіта ваш подпіс стаіць на ўсіх

сваёй калекцыяй рускага мастацтва XIX—пачатку XX стагоддзя.

З папулярнай літаратуры савецкае пары можна было даведацца, што Дзяржаўны мастацкі музей БССР — чацвёрты па значнасці мастацкі музей Савецкага Саюза. Я не надта разумею, на чым грунтуецца гэты тэзіс, якімі крытэрыямі вызначалася тое чацвёртае месца. Але, мяркуючы па тым, што шэраг тэматычных экспазіцый (у прыватнасці, да 100-годдзя Таварыства перасоўных выстаў) мы ладзілі разам з Траццякоўскай галерэяй, Рускім музеем і Кіеўскім музеем рускага мастацтва, дык, відаць, мелася на ўвазе чацвёртая ў СССР па каштоўнасці калекцыя рускага мастацтва.

Інакш кажучы, мы ганарыліся тым, што галоўны мастацкі музей Беларусі ў вачах усеагульнай публікі — філіял Траццякоўкі. У БССР такі статус галоўнай культурніцкай скарбніцы лічыўся нармальным, у Рэспубліцы Беларусь такое падаецца здзіўным. Прытым,

яшчэ погляд на мастацкую спадчыну, змяняюцца ідэйныя арыенцыры і эстэтычныя акцэнтны. Мы нечакана знаходзім новыя якасці ў добра вядомым, класічным, хрэстаматычным.

— Спраўды. Мне давалося гартаць буклет выставы беларускага жывапісу 30—50-х гадоў, якую Нацыянальны мастацкі музей ладзіў не так даўно ў Іспаніі. Шэраг твораў былі для мяне абсалютна невядомымі...

— У гэтым сэнсе вы — не выключэнне. Колькі разоў перапісвалася наша палітычная гісторыя, столькі ж нанова пісалася і гісторыя беларускага мастацтва. Такім чынам, шмат твораў, а сярод іх і знаквяны, сімвалічныя для свайго часу, папросту выпадалі з гісторыка-культурнай храналогіі. А калі ў нейкім тэксце страчаны асобныя словы, а то і цэлыя старонкі, ён становіцца незразумелым. Увогуле тое, што стала гісторыяй, павінна

Уладзімір Пракапцоў: "Візітоўцы нацыі нельга быць зашмальцаванай"

больш-менш важных паперах, што датычаць працы музея і філіялаў. У вашай кампетэнцыі перамовы з уладай і замежнымі партнёрамі. Я ўжо не кажу пра маральную адказнасць, што адпавядае вашай пасадзе.

Дарэчы, на вас не цісне тая акалічнасць, што вашымі папярэднікамі былі такія выдатныя асобы, як Алена Аладова і Юры Карачун?

— Я, безумоўна, усведамляю, што музей мае гісторыю, традыцыі, што ёсць досвед папярэднікаў. Часам, калі патрабуецца не-стандартнае рашэнне, я думаю, што ў гэтай сітуацыі зрабілі б Алена Васільеўна альбо Юры Аляксандравіч. Але, прызнацца, нейкіх асаблівых праблем я не маю. Рэч у тым, што супрацоўнікі музея выдатныя прафесіянікі, большасць з іх працуе ў гэтых сценах не адзін год, справу сваю ведаюць. У праўданны з іншымі ўстановамі культуры ў нас вельмі нізкая плиннасць кадраў. Прытым, што заробкі, як паўсюль у бюджэтнай сферы, невысокія. Мне, як дырэктару, адносна лёгка спрыяць пераемнасці пакаленняў і захаванню традыцый. Па сутнасці, мне застаецца функцыі каардынатара, бо справа збольшага наладжана.

— Уладзімір Іванавіч, тры гады таму на ўваходзе ў музей змянілі шыльд. Было "Дзяржаўны мастацкі музей БССР", стала — "Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь". Падзея, нібыта не значная, але я бачу ў ёй сімвалічны сэнс.

— Змяніць шыльду варта было б раней. БССР скончылася ў 1991-м годзе, а мы, атрымліваецца, адрэагавалі на гэта толькі ў 1998-м. Паглядзіце, дарэчы, колькі дагэтуль у Мінску, па Беларусі, увогуле шыльдаў з абрэвіятурай "БССР" і "СССР"... Шыльда і сутнасць супадаюць не заўжды. Я ж дазволю сабе сцвярджаць, што трансфармацыя "Мастацкага музея БССР" у "Нацыянальны мастацкі музей Беларусі" пачалася яшчэ да абвешчання незалежнасці Рэспублікі Беларусь і... не завершана дагэтуль. І ў гэтым няма нічога даўнага. Бо тое, што напачатку адбываецца ў культуры, потым здараецца ў палітыцы. Культурніцкая самадастатковасць рана ці позна спараджае і палітычны суверэнітэт.

Фактычна музей стаў Нацыянальным мастацкім у той момант, калі ў вачах грамады набыў статус галоўнай скарбніцы беларускага нацыянальнага мастацтва. Было гэта яшчэ пры БССР. Гэта я кажу пра нефармальны статус. Што ж датычыць афіцыйнага, дык ён у Дзяржаўнага мастацкага музея БССР быў, скажам, так, не вельмі акрэслены. Прыблізна, як і статус дзяржаўнага ўтварэння пад назваю "БССР": з аднаго боку — сябра ААН, ЮНЕСКА, іншых міжнародных арганізацый, суб'ект міжнароднага права, з другога — саюзная рэспубліка СССР, цалкам падначаленая Маскве.

У фондах ДММ БССР, як у кладоўцы руплівага гаспадара, было ўсяго пакрысе; усяго, што пры нагодзе "спатрэбіцца ў гаспадарцы" — і беларускае мастацтва ад старажытных часоў да нашых дзён, і рускае, і заходнееўрапейскае, і мастацтва Усходу, і "савецкае шматнацыянальнае". І хоць колькасць у нас дамінавала мастацтва беларускае, музей у СССР быў вядомы найперш

Уладзімір Пракапцоў (справа)

што калекцыя рускага мастацтва ў нас спраўды цудоўная, і добра, што суверэнная Беларусь мае гэты скарб.

Нацыянальны мастацкі музей — гэта найперш збор твораў нацыянальнага мастацтва. Гэта візітоўка нацыі, дзяржавы. Гэта тое, чым мае быць прадстаўлены ў свеце беларускі народ. Для нас, супрацоўнікаў музея, тэзіс "Беларусь — перадусім" мае літаральны сэнс. У гэтым кірунку мы працуем.

— Аднак значная частка нашай культурніцкай спадчыны па розных прычынах знаходзіцца па-за межамі Рэспублікі Беларусь. У Польшчы, Летуве, Расіі, можа, яшчэ дзе. У шэрагу выпадкаў цяжка адзначна залічыць таго ці іншага творцу ў беларускі пантэон — пэўныя правы маюць на яго і сумежныя народы. Дык што ж у гэтай сітуацыі будзе прапагандаваць Нацыянальны мастацкі музей?

— Тое, што выдатныя асобы пакідаюць след не толькі ў роднай, але і ў іншых культурах, альбо тое, што ў межах калісцы адзінай культуры адбываецца нацыянальна-дзяржаўнае размежаванне (як стала, напрыклад, з культураю Вялікага Княства Літоўскага), — рэчы абсалютна натуральныя. Тое, што нашы суседзі аказаліся спрытнейшымі за нас, і сэнна беларускае мастацтва экспануецца ў замежных музеях як мастацтва польскае, рускае, летувіскае, трэба ўспрымаць як факт, які адбыўся, з якім трэба лічыцца. Але нават тое, што мы захоўваем у сваіх фондах, вельмі ўражае. На жаль, мы пакуль не маем экспазіцыйных плошчаў, каб паказаць усё гэта глядачу. Вы, мабыць, памятаеце шэраг выстаў, прысвечаных мастацтву Беларусі XII—XVII стагоддзяў. Выставы мелі выключны поспех. Нават для дасведчаных глядачоў многае было адкрыццём, па-рану кажучы, "откровением". А экспанавалася далёка не ўсё, што ёсць у фондах.

Я ўпэўнены, што па кожным перыядзе гісторыі беларускага мастацтва, па кожнай культурніцкай эпосе мы маем чым здзівіць і зацікавіць глядача. Пагатоў, з часам мяня-

быць па-за эмоцыямі. Той жа афіцыйны часоў Расійскае імперыі альбо "сацыялістычны рэалізм" савецкай эпохі сэнна мае быць прадметам гістарычнага доследу, цвярозага аналізу. Спадзяюся, калі нарэшце будзе ўзведзена прыбудова да галоўнага будынку музея і мы атрымаем дадатковую экспазіцыйную плошчу, мы здолеем прадставіць беларускае мастацтва не фрагментарна (як, на жаль, атрымліваецца зараз), а ў аб'ёме дастатковым, каб глядач адчуў логіку гістарычнага працэсу і пабачыў "стрыжнявыя" творы па кожным перыядзе.

— А чаму ў Іспанію павезлі менавіта "сацыялістычны рэалізм"? Прынята лічыць, што на Захадзе мода на яго прайшла.

— Мы ўлічылі жаданне іспанскага боку. Дарэчы, выстава мела поспех. Адна справа — палітычны змест твора, іншая — ягоны мастацкі якасці. Прафесіяналізму нашых мастакоў тае пары можна пазаздросціць. Да таго ж, твор мастацтва мае каштоўнасць гістарычнага дакумента.

— Калі мы ўжо загаварылі пра Іспанію, дык я запытаю ў вас пра замежныя сувязі музея. Выставы з фондаў Нацыянальнага мастацкага ладзіліся апошнім часам збольшага не ў сталіцах, а ў правінцыйных цэнтрах еўрапейскіх краін — Нітра ў Славакіі, Мінорка ў Іспаніі і гэтак далей. Здаецца, адзінае выключэнне — Варшава, польская сталіца (але ж, будзем шчырымі, Варшава — сталіца не першага шэрагу). Гэта таму, што мы "не цягнем" на партнёрства з Луўрам ці Прада? І яшчэ. Ці эквівалентны гэты абмен: мы ім наш "залаты фонд" — беларускі жывапіс 30—50-х гадоў старажытны ікананіс, а яны нам — выставу гравюр?

— Удакладню: выставу гравюр Гоі. А яшчэ ў нашых сценах экспанаваліся графіка і габелены Марка Шагала, графіка Хоана Міро. Яшчэ зусім нядаўна ўявіць такое можна было ў вельмі смелых марах. Але я разумею, да добрага хутка прызываецеся.

Як мінчукі прадстаўлялі "экзатычную" краіну

ЗГАДКІ ПРА ЧЭРВЕНЬСКІ ЦУД І ДАЎНЯ ПРАБЛЕМЫ

Паколькі Нацыянальны мастацкі музей — гэта галоўная культурніцкая скарбніца краіны, дык у адпаведнасці са сваім рангам фармальна (падкрэсліваю — фармальна!) мы стаім у адным шэрагу з Луўрам і Прада. (Гэта тое ж, як Беларусь — такі ж сябра ААН як Злучаныя Штаты ці Германія...). Але ў нефармальнай сусветнай культурніцкай "табелі пра рангі" мы, трэба шчыра сказаць, займаем месца даволі сціплае. Але і далёка не апошняе. Калі мы сёння здолеем правільна вызначыць сваю ролю і месца, дык з часам абавязкова падымемся на колькі прыступак вышэй...

Цяпер адносна кантактаў з правінцыйнымі цэнтрамі. У сённяшнім свеце многія рэгіёны развітых краін — такія, як Шатландыя ў Брытаніі, Каталонія ў Іспаніі і гэтак далей, у культурніцкім сэнсе абсалютна самадасаткова. Ды і вялікая палітыка, у тым ліку і культурніцкая палітыка робіцца не толькі ў сталіцах. Таму нашыя кантакты з рэгіянальнымі музеямі — рэч цалкам натуральная. Але, я думаю, будзе час, калі мы наладзім супрацоўніцтва і з Луўрам, і з Прада, з музеямі Рыма і Фларэнцыі.

— **А як развіваюцца вашыя стасункі беларускімі музеямі, у прыватнасці, з Нацыянальным музеем гісторыі і культуры, музеем старажытнабеларускага мастацтва пры Акадэміі навук, Музеем сучаснага мастацтва?**

— Калі адным словам — цывілізавана. Як і належыць прафесіяналістам, што, зрэшты, робяць адну справу. Хоць праблемы, канешне ж, ёсць. Хацелася б у нашай дзейнасці пазбегнуць дублявання. Скажам, у аднаго і таго ж мастака закупляе творы наш музей і Музей сучаснага мастацтва. А калі гэту суму не палавініць, і замест дзвюх добрых карцін для двух музеяў купіць адно палатно, але шэдэўр?

— **Шэдэўр для вашай калекцыі?**

— Неабавязкова. Галоўнае, каб лепшыя творы беларускага мастацтва засталіся на радзіме. І лепей калі не ў прыватным зборы, дзе іх лёс будзе не пэўным, а ў дзяржаўнай калекцыі.

— **Уладзімір Іванавіч, як вы ставіцеся да ідэі далучэння Музея сучаснага мастацтва да Нацыянальнага мастацкага музея ў якасці структурнага падраздзялення?**

— Якая заўгодна сучаснасць рана ці позна становіцца мінуўшчынай, і самы рэвалюцыйны авангард рана ці позна становіцца класікай і займае сваё месца ў гісторыі нацыянальнага мастацтва. На маю думку, Музей сучаснага мастацтва мусіць пляцоўкай для творчых эксперыментаў, а наш музей павінен знаёміць глядачоў з творамі, якія вытрымалі іспыт часам. У нас розныя функцыі. Музей сучаснага мастацтва фармуе ўласную калекцыю, але, магчыма, што з часам, калі гісторыі і мастацтвазнаўцы вызначыцца з культурай, якую мы сёння называем "сучаснай", лепшыя творы гэтай калекцыі трапяць у Нацыянальны мастацкі музей. Такая перспектыва падаецца мне цалкам верагоднай. На карысць такога сцэнарыя сведчыць сусветны досвед.

— **Ці хутка мы пабачым новыя залы музея? Калі скончыцца даўгабуд?**

— Я наўрад ці здолею назваць канкрэтны тэрмін. Адно спадзяюся, што прыбудова ўжо недзе на стадыі завяршэння. Мы разумеем эканамічныя цяжкасці дзяржавы, але ўсё ж хацелася б, каб музей як мага хутчэй набыў аблічча, адпаведнае ягонаму статусу. Музей уваходзіць у лік аб'ектаў, якія наведваюць высокія госці, першыя асобы замежных краін. А ў нас столь у плямах вільгаці... Сорамна. Нацыянальны мастацкі музей — гэта візітўка нацыі, а ёй нельга быць зашмальцаванай.

Пашырэнне экспазіцыйнай плошчы можна будзе без перабольшвання назваць другім нараджэннем музея. Бо сёння мы можам прадставіць мастацтва нашай краіны толькі фрагментарна, а трэба — панарамна.

— **Уладзімір Іванавіч, вы сябра Саюза мастакоў, прадстаўляеце секцыю крытыкі, але ж вас ведаюць і як жывапісца. Ці застаеца ў вас пасля музейных клопатаў час на ўласную творчасць?**

— Балючае пытанне. Часу мала. Калі ён з'яўляецца, я праводжу яго ў сваёй майстэрні. Штосьці з маіх работ я выношу на суд глядачоў. Так я браў удзел у міжнародным пленэры імя Бялыніцкага-Бірулі, мой партрэт Адама Міцкевіча быў у экспазіцыі рэспубліканскай выставы да юбілею паэта. Але, як ні дзіўна, мая пасада, хоць і забірае час ад творчасці, але ж і дапамагае ёй. Тут, у музеі, я кожны дзень маю перад вачыма шэдэўры. А гэта прымушае і да сябе ставіцца з большай патрабавальнасцю.

— **Дзякуй за гутарку, Уладзімір Іванавіч. Пспехаў.**

Гутарыў Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Ці можа звацца Беларусь краінай фестываляў? Чаму ж не, калі фестывальны рух набывае разгон, і ў кожную часіну года, і незалежна ад надвор'я, над намі няўгледна лунае дэвіз: "Ні дня без свята!"

Праўда, часцяком бывае, што арганізацыйны, эстэтычны, творчы, мастацкі, прадстаўнічы ўзровень фестываляў, нават пазначаных тытулам "міжнародны", не дазваляе трактаваць гэтыя свята інакш, чым "хатнія клопаты" ды "мясцовыя радасці". Зрабіць і ў сваёй хаце, для сябе, прыгожае годнае свята — вядома, таксама справа. І не абыйкае. Ды вось каб яшчэ кампанію добрую сабраць, ды гасцей здзівіць-парадаваць, ды каб тыя сваё здзіўленне-захопленасць у вялікі свет панеслі...

Ат, што казаць: з міжнародным розгаласам нашых фестываляў пакуль далёка не ўсё так, як хацелася б іх арганізатарам і ўдзельнікам. Для вялікага свету Беларусь і яе прафесійнае мастацтва, на жаль, раскрываюцца хутчэй дзякуючы выступленням нашых артыстаў на замежных імпрэзах, а не гэтак жаданаму, ды пакуль уяўнаму наплыву цікавых іншаземцаў у маладую "фестывальную" краіну.

Пісалі мы пра гэта неаднойчы — шторааз, калі з'яўлялася нагода папоўніць свой досвед у фестывальным жыцці новай інфармацыяй і прыгадаць старыя праблемы. Цяпер такой нагодай сталася размова з Сяргеем БАГДАНАВЫМ, рознабакова адукаваным музыкантам, кампазітарам, гукарэжысёрам, дырыжорам.

Дзякуючы яго працы як гукарэжысёра над запісамі для CD, і не толькі беларускіх выканаўцаў, С. Багданова ведаюць спецыялісты-музыканты і ў Германіі, і ў ЗША, і ў Расіі, і ў Польшчы. Таму менавіта на ягонае імя паступіла незвычайная прапанова ад германскага прадзюсера — аднаго з арганізатараў элітарнага міжнароднага фестываля...

— **Сяргей, падае, да якой вам давалося спрычыніцца, адбылася мінулым летам. Але інфармацыя пра яе, мабыць, будзе для нашага чытача актуальнай, тым болей, што леташні "цуд" можа паўтарыцца ўжо ў новым годзе, стагоддзі...**

— Для мяне сапраўды была цудоўнай нечаканасцю прапанова — забяспечыць удзел беларускіх музыкантаў у прэстыжным фестывалі. Месца яго правядзення — Люксембург. Праект міжнародны, і таму на яго ажыццяўленне працуюць прадзюсеры розных краін, у тым ліку Германіі, але ўсё адбываецца пад патранажам першай асобы Люксембурга — вялікага герцага. Сярод спонсараў — багатыя сусветна вядомыя фірмы, банкі. Таму фестываль, які існуе ўжо чвэрць стагоддзя, з 1975 г., і ладкуецца кожнае лета, у сезон адпачынкаў, атрымліваецца выбітны, раскошны. Ён збірае сусветных зорак у розных жанрах сур'ёзнай музыкі, прычым праграма адрозніваецца непаўторнасцю, бо адно і тое ж імя другі раз у склад удзельнікаў ужо не трапляе.

На фестываль-2000 г., напрыклад, выступілі Лонданскі філарманічны аркестр пад кіраўніцтвам Лорына Мазеля — выконвалася сімфонія Дворжака "З Новага Свету" і Сёмая бетховенская. Люксембургскі філарманічны аркестр іграў Сёмую сімфонію Малера. Быў англійскі хор, які выконваў музыку барока, "Крэмерата" Гідона Крэмера — музыку Шнітке, Мочарта, Віла-Лобаса, П'яцолы. Прыязджаў польскі маэстра — кампазітар Кшыштаф Пендэрэцкі. Далі канцэрты колішніх савецкіх музыканты: скрыпач Віктар Трацякоў і віяланчэлістка Карына Георгіяна...

— **Спіс музычных славуцасяў можна доўжыць і доўжыць, у чым я пераканалася, пагартаўшы багата ілюстраваную, шыкоўна выдадзеную праграму фестываля. Госці выступалі ў оперы, у храмах, у тэатральных залах, у кансерваторыі. Гучалі пераважна творы акадэмічных жанраў, зрэдка — джаз... Якім жа чынам у элітную кампанію патрапілі прадстаўнікі Беларусі?**

— Вось і я шукаў адказ на гэта пытанне... Калі мяне знайшоў германскі прадзюсер і паведаміў, што арганізатары фестываля ў Люксембургу бяруцца фінансаваць паездку і знаходжанне нашых музыкантаў там, ён вылучыў пэўныя ўмовы. Трэба было прадставіць ад Беларусі спеўны ансамбль, складзены абавязкова з мужчынскіх галасоў, не больш за восем чалавек, з беларускім і старажытнарускім харавым рэпертуарам. Натуральна, я звярнуўся да Кірылы Насаева, мастацкага кіраўніка мужчынскага камернага хору "Унія". Але ён ад прапановы выступіць у Люксембургу адмовіўся: дзеля гэтага давалося б скараціць склад калектыву амаль утрыя, перакройваць партытуры, а да ўсяго "Унія" мела на той час іншыя гасцёрныя планы.

Такім чынам, я мусіў сам збіраць ансамбль

мужчынскіх галасоў, з якімі ў Мінску, асабліва ў летні час, — праблема: хлопцы падаюцца на заробкі ў камерцыйныя калектывы, што маюць папулярнасць за мяжой. Гэта называецца пяцю ў "казаках-мараках". Канчатковы склад сфарміраваў незадоўга да ад'езду, прычым з-за абмежаванага месца ў мікрааўтобусе мусілі скараціць ансамбль да сямі чалавек. Дзякуй Кірылу Насаеву: дапамог з рэпертуарам. Падрыхтавалі старадаўнія беларускія песняспевы ў ягонай аранжыроўцы, прынамсі, з "Супрасльскага ірмалагіёну". Дапамог нотным матэрыялам і мастацкі кіраўнік аб'яднання "Беларуская Капэла" Віктар Скоробагатаў. У нашым невялікім калектыве былі пераважна выпускнікі дырыжорска-харавога аддзялення Акадэміі музыкі, вучылі хутка. Назву для ансамбля ўзялі "Fuga Temporum" — бег часу, бег часоў. Наша "імя" трапіла, як вы маглі заўважыць, у праграму, а вось зрабіць і выслалаць фота, на жаль, не паспелі...

— **"Бег часу" апанаваў?**

— Час прыспешваў. Дарога заняла больш як 30 гадзін. Раніцай прыехалі, размясціліся ў гатэлі, паснедалі — і на рэпетыцыю ў кірху. Потым рэпетыравалі ў гатэлі, наступнай раніцай — зноў у кірсе, затым канцэрт, банкет. Пераначавалі — і паехалі. Так што вольнага часу для знаёмства з наваколлем і не было. Жылі мы на тэрыторыі Германіі, за тры минуты хады ад гатэля пераадоўвалі most — і апыніліся ўжо ў Люксембургу. Ніякіх, нават сімвалічных, "кардонаў". Мяжу пазначаюць толькі адпаведныя дзяржаўныя сцягі ды надпісы.

Паводле ўмоў мы падрыхтавалі праграму на паўгадзіны і падзялілі яе на тры блокі. Адкрылі канцэрт 20-мінутным выступленнем: старажытныя пласты харавой музыкі, знаменныя ды дзямественныя распевы, беларускія, рускія. Потым саступілі пляцоўку сваім "суседзям" па канцэрце — в'етнамскім музыкантам. Апроч іх у кампаніі з намі былі прадстаўнікі Ізраіля і Канады. Дарчы, усе яны былі падобныя медытацыйнасцю прадстаўленага мастацтва: в'етнамцы спявалі пад акампанементам электронікі, ізраільская музыка ўспрымалася як нешта фальклорна-дэкаратывнае, Канаду прадстаўляла ўрад-жэнка Чукоткі — дэманстравала шаманскія рытуалы, з характэрнымі спевамі, з выкарыстаннем масак... Ну, а мы, апроч старажытных спеваў, выканалі яшчэ духоўныя канты і фрагменты з харавых канцэртаў, а на трэці выхад падабралі творы з саліруючымі галасамі. Зала кірхі — на 800 чалавек, агромністае памяшканне! Давалося наш ансамбль з дапамогай тэхнікі "агучыць", а калі ўся прастора гэтай царквы запоўнілася харавымі спевамі, эфект атрымаўся даволі яркі.

Так, гэты фестываль каштоўны сусветнымі зоркамі. І публіка збіраецца элітная, заможныя турысты, верх еўрапейскага грамадства. Беларускія музыканты ўпершыню патрапілі сюды і апынуліся ў адным канцэрце з кампаніяй, пагадзіцеся, экзатычнай. Але ж нам замаўлялі чамусьці не фальклор, а духоўную харавую музыку. Відаць, хацелі даведацца, што ёсць гэтая "экзатычная" Беларусь у плане камернай акадэмічнай творчасці. Напэўна, запрасілі нас для знаёмства, бо пакуль для заходніх дзяржаў Беларусь — малавядомая краіна.

— **Але ж такіх выпадковых знаёмстваў недастаткова, каб у хуткім часе адкрыць Захаду рознабаковую культуру Беларусі, наша багатае музычнае мастацтва...**

— Ведаецца, адкуль назва "Fuga Temporum" узялася? Я прыдумаў яе раней, і для зусім іншага праекта. У свой час на базе нашага Саюза кампазітараў я спрабаваў

зладкаваць творчую лабараторыю. Ідэя была — сабраць моцных ініцыятыўных музыкантаў пад адно крыло, дапамагаць ім у гастролях, арганізаваць іх самавіты выхад на міжнародную сцэну, каб яны не разбягаліся, як цяпер вядзецца, па нейкіх дробных пунктах, не зараблялі на вуліцах замежных гарадоў... Музыканты нашы самі віватывыя, што іх прымаюць там "за дзякуй": трэба ж мець пачуццё ўласнай годнасці, патрабаваць ганарар таго ўзроўню, які прыняты для іх калег у свеце. Бо нашы музыканты — у гэтым усе пераканаліся — не горшыя за іншаземных, а мо нават і лепшыя!

— **І што ж ваша ідэя?**

— Была ідэя: займацца прадзюсерствам, запісамі, выданнем нот на базе Саюза кампазітараў. Ды аказалася, што гэта нікому непатрэбна. Трэба толькі "выбіваць" грошы, а не займацца мэтанакіраванай працай, якая ўрэшце ўзняла б і прэстыж самага саюза. Уражанне такое, што кампазітары задавальняюцца тым, што перападае. У прадпрыемствіх — скіраванасць на "папсу". У астатніх — паньчылы твары. Многія праблемы існуюць і не вырашаюцца яшчэ і з-за таго, што калегі элементарна не паважаюць адно аднаго. Хто бывае на канцэртах? Самі аўтары, іх сваякі ды сябры, якія на вачы астанняй публікі пакідаюць залу адразу пасля выканання ўласнага твора. Які тут каментарый? Самі сабе яму выкапалі. А маглі б згуртавацца ў агульную справу, ладкаваць такія жаданыя фестывалі сучаснай музыкі, рабіць іх сур'ёзнымі, цікавымі, з прыцягненнем міжнародных сіл. Праблема не ў грошах, а ў прыстойнасці арганізатараў: мусіць быць сталая і рэгулярная праца аргкамітэта фестываля, пошукі сродкаў і творчых сіл, адбор нотнага матэрыялу... На жаль, Беларуская таварыства сучаснай музыкі не змагло захаваць сваю юрыдычную самастойнасць і мала што цяпер значыць...

— **Сяргей, вы закранулі праблему, пракую мы так або інач гаварылі на старонках "ЛіМа" ўвесь мінулы год. І гаворка, думаю, будзе працягвацца. Аднак, давайце, скончым пра фестываль у Люксембургу: вы дэбютавалі там і як хормайстар, і як прадзюсер. Што далей?**

— Спадзяюся на працяг кантактаў з іншаземнымі калегамі. Даслаў ім інфармацыю пра беларускія калектывы, рыхтую дэманстрацыйны CD з рознымі нашымі выканаўцамі. Падчас візиту ў Люксембург абгаворваліся перспектывыя праекты, але пра нешта канкрэтнае казаць зарана. Трэба чакаць.

— **Магчыма, "Fuga Temporum", шматзначнае і сімвалічнае імя, будзе шчаслівым знакам новага часу ў музычным жыцці Беларусі?**

С. БЕРАСЦЕНЬ

Менавіта ім з'яўляецца Уладзімір Ліўшыц — дырэктар Горацкага гістарычна-этнографічнага музея, дацэнт кафедры маркетынга і права Беларускай дзяржаўнай сельскагаспадарчай акадэміі. А яшчэ член-карэспандэнт Міжнароднай акадэміі па вывучэнні нацыянальных меншасцей, навуковы сакратар гэтай акадэміі, старшыня Горацкага раённага грамадскага краязнаўчага аб'яднання "Бацькаўшчына". Але больш за ўсё яго ведаюць як летапісца горацкай зямлі, Магілёўшчыны.

Пасля вучобы ў аспірантуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта У. Ліўшыц у 1980 годзе паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю па праблеме сацыяльных вынікаў аграпрамысловай інтэграцыі.

А марыў яшчэ са школы стаць краязнаўцам. І гэтай мары не здраджваў ніколі: ні тады, калі быў студэнтам гістарычнага факультэта Магілёўскага педінстытута, ні ў час працы настаўнікам Панкраўскай сярэдняй школы, ні нават падчас службы ў арміі.

Аднак найбольш яго талент даследчыка-краязнаўца праявіўся ў час працы ў БДСГА і на пасадзе дырэктара Горацкага гістарычна-этнографічнага музея. Ім знойдзена шмат архіўных дакументаў, якія адкрылі новыя старонкі з гісторыі Горак і раёна. Гэта ён знайшоў у дакументах гербавага аддзялення дэпартаменту геральдыкі ўрадавага сената Расійскай імперыі, што ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве ў Санкт-Пецярбургу, Герб горада Горкі, а ў фондах Цэнтральнага ваенна-гістарычнага архіва Расіі — дакументальныя пацвярджэнні таго, што ў Горках тройчы быў Пётр Першы.

У 1984 г. сабраны Уладзімірам Майсеевічам матэрыялы быў абагульнены ў кнізе "Горкі. Історико-экономический очерк", якая выйшла ў выдавецтве "Беларусь", а ў 1989-м у дапоўненым варыянце было перавыдадзена ў "Полымі". Пасля было і шэраг іншых выданняў. Сярод іх найбольш значымі з'яўляюцца "Летапіс горада Горкі" (1995), "Памяць" (1997).

Вялікі ўклад У. Ліўшыца ў вывучэнні і асветленні гісторыі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Ён адзін з аўтараў некалькіх кніг аб ёй.

Шырокае і разнастайнае кола захапленняў Уладзіміра Майсеевіча. Сярод іх асобнае месца займае літаратуразнаўства ці, як ён сам кажа, пошукі вакол Горацкага Парнаса. Ім знойдзены цікавыя звесткі аб сувязях студэнтаў Горы-Горацкага земляробчага інстытута з Т. Шаўчэнкам, Л. Талстым, А. Чэхавым і іншымі. Ім жа адкрыты новыя факты з жыцця Я. Купалы, Я. Коласа, М. Гарэцкага і В. Каваля. Гэтыя знаходкі былі абагульнены ў брашура "Раскопкі вакол Горацкага Парнаса" (1992), "Максім Гарэцкі — жыццё і творчасць" (1993) і іншых. А сёлета выдана літаратуразнаўчая кніга "Раскопкі вакол Горацкага Парнаса", у якой абагульнена 30-гадовая літаратуразнаўчая праца. Усяго ў У. Ліўшыца 37 кніг, брашур, буклетаў.

Яшчэ адной ініцыятывай У. Ліўшыца стала правядзенне Гарэцкіх чытанняў, прысвечаных вывучэнню жыцця і творчасці М. Гарэцкага.

Акрамя тых здзяйсненняў, што былі адзначаны вышэй, збылося галоўнае адкрыццё ў Горках гістарычна-этнографічнага музея. Не без яго удзелу адкрыты і філіялы музея ў многіх вёсках раёна. На чарзе стварэнне ў Горках прыроднага гісторыка-літаратурнага запаведніка, на тэрыторыі акадэмагарадка, які мог бы ўвайсці ў "Залатое кола" Беларусі. Яшчэ ва Уладзіміра Майсеевіча ёсць мара мець пры музеі літаратуразнаўчы аддзел.

Нельга не адзначыць і такі бок яго дзейнасці, як падтрымка творчых людзей горацкай зямлі і не толькі. З яго дапамогай, па ліцэнзіі, якой валодае Горацкі аддзел культуры, надрукаваны не адзін зборнік вершаў Н. Кавалёвай, дзве кнігі вершаў С. Лоцманава. У 1995 г. выйшаў першы зборнік мастацкіх твораў "Галасы з Горацкага Парнаса".

А наперадзе ва Уладзіміра Майсеевіча шмат якіх задум. Верыцца, што яны абавязкова будуць здзейснены, бо У. Ліўшыц заўсёды даводзіць пачатае да канца.

А. ПУГАЧ, старшы выкладчык Беларускай сельгасакадэміі, старшыня рады літаратурнага аб'яднання "Парнас"

Мікола Мушынка (Мікалай Іванавіч Мушынка) нарадзіўся 20 лютага 1936 года на Усходняй Славацыі ў сялянскай сям'і. У 1954 годзе скончыў украінскую 11-годку ў г. Прэшава. Сваю далейшую адукацыю працягваў на перакладчыцкім аддзяленні Інстытута рускай мовы і літаратуры ў Празе і адначасова наведваў лекцыі ўкраінскай вядомага прафесара Карлавага ўніверсітэта ў Празе Івана Панькевіча.

З 1960 года М. Мушынка працуе ў нядаўна створаным Кабінеце народнай славацкай пры кафедры ўкраінскай мовы і літаратуры філасофскага факультэта Прэшаўскага ўніверсітэта, адначасова стаўшы аспірантам Пражскага Карлавага ўніверсітэта па спецыяльнасці славянская фалькларыстыка. У 1967 абараніў званне кандыдата мастацтвазнаўства, а праз год стаў доктарам філасофіі. Пасля 1968 года М. Мушынка амаль на 20 гадоў быў адлучаны ад педагогічнай дзейнасці.

У 1990 годзе змог вярнуцца на кафедру ўкраінскай мовы і літаратуры ў Прэшаўскім ўніверсітэце, дзе і працуе да гэтага часу.

М. Мушынка ўзначальвае Асацыяцыю ўкраінстаў Славакіі і Навуковае таварыства імя Т. Шаўчэнка ў Славацкай Рэспубліцы.

Вынікам нястомнай навуковай працы М. Мушынкi з'яўляецца 48 аўтарскіх кніг, зборнікаў і брашур, звыш 1000 навуковых артыкулаў і публікацый. Яго працы выходзілі ў розных краінах свету — ЗША, Канадзе, Францыі, Германіі, Югаславіі, Чэхіі, зразумела, і на Украіне, і ў Славакіі.

У снежні 1997 года Мікола Мушынка быў абраны правадзейным членам Нацыянальнай акадэміі навук Украіны.

У 1996 годзе за вялікі асабісты ўклад у развіццё ўкраінска-славацкіх гістарычных і культурных сувязяў Мікола Мушынка ўзнагароджаны Ганаровай адзнакай прэзідэнта Украіны.

Прапануемы артыкул гаворыць аб разнастайнасці навукова-даследчых пошукаў шаноўнага аўтара.

Віталій МАСЛОЎСКІ, выкладчык кафедры славістыкі Прэшаўскага ўніверсітэта (Славакія)

Не чужы для беларусаў

Іван КРАСКОЎСКІ Ў ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫМ ЖЫЦЦІ УКРАЇНЫ І БЕЛАРУСІ

Імя беларускага, а разам з тым і ўкраінскага грамадскага дзеяча, гісторыка, палітыка, эканаміста Івана Ігнатавіча Краскоўскага (1880—1955) у сучаснай беларускай гістарыяграфіі бадай што невядома. Ва ўкраінскіх энцыклапедыях, выдадзеных на Захадзе, артыкулы пра яго заканчваюцца паметкай: "У 30-х гадах быў арыштаваны, яго далейшы лёс невядомы..."

У гістарыяграфічным друку Украіны апошніх гадоў імя Івана Краскоўскага часам упамінаецца, аднак яго біяграфія пасля 1930 года заставалася белай плямай. У нядаўна выдадзеным 2-томным зборніку дакументаў і матэрыялаў пра першы парламент Украінскай Народнай Рэспублікі — Украінскую Цэнтральную Раду (Кіеў, 1997 г.) прозвішча Івана Краскоўскага згадваецца ў 30-ці дакументах. У рэдакцыйных заўвагах пра яго пазначана (зноў-такі) "У 30-х гадах быў рэпрэсіраваны. На месцы даты смерці стаіць пытаннік".

Мала каму вядома, што апошнія гады жыцця І. Краскоўскі правёў у Браціславе (Славакія), дзе памёр і пахаваны.

Зараз Івана Краскоўскага ўспамінаем з нагоды 120-годдзя з дня яго нараджэння і 45-ых угодкаў са дня смерці.

Гэтая публікацыя грунтуецца перш за ўсё на ўспамінах яго дачкі Людмілы Краскоўскай (1904—1999), якія былі выдадзены невядомым накладам на ўкраінскай мове, архіўных крыніцах, перыядычным друку.

Іван Краскоўскі нарадзіўся 24 чэрвеня 1880 года ў вёсцы Дубучы (беларускае Падляшша на ўсходняй Белавежскай пушчы). Хаця як сын святара ў 1903 годзе ён і скончыў праваслаўную духоўную семінарыю ў Вільні, але кар'ера духоўніка яго не прыцягвала. Адрэзана пасля заканчэння семінарыі ажаніўся з дачкою афіцэра царскай арміі (выхадца з Украіны, ветэрынара з Каменца-Падольскага) Валыянцінай Сакольскаю, якая вучылася ў прэстыжнай жаночай школе ў Вільні. У тым жа 1903 годзе І. Краскоўскі пачаў вучыцца на гісторыка-філалагічным факультэце Варшаўскага ўніверсітэта, дзе неўзабаве прыняў удзел у рэвалюцыйным руху. У час рэвалюцыйных хваляванняў у 1905 годзе быў арыштаваны, а потым і выключаны з універсітэта. Пасля вызвалення (выхаду) з турмы працягвае вучобу на гісторыка-эканамічным факультэце Петраградскага ўніверсітэта. Пасля заканчэння ўніверсітэта ў 1908 годзе вяртаецца ў Вільню, дзе працуе настаўнікам гісторыі ў прыватных мужчынскіх гімназіях, у адной з якіх быў на пасадзе намесніка дырэктара. Дарэчы, у межах сваёй вучэбнай і пазашкольнай дзейнасці арганізаваў у абедзвюх гімназіях футбольныя секцыі. Былі то, не толькі першыя футбольныя каманды ў горадзе, але, мабыць, і ва ўсёй Літве. Сям'я Краскоўскіх жыла ў Вільні ў раёне Антаколь на Вясновай вуліцы. У 1904 годзе ў сям'і нарадзілася дачка Людміла. Яшчэ праз 6 гадоў сын Сяргей, а пазней сын Мсціслаў.

У пачатку першай сусветнай вайны, калі нямецкай войскай наблізіліся да Вільні, І. Краскоўскага мабілізавалі ў рускую армію і камандзіравалі (накіравалі) на фронт. Яго сям'я выехала да сваякоў жонкі ў г. Навахаці Харкаўскай губерні. Пасля адступлення немцаў сям'я разам з ужо дэмабілізаваным бацькам вяртаецца ў Вільню. Іх дом, бібліятэка, іншая маёмасць былі знішчаны. Сям'я была вымушана пераехаць жыць у рабочы квартал Звярынец. Вясяню 1916 года ў сувязі

з ваеннымі падзеямі ўсе зноў пераехалі да дзеда ў Навахаці, а ў восень — у Кіеў, дакладней, у яго прыгарад (прадмесце) Пушча-Водзіца.

І. Краскоўскі быў актыўным членам партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэраў).

Яшчэ ў час сваёй першай паездкі на Украіну (восенню 1914 г.) І. Краскоўскі наладзіў сувязі з антыцарскім украінскім палітычным рухам.

У сувязі з паражэннямі на фронце ў 1914—1915 гг. царскія ўлады вымушаны былі пайсці на некаторыя ўступкі ў сваёй нацыянальнай палітыцы ў адносінах да Украіны. Прычына была яшчэ і ў тым, што на Усходнюю Украіну пераехала шмат жыхароў з Галіцыі і Букавіны. У дапамогу ім летам 1915 года была створана гуманітарная арганізацыя "Таварыства дапамогі насельніцтву поўдня Расіі, пацярпеламу ад ваенных дзеянняў".

У гэты ж час свядома частка ўкраінскай інтэлігенцыі стварыла Камітэт Паўднёва-Заходняга фронту Усерасійскага Саюза Гарадоў, які неўзабаве ўзначалілі прадстаўнікі Украіны (верхавенства ў якім неўзабаве ўзялі ў свае рукі прадстаўнікі Украіны. Сярод іх, акрамя С. Пятлюры, Д. Дарашэнка, М. Грушэўскага, быў і Іван Краскоўскі).

І. Краскоўскі меў непасрэднае дачыненне да стварэння самастойнага аддзялення Камітэта — "Дапамога дзеціям", стаўшы потым яго кіраўніком. Гэтая арганізацыя спрыяла эвакуацыі дзяцей з раёнаў ваенных дзеянняў — Заходняй Украіны. У полі грамадскай працы І. Краскоўскага былі і клопаты пра ваеннапалонных, якіх на тэрыторыі Украіны было больш як 30 тысяч. У Пушчы-Водзіцы, дзе жылі тады Краскоўскія, таксама быў лагер ваеннапалонных. Менавіта там члены сям'і пазнаёміліся з палонным славакам Марцінам. Ён часам аказваў нейкую дапамогу сям'і Краскоўскіх. Калі пры першых кантактах украінцаў са Славакіяй.

Дэпутат Д. Дарашэнка (1882—1951) на пасяджэнні Камітэта Украінскай Цэнтральнай Рады 24 красавіка 1917 года прапанаваў кандыдатуру І. Краскоўскага на пасаду абласнога камісара Цярнопальскай губерні, характарызуючы яго такімі словамі: "Па паходжанні ён беларус, але падтрымлівае нашу лінію, вельмі прыстойны чалавек". Кандыдатуру І. Краскоўскага безагаворачна падтрымаў і тадышні Старшыня Цэнтральнай Рады Міхайла Грушэўскі. Калі пры галасаванні гаворка зайшла пра выбар паміж І. Краскоўскім і П. Лынічэнкам, Грушэўскі акцэнтаваў: "Краскоўскі на 100% лепшы, як Лынічэнка". Неўзабаве 8 верасня 1917 года Цэнтральная Рада зацвердзіла І. Краскоўскага намеснікам генеральнага сакратара ўнутраных спраў Цэнтральнай Рады.

З тых часоў ён стаў удзельнікам усіх пасяджэнняў Рады. 13 верасня 1917 года быў прызначаны за члена гаспадарчай камісіі генеральнага сакратарыята. У верасні 1917 года І. Краскоўскі быў абраны дэлегатам на З'езд народаў Украіны ў Кіеве. Не хто іншы, як І. Краскоўскі ўжо 3 лістапада 1917 года інфармаваў генеральны сакратарыят пра катастрафічную сітуацыю на Падоллі, дзе дэзерціры і салдаты разбуралі сёлы, мястэчкі, рабавалі мясцовае насельніцтва.

На падставе IV ўніверсалу Украінскай Цэнтральнай Рады з 22 студзеня 1918 года генеральны сакратарыят быў трансфармаваны (рэфармаваны) у Раду народных Міністраў. Такім чынам І. Краскоўскі быў прызначаны на пасаду намесніка Старшыні Рады

Міністраў Украіны і Міністра ўнутраных спраў Уладзіміра Вінічэнка. Пасля гэтага ў абавязкі яго дзейнасці ўваходзіла апрацоўка важнейшых дакументаў унутрыдзяржаўнага і міжнароднага значэння. Яшчэ перад тым 5 снежня 1917 г. У. Вінічэнка прызначыў Івана Краскоўскага (разам з І. Удавічэнкам) уаўнаважным ад Украінскай Народнай Рэспублікі пры падпісанні Брэсцкага міру. Іх падарожжа да месца прызначэння было марным, бо немцы перапынілі курсіраванне (рух) цягнікоў (у напрамку да Брэста). Як успамінае Л. Краскоўскай, бацька хутэй быў задаволены тым, што не падпісаў той ганебны мір.

І. Краскоўскі займаў высокія дзяржаўныя пасты і вырашаў шмат важных задач.

Напрыклад, восенню 1917 года яго заданнем было ліквідаваць архіў "Саюза гарадоў..." Дзеля гэтага ён з сям'ёй пераехаў у горад Прылукі, дзе знаходзілася значная частка архіва. Там, дарэчы, ён пазнаёміўся з чэшскімі легіянерамі. Пасля выканання задання ён з сям'ёй вярнуўся ў Кіеў і далей дапамагаў украінскай уладзе.

У лістападзе 1918 г. пасля звяржэння гетманскай улады П. Скарападскага прэм'ер У. Вінічэнка прызначыў І. Краскоўскага кіраўніком аддзела Дырэкторыі Украінскай Народнай Рэспублікі. Летам 1921 года І. Краскоўскі пераехаў з Вены, дзе жыў разам з сям'ёй з вясны 1920, у Берлін, адкуль пасля трохмесячнага знаходжання ён вярнуўся ў Вільню, якая ў гэты час ужо была пад уладай Польшчы. У Вільні працаваў настаўнікам, выкладаў гісторыю Беларусі ў беларускай гімназіі. Адначасова выконваў значныя функцыі ў грамадскім жыцці беларускай абшчыны ў Літве. Быў старшынёй Беларускага народнага камітэта, сакратаром рады школ, Старшынёй Беларускага кааператыва нага саюза. Польшкія ўлады, якія ўважліва сачылі за яго дзейнасцю, былі супраць такіх захадаў І. Краскоўскага. У пачатку 1922 г. І. Краскоўскі быў арыштаваны і неўзабаве ў складзе групы літоўскіх і беларускіх патрыётаў без суду дэпартаваны ў Латвію.

Летам 1922 года латышскія ўлады пасля доўгіх перамоў усё ж такі дазволілі адкрыццё беларускай гімназіі ў горадзе Даўгапілсе. Яе дырэктарам і стаў Іван Краскоўскі. У хуткім часе яму ўдалося аднавіць будынак пасля пажару, завезці абсталяванне і мэбля, прыдбаць розныя прылады школьнай працы, арганізаваць калектыў настаўнікаў, прыцягнуць вучняў.

Адначасова быў старшынёй Беларускага народнага камітэта ў Латвіі (Таварыства "Бацькаўшчына"). Але і тут патрыятычная дзейнасць І. Краскоўскага ўвесь час была пад пільным наглядом латышскай улады. У 1924 годзе І. Краскоўскага арыштавалі і разам з іншымі беларускімі настаўнікамі аддалі пад суд. Праз год суд усё ж прызнаў іх невінаватымі, і яны былі вызвалены з турмы. Але разам з тым І. Краскоўскага як чужынца (меў пастановае літоўскае грамадзянства) выслалі і з Латвіі.

У Літву ён ехаць не мог, бо там ён быў "persona non grata". Можна было падацца ў Беларусь Савецкую, але Краскоўскі накіроўваецца ў Прагу, якая ў той час становілася цэнтрам украінскай і беларускай эміграцыі. Яшчэ ў верасні 1921 года ў Празе праходзіла беларуская народная палітычная канферэнцыя, у якой удзельнічалі вядомыя (значныя) прадстаўнікі беларускага палітычнага жыцця: прэзідэнт БНР Петра Крыжэўскі, старшыня (Працяг на стар. 15)

Гісторыю культуры нашай Радзімы ў недалёкім мінулым, на жал, чысцілі, размалёўвалі і перапісвалі, з яе выкідаліся цэлыя пласты. Так вынішчаўся з памяці народа яго гонар. Калі, напрыклад, запытацца ў сённяшніх беларускіх прафесійных музыкантаў, ці вядомае для іх імя — Вячаслаў Селях, не многія адкажуць станоўча. Яшчэ менш тых, хто зможа раскажаць пра ўклад В. Селяха ў развіццё нацыянальнай культуры Беларусі.

ВЫТОКІ

Вячаслаў Антонавіч Селях нарадзіўся 25 снежня 1885 г. у мястэчку Лагойск у сям'і сталяра. У 9-гадовым узросце пайшоў вучыцца ў мясцовую пачатковую школу, якую скончыў праз тры гады.

Настаўнік, заўважыўшы ў В. Селяха добры і моцны дыскант, прапанаваў яму далучыцца да школьнага царкоўнага хору. На працягу чатырох гадоў, аж да мутацыі голасу, Вячаслаў быў вядучым у гэтым хоры. Жывучы пры царкве, ён заўсёды ўдзельнічаў у набажэнствах як спявак-псаломшык. Юнаком 14-15 гадоў вучыў дзяцей за настаўніка

Шаляпіна, Лоскага. За 9 гадоў працы ў Марыінцы (1915—24 гг.) В. Селях выканаў больш за 25 роляў. Найбольш удалымі былі Барыс Гадуноў, князь Ігар, Рыгалета ў аднайменных операх, Шаклавіты ў "Хаваншчыне", Томскі ў "Пікавай даме", Мізгір у "Снягурачы". Крытыкі адзначалі магутны добра падрыхтаваны голас, дакладную фразіроўку, выразную дыкцыю як адметныя рысы В. Селяха. Каб паўней развіць у сабе якасці драматычнага акцёра (бо опера перш за ўсё — музыкальная драма), В. Селях выступаў на працягу двух сезонаў (1916—18 гг.) у спектаклях Александрынскага драматычнага тэатра.

бадзёрасці было ў "Паляўнічым" Грыга і глыбокім сумам пранікальна быў "Апошні рэйс" Альнеса... Пры гэтым В. Селях заўсёды заставаўся акцёрам. Ён імкнуўся на канцэртах не проста спяваць, але і іграць, разбураючы звыклыя стэрэатыпы "нерухомай спеваў" ля раэля.

На той час актуальнай была праблема нацыянальнай беларускай оперы. Гэта хвалявала многіх музычных дзеячаў, у прэсе ішла актыўная палеміка наконт шляхоў развіцця беларускай оперы. Меў свой погляд і В. Селях, які лічыў, што опера павінна быць, як музыкальная драма, за аснову трэба браць нацыянальную беларускую творчасць, мелодыю, танец і побыт. І пакуль сваёй нацыянальнай оперы яшчэ не існавала, пачынаць, лічыў В. Селях, неабходна было з перакладу вядомых класічных твораў.

Магутная працаздольнасць і арганізатарскія якасці В. Селяха дапамагалі аб'ядна-

га дзеяча і пісьменніка Я. Дылу. Спачатку новы кіраўнік працаваў у тэатры і як артыст: выходзіў на сцэну, спяваў. Аднак справы адміністрацыйнага характара ўсё большай увагі, і ён цалкам заняўся ім. У час дырэктарства В. Селяха ў БДТ-1 адбылося шмат станоўчых змен. Пашырыўся рэпертуар, абнавіўся склад артыстаў, павялічыўся іх прафесіяналізм, тэатр увайшоў у лік лепшых калектываў ССРСР — побач з Маскоўскім ім'я Вахтангава і Грузінскім ім'я Руставелі. Паспех меў БДТ-1 на першай усесаюзнай Алімпіядзе тэатраў у Маскве (1930 г.), дзе В. Селях, як кіраўнік, атрымаў ад старшыні камітэта Алімпіяды Ф. Кона граматы "За вялікія мастацкія дасягненні" нацыянальнага тэатра.

Аднак з надыходам 30-х гадоў у грамадскім і палітычным жыцці краіны адбыліся вядомыя перамены. Быць патрыётам сваёй зямлі было ўжо небяспечна... Пасля трыумфу тэатра ў Маскве В. Селях быў неўзабаве зняты з пасады дырэктара БДТ-1 як "нацдэм". Бадай, яго лёс вырашыла тое, што В. Селяху неаднойчы прапаноўвалі ўступіць у шэрагі камуністычнай партыі, але той кожны раз адмаўляўся. У 1930—31 гг. ён быў загадчыкам Беларускіх драматычных курсаў, затым дырэктарам Беларускага тэатральнага тэхнікума, а таксама загадчыкам Беларускага дзяржаўнага тэхнікума сцэнічнага мастацтва. Пры яго непасрэдным удзеле былі створаны два новыя тэатры: 1-ы Беларускі Вандроўны калгасны тэатр ім'я Дзяржынскага і Вайсковы тэатр.

ПАЗБАЎЛЕНЫ РАДЗІМЫ

Увосень 1933 г. В. Селях, каб не трапіць у кіпцюры НКУС, мусіў пакінуць Мінск. Ён быў абвінавачаны ў нацыяналізме, бо ў свой час, насуперак загаду Наркамасветы, не зняў з рэпертуару БДТ-1 п'есы нацыянальнага характара — "Кастусь Каліноўскі", "Каваль-ваявода" і "Над Нёманам".

Яго шлях скіраваўся ў Ленінград, адкуль пачыналася творчая кар'ера і дзе ўсё было знаёма. Спачатку В. Селях быў намеснікам дырэктара опернай студыі ім'я Рымскага-Корсакава (1933—34 гг.), рэжысёрам Вандроўнай оперы Усерасійскага тэатральнага таварыства (1935—37 гг.). Потым працаваў на Украіне і зноў — у Расіі.

Вялікая Айчынная вайна застала В. Селяха ў г. Луга (Ленінградская вобл.), дзе ён працаваў рэжысёрам у мясцовым Доме культуры. У хуткім часе фронт наблізіўся да Ленінграда, Луга была акупавана немцамі, і неўзабаве, у чэрвені 1943 г., В. Селях прыехаў у Мінск.

Горад быў зруйнаваны вайною, знішчаны голадам, галечай. Уладкаваўся В. Селях на працу ў якасці кіраўніка аддзела культуры і мастацтва, пазней — кіраўніком гарадскога аддзела тэатраў. У ліпені 1944 г. Мінск быў вызвалены ад нямецкіх акупантаў. Але заставацца тут, каб працягваць працаваць — на гэта немажліва было нават спадзявацца. В. Селях падаўся на Захад. Блукаючы па свеце, ён не спыніў мастацкай дзейнасці, нават у лагерах для эмігрантаў займаўся справамі беларускай культуры і мастацтва. Прайшоў час, і В. Селях стварыў у Нямеччыне Беларускі драматычны тэатр ім'я У. Галубка, з трупай якога 28 сакавіка 1948 г. паставіў п'есу Т. Лебяды "Загубленае жыццё", арганізаваў хор...

НА ЧУЖЫНЕ НАЗАЎСЁДЫ

На пачатку 1950 г. ва ўзросце 65 гадоў В. Селях назаўсёды пакідае Еўропу і пераязджае ў ЗША.

Першым часам, каб атрымаць сацыяльнае забеспячэнне, працаваў рабочым на фабрыцы. Але ўжо летам 1950 г. заснаваў на зямлі Вашынгтона Беларускаю тэатральную студыю, дзе паставіў п'есу Ф. Аляхновіча "Шчаслівы муж", "Пінскую шляхту" В. Дуніна-Марцінкевіча, у якой сам выконваў ролю Куторгі, "Нясмелы жаніх", "Дажынкi" І. Кіпрук.

Пры канцы свайго жыцця ён зноў, як і ў юнацтве, працаваў рэгентам (у царкве г. Элзабэт). Пісаў царкоўную музыку. А яшчэ В. Селях арганізаваў і ўзначаліў Беларускі нацыянальны хор, які меў вялікае значэнне ў жыцці беларускай эміграцыі. У 1975 г. (у 90-гадовым узросце!) ён падрыхтаваў да выдання "Спеўнік беларускага жаўнера", у які ўвайшлі прыгожыя народныя, побытавыя песні. Шмат музыкі для выдадзенага зборніка напісаў і гарманізаваў сам В. Селях. "Спеўнік" стаўся добрай памяццю Вячаслава Антонавіча Селяха, які аддаў усё сваё жыццё беларускай нацыянальнай культуры.

Зямны шлях яго скончыўся 8 жніўня 1976 года. Пахаваны на могілках гарадка Саўт-Рывер, Нью-Джэрсі, ЗША.

Сяргей СЕЛЯХ, унучаты пляменнік В. Селяха

На здымку: артыст "Музыкальнай Драмы" (1914 г.).

Невядомы прэм'ер

ў царкоўнай школе пісьменства вёскі Міхалова паблізу Лагойска. Вучняў было 18, з іх Вячаслаў арганізаваў трохгалосы хор, які спяваў літургію ў царкве і школьныя дзіцячыя песні. За гэты свой хор В. Селях ад павятовага наглядалніка царкоўных школ святара В. Гарбацэвіча атрымаў першую сваю ўзнагароду — 10 рублёў.

У 1901 г. паступіў у Маладзечанскую настаўніцкую семінарыю: на ўступным экзамене здзіўіў камісію, праспяваўшы магутным бас-барытонам "Спасі, Госпадзі, людзі Твая". Апошнія два гады вучобы ў семінарыі В. Селях быў рэгентам у мясцовай царкве. Рэлігійнае выхаванне і веданне законаў царкоўнай музыкі з часам прывялі яго да ўласнай кампазітарскай творчасці.

Пасляхова скончыўшы семінарыю, ён пачаў працаваць настаўнікам у народнай школе ў Месялянах (Віленская губерня). З 1906 г. працуе ў г. Лібава ў чыгуначнай школе, адначасова — рэгентам хору Чыгуначнай, а пасля Аляксееўскай царквы. Спрабуе свае сілы як спявак, выступае з хорам у свеціках паказах. Наведвае сімфанічныя канцэрты, цікавіцца спектаклямі з удзелам выдатных оперных спявакоў, якія прыязджаюць у Лібава. Але В. Селях мае цудоўны Богам дадзены голас і вырашае развіваць свае музычныя здольнасці.

РОЎНЫ СЯРОД ПЕРШЫХ

Пры канцы жніўня 1910 г., апантаны жаданнем зрабіцца прафесійным оперным выканаўцам, В. Селях едзе ў Пецярбург, паступае ў клас кансерваторыі, якім кіраваў прафесар Габель. Аднак, з прычыны хваробы прафесара, перайшоў у клас выдатнага опернага спявака І. Тартакова, на вядомыя музыка-драматычныя "Курсы Рапгофа". Тут В. Селях атрымаў пастаноўку і апрацоўку свайго выдатнага голасу, вызначанага як драматычны барытон-бас.

Яшчэ студэнтам, у 1913—14 гг. ён спрабаваў выступаць на прафесійнай сцэне. У новым тады тэатры "Музыкальная Драма", дзе кіраўніком быў Лаліцкі, а дырыжорамі такія славутыя асобы, як Арбенін, Шнеэфохт, выконваў спачатку ролі невялікія, другога плана, а потым і больш адказныя. На сцэне гэтага тэатра гучаў ягоны голас у операх "Кармэн", "Багема" і інш.

Скончыўшы на "выдатна" вучобу ў кансерваторыі, В. Селях узяў удзел у конкурсе-іспыце, каб трапіць у склад артыстаў імператарскага Марыінскага тэатра. Спяваць на сцэне Марыінкі, аднаго з лепшых тэатраў свету, — мара кожнага артыста! Пасля першага тура з 365 канкурэнтаў засталася 63. З іх адказная камісія на чале з вядомым і аўтарытэтным дырыжорам тэатра Э. Напраўнікам пакінула толькі дваіх: Селяха (барытон) і Лебедзеву (лірычнае сапрана). Адрозжаму быў прызначаны дэбют у галоўнай ролі ў оперы "Князь Ігар". Пасляхова вытрымаўшы яго, што адзначаў і аўтарытэты часопіс "Тэатр і мастацтва", В. Селях быў залічаны ў склад опернай трупы як саліст на першыя ролі.

Так, з невялікага беларускага мястэчка Лагойска сялянскі хлопчык узняўся на мастацкі Алімп. Здавалася, што далей будучы толькі ружы. Ён спяваў як прэм'ер-барытон на сцэне Марыінкі разам са славутымі опернымі артыстамі таго часу: Шаляпіным ("Хаваншчына", "Князь Ігар", "Варожая сіла"), Смірновым ("Рыгалета", "Багема", "Манон"), Алчэўскім ("Пікавая дама", "Прарок"), Яршовым ("Кармэн", "Хаваншчына") і інш., у пастаноўках Меерхольда, Багалюбава, Лапіцкага, Аленіна,

Неўзабаве выявіліся і арганізатарскія здольнасці В. Селяха. Праз 2 гады працы ў Марыінцы ён трапіў у лік кандыдатаў у мастацка-рэпертуарны камітэт тэатра. У 1918-м увайшоў у склад членаў СДО (Савета Дзяржаўнай оперы) ад артыстаў-салістаў, разам з Шаляпіным, Яршовым... СДО быў вышэйшым органам самакіравання Дзяржаўнай оперы.

Не абмінулі В. Селяха і бальшавікі, якія прыйшлі да ўлады. Яны звярнулі ўвагу на яго магутныя арганізатарскія здольнасці, і наркам Луначарскі прапанаваў яму падрыхтаваць трупы з ліку артыстаў Марыінскага і Александрынскага тэатраў, для выступлення на фронце: ішла грамадзянская вайна. Практычна ўвесь сезон 1918—19 гг. В. Селях быў сярод артыстаў "на палях вайны" — на Урале, у Пермскай губерні Гатчынскім фронце. Канцэрты праходзілі часцей за ўсё на адкрытым паветры, выклікалі вялікую цікавасць і мелі выключны поспех.

ВЯРТАННЕ НА БАЦЬКАЎШЧЫНУ

У кастрычніку 1924 г. В. Селях прыехаў у Мінск. Ён прыняў прапанову Усевалада Ігнатоўскага, які ўзначальваў тады Інстытут Беларускай культуры (Інбелкульт), — дапамагчы маладой рэспубліцы ў падрыхтоўцы адкаваных музыка-тэатральных кадраў. У тыя часы прыцягненне беларусаў, якія рэалізавалі сябе ў Расіі, было адным з прыярытэтных кірункаў культурнай палітыкі беларускага ўрада.

Вячаслаў Селях працуе выкладчыкам опернага і харавога класаў у Мінскім музычным тэхнікуме і старшынёй музычнай падсекцыі секцыі мастацтва Інбелкульту. (Музычная падсекцыя складалася з камісіі па збіранні і вывучэнні народных песень і музыкі ды камісіі па вывучэнні беларускага народнага танца).

Вядома, немагчыма займацца адраджэннем нацыянальнай культуры, не ведаючы яе карані, вытокі. Нельга спадзявацца на тое, што з'явіцца добрыя сучасныя нацыянальныя творы, калі не будзе асэнсавання гісторыі народа, прапаганды культуры яго мінулага. І В. Селях арганізуе некалькі нарад з даволі актыўным удзелам хормайстра Тэраўскага, піяніста Ягорава, кампазітараў Аладава і Шнітмана, фалькларыста Грыневіча ды іншых спецыялістаў. Было вырашана прызначыць кіраўніком камісіі вывучэння беларускага народнага танца балетмайстра Шчарбініна, а кіраўніком камісіі "песеннай" — этнографу Прохарава. Намаганні В. Селяха і праца камісіі далі плён. Былі апрацаваны шматлікія беларускія народныя песні (напрыклад, "Ой, рана на Івана", "Ой, ляцелі гусі", "А ў бары, бары", "Маладая дзяўчынанька"), агульнавядомы народны танец "Крыжачок"...

Як выкладчык музтэхнікума В. Селях сур'ёзна ставіўся да прафесійнай падрыхтоўкі спявакоў. Перадаваў класічную культуру тэатра сваім вучням, уласны досвед опернага артыста, стараўся тым самым кампенсавать правінцыялізм на тагачаснай беларускай сцэне. Да таго ж, ён сам даволі многа выступаў у розных канцэртах і спектаклях. У рэпертуары В. Селяха былі творы Рахманінава, Шуберта, Леанкавала, Грыга, Сібеліуса ды інш. Адзін з крытыкаў, які пісаў пад псеўданімам "Строгі", прынамсі, адзначаў: "А Селях быў станоўча ва ўдары і цяжка казаць, што ў яго лепей было, бо ўсё было добра. Трагічна гучаў раманс Сібеліуса "Шчасце зноў не прыйдзе", поўны пяшчоты быў раманс Грыга "Кахаю цябе", шмат

ню зацікаўленых творчых асоб для стварэння беларускай нацыянальнай оперы. Напачатку быў патрэбны добры харавы калектыў, без якога немагчыма існаванне оперы. У жніўні 1926 г. В. Селях арганізаваў харавы студыйны калектыў у ліку 36 асоб, куды потым увайшоў і хор У. Галубка з 30 асоб. Сам В. Селях стаў кіраўніком і лектарам калектыву, хормайстрам — Ягораў. Сучасныя даведнікі нават не змяшчаюць прозвішча В. Селяха, а кіраўніком і стваральнікам хору ў іх значыцца чамусьці Ягораў. (У 1928 г. хор быў ператвораны ў Беларускаю дзяржаўную капэлу).

Новы калектыў распачаў рэпетыцыі харавых сцэн з оперы "Русалка" А. Даргамыжскага. Яна была абрана для першай беларускай опернай пастаноўкі невыпадкава, бо адпавядала практычна ўсім патрабаванням, калі яе ўспрымаць з пункту гледжання нацыянальнай оперы. Заставалася толькі наблізіць яе, як лічыў В. Селях, да беларускага стылю жыцця і побыту, тым больш, што дзея оперы адбываецца на Дняпры, недзе паміж Смаленскам і Жлобінам. За пераклад тэксту лібрэта на беларускую мову ўзяўся артыст БДТ-1 Ф. Ждановіч. "Русалку" неабходна было перакласці так, каб рытм тэксту супаў з музыкай партытурай. Ждановіч выканаў усё належным чынам і даволі добра, як пісаў В. Селях.

На той час у Мінску было толькі два месцы, дзе рыхтавалі спявакоў-артыстаў: БДТ-1 і музтэхнікум. БДТ-1 меў ужо у сваім рэпертуары спектаклі з удзелам хору, балета і аркестра. І ў 1927 г. 14 і 15 мая на сцэне БДТ-1 (сучаснага купалаўскага) адбылася прэм'ера першай нацыянальнай оперы на беларускай мове. Сам В. Селях рыхтаваў оперу да прэм'еры як рэжысёр і выканаўца ролі Мельніка. Разам з ім у спектаклі спявалі: Несцярэнка — Наталля, Мацалевіч — Князь, Мартава — Княгіня, Патапаў — Сват. Дырыжорам быў Купер, сваяк вядомага дырыжора Марыінкі, дырыжор Вялікага тэатра ў Маскве, запрошаны на працу ў Мінск. "Русалка" А. Даргамыжскага была выканана цалкам, без усялякіх скарачэнняў. Спектакль набыў гістарычнае значэнне, што адзначала прэса, і выклікаў вялікую цікавасць у гледачоў.

У жніўні 1927 г. кіраўніцтва наркамата асветы (Баліцкі) прапанавала В. Селяху ўзначаліць БДТ-1. На пасадзе дырэктара тэатра В. Селях змяніў вядомага грамадска-

На мяжу стагоддзяў і тысячагоддзяў прыйшла слаўная дата — 140-я ўгодкі з дня нараджэння славяна беларускага і рускага вучонага-слависта, заснавальніка беларускай філалогіі Яўхіма Фёдаравіча Карскага. Урадзенец Гродзеншчыны, выпускнік Нежынскага гісторыка-філалагічнага інстытута, выкладчык, а затым рэктар Варшаўскага ўніверсітэта (1893—1910), акадэмік Акадэміі навук Расіі (1916), прафесар Петраградскага — Ленінградскага ўніверсітэта (1916—1928), член Чэшскай акадэміі навук (1929), рэдактар часопісаў “Русский филологический вестник” і “Известия отделения русского языка и словесности Академии наук”, аўтар больш як 700 навуковых прац.

Дзесяць гадоў таму назад па ініцыятыве загадчыка кафедры рускай мовы Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы прафесара М. Каношкевіч і заслужанага настаўніка Беларусі А. Цыхуна былі праведзены першыя Карскія чытанні, а з 1991 года сталі выходзіць і навуковыя матэрыялы. 7-я Карскія чытанні ў 1998 г. упершыню праходзілі ў Нежынскім педагагічным ўніверсітэце імя М. Гоголя (Украіна), навучніцамі якога ў 1881—1885 гг. быў будучы патрыярх беларускай філалогіі. На рубяжы другога тысячагоддзя юбілейныя, восьмыя па ліку, міжнародныя Карскія чытанні пад агульнай назвай “Мова ў сьвятле класічнай спадчыны і сучасных парадыгм” адбыліся на базе філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У чытаннях прыняло ўдзел 87 чалавек, сярод якіх 18 дактароў філалагічных і педагагічных навук, прафесараў. На двух пленарных пасяджэннях выступілі прафесары Л. Судавічэне (Літва), М. Усеваладава (Расія), М. Булахаў (БДПУ імя М. Танка), М. Каношкевіч (Гродзенскі дзяржуніверсітэт), Н. Мячкоўская, А. Яновіч, Б. Норман, Л. Чумак (усе — БДУ). Удзел у чытаннях прынялі таксама навуковцы з Польшчы і Украіны, супрацоўнікі Маскоўскага, Санкт-Пецярбургскага, Цвярскога, Нежынскага ўніверсітэтаў. Актыўны ўдзел у працы чытанняў прыняла ўнучка акадэміка дацэнт-філолаг, Таццяна Карская, якая была ганаровым госцем рэктарата БДУ і перадала ў дар ўніверсітэту дзве арыгінальныя фатаграфіі пачатку XX ст.

Работа VIII міжнародных Карскіх чытанняў праходзіла ў чатырох секцыях: 1) функцыянальная граматыка, 2) лінгвапрагматыка і лінгвакультуралогія, 3) мова ў прасторы і часе, 4) слова ў паэтычнай карціне свету; быў праведзены таксама “круглы стол” “Я. Ф. Карскі — вучоны, рэдактар, чалавек”, на якім выступілі прафесары А. Наркевіч, С. Прохарава (БДУ), І. Нешчарэт, В. Абашына (Украіна) і інш. Побач з вядомымі лінгвістамі і культуролагамі добра глядзеліся і такія пачынаючыя даследчыкі, як Н. Перавалава, А. Аўчыніківа, А. Акаева, В. Фокіна, М. Клыгіна, С. Важнік, І. Савіцкая і інш. У цэнтры дыскусій апынуліся навуковыя даклады М. Усеваладавай “Эзнататывная і семантычная структура сказа ў межах функцыянальна-камунікатыўнай (прыкладнай) мадэлі мовы (Тыповая сітуацыя і прапазіцыя)”, Н. Мячкоўскай “У якой ступені розныя класы моўных феноменаў рэlevantныя для разумення культуры?”, Б. Нормана “Вакацыі ў функцыі дзейнікі ў славянскіх мовах”, І. Токаравай (МДЛУ) “Этналінгвістычная традыцыя Усходу і Захаду”. Кіраўнікі секцыяў адзначылі высокі навуковы ўзровень дакладаў і паведамленняў І. Гапоненкі, Т. Ліпскай, В. Генкіна, М. Даніловіча, А. Лапкоўскай, А. Ханскага і інш.

Чытанні ў БДУ праводзіліся сумесна з лінгвістамі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта. На паліграфічнай базе якога выйшаў асобны том тэзісаў і спецыяльны выпуск “Веснікі Гродзенскага ўніверсітэта (Серыя І. Гуманітарныя навукі)”. Яны ж падрыхтавалі і святочны буклет, прысвечаны асноўным вехам жыцця акад. Я. Карскага і гісторыі правядзення навуковых чытанняў. Спецыяльна да юбілейных чытанняў быў прымеркаваны і выхад з друку брашуры дацэнта Нежынскага педуниверсітэта А. Белай “Евфимий Федорович Карский (архивные материалы г. Нежин)”. У кнізе ўпершыню прыводзяцца копіі дзвюх заяў Яўхіма Навіцкага на імя дырэктара Нежынскага гісторыка-філалагічнага інстытута — з просьбай дапусціць да ўступных іспытаў і тлумачэнне адносна прозвішча “Карскі”, якое было ўзята па лініі маці, паколькі яго носьбіт нарадзіўся яшчэ да шлюбу маці з Фёдарам Навіцкім. Архіўныя матэрыялы дазваляюць таксама прасачыць працэс вучобы будучага акадэміка, яго пасляховасць, цікавасць да навуковых даследаванняў.

VIII міжнародныя Карскія чытанні яскрава засведчылі, што творчая спадчына славяна сына зямлі беларускай па-ранейшаму актыўна даследуецца не толькі на радзіме вучонага, але і прадстаўнікамі розных навуковых школ як у блізкім, так і далёкім замежжы. Мікалай ПРЫГОДЗІЧ, загадчык кафедры гісторыі беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта

Жыццё за каня

(Заканчэнне. Пачатак на стр. 5)

І вось жыві тут, разжывайся, Хоць сам у соху запрагайся, Упрагай і жонку на падмогу З трыма малымі хлапчукамі...

Дык ці не такое становішча перажывае сёння родная вёска паэта?

У чым пераўзышлі сваіх продкаў сучасныя сяляне, дык гэта ў спосабах язды. Цяпер ужо ніхто не носіць на плячах дзяцей, чым абураўся некалі рускі пісьменнік. Няма ла ёсць на вёсцы легкавікоў, а веласіпед — у кожным двары. Калі перафразаваць вядомы жарт пра войска польскае, то можна сказаць, што беларускае сялянства мае мала зямлі, але затое да зубоў механізавана: усе на роварах!

Сяляне штодня ставяць на сваіх веласіпехах такія сусветныя рэкорды, якія нікому і не сніліся. Састарэлая бабулька, нярэдка добрай камплекцыі, садзіцца на мужчынскі ровар і па заснежанай вуліцы праз суметы і ледзяныя глыбы імчыць на поўнай хуткасці да сельмага. Дык гэта яшчэ што! Любы вясковец пры патрэбе перавязе на сваім двухколавым кані тры поўныя мяшкі збожжа ці іншага грузу: адзін на рулі, другі на багажніку, трэці на раме. Аднавясковец Валодзя Ждановіч мінулым летам навазіў цэлую гару дроў з лесу: прывязваў папярэчыны да руля і багажніка і на іх клаў па бярвенцу з абодвух бакоў. А, пэўна, найбольшы рэкорд у гэтым паставіў Мікола Хвалей з Белькаўшчыны: на ровары ён навазіў з лесу бярвенняў на цэлую хату. Праўда, яны былі не дужа тоўстыя, але нічога, хата перажыла свайго гаспадара.

У адным уладальнікі веласіпедаў не змагі дабіцца пэўных поспехаў: яны так і не прыстасавалі яго для апрацоўкі зямлі. Хаця з другім відам транспарту такая спроба была зроблена. У садовым таварыстве “Лясное” Мінскага раёна адзін вучоны муж з Акадэміі навук рэспублікі запрог у “Жыгулі” конны плуг і пад вяселья крыкі суседзяў замахнуўся галінкай:

— Но! Пайшоў!..

Нічога не атрымалася. Хуткасную тэхніку не аб’яднаеш у адной запрэжцы з састарэ-

лым вырабам. Хаця ў жыцці вёскі яны суседнічаюць пастаянна.

Пад восень, калі пачынаецца копка бульбы, каля агародаў і дзялак збіраецца няма ла легкавых машын. Якіх толькі іншамарак тут не ўбачыш! Якія паважаныя госці, сваякі састарэлых вясцоўцаў не вывальваюцца з тых кабінаў. Сваімі белымі пальчыкамі нярэдка з наманікюранымі пазногцямі яны вымушаны выкопваць клубні з гліністай, не заўсёды сухой зямлі. Дзядкі ж і бабулькі проста поўзаюць на каленях па барознах. Гарадскія госці стараюцца тады не глядзець на сваіх бацькоў. Адвядзучы поўныя мяшкі да хаты і хутчэй, хутчэй у горад. А ці схаваешся там ад сённяшніх вясковых рэалій?

Мы прывыклі да зняважлівых адносін да свайго сейбіта і карміцеля, па словах вядомага рускага паэта. Вялікае шчасце — усё жыццё з каровай! — так некалі іранізаваў К. Маркс. Ён яшчэ параўноўваў сялян з мехам бульбы: у які ні перасыпеш, такую форму і прымуць. Ленін таксама іранічна заўважаў, што сяляне трымаюцца на гранічным абмежаванні сваіх патрэб. Колькі памяў выліта менш вядомымі дзеячамі на галовы тых аджываючых свой век, як лічылася, зацятых прыватнікаў. Сёння іх таксама называюць недарэчкамі, няздольнымі працаваць у горадзе. А калі падумаць: чаму яны трымаюцца за свае соткі? Можна, і яны былі б не супраць пайсці ў магазін і купіць малако, моркву, яйкі — усе прадукты. А ці ёсць такі сельмаг, дзе ўсё гэта прадаецца? Не кажучы ўжо пра вясковы заробак, які мог бы дазволіць такія пакупкі.

У дваццатыя гады М. Бухарын крытыкаваў кіраўніцтва партыі за тое, што яно вярнула сялян у феадалізм. Але тады ў беларускай вёсцы было больш за мільён коней. Сёння, гледзячы на тое, як працуюць вясцоўцы, можна сказаць, што іх адкінулі ў жалезны век, калі, здаецца, былі выаблены першыя рыдлёўкі і вілы. І яшчэ адна недарэчнасць: раней праводзілася палітыка на вынішчэнне сялян, а як зразумець іх абвальнае становішча пасля таго, як узяты курс на рынак?

Уся ўвага кіраўніцтва краіны — толькі буйным гаспадаркам. А чаму б, здаецца, не

запрасіць на селектарную нараду якога-небудзь дзядзьку Алесь і цётку Ганну, чаму б не запытаць у іх з усёй строгаасцю:

— Ці падрыхтавалі вы да вясны свае плугі, бароны, рыдлёўкі і матыкі?

— Чаму не купляеце ні каня, ні мотаблок, хоць ужо даўно памянялася ўлада?

— Ці запасліся насеннем, гаруча-змазачным матэрыялам, без якога цяпер ні кроку нідзе не ступіш?

Вось тады, упэўнены, перад людзьмі і высветліліся б усе вясковыя праблемы, над якімі б’ецца грамадства.

З высокіх трыбунаў нярэдка можна пачуць абяцанне дапамагчы прыватным гаспадарам. Праўда, гучыць гэта сёння як невясёлы жарт. Сапраўды, яшчэ некалі Ленін, выступаючы на з’ездзе земляробных камун і сельскагаспадарчых арцеляў, спасылаўся на закон, на статуты камун і арцеляў, на інструкцыі камісарыята і ўсіх органаў саветаў улады аб тым, што трэба не адмяжоўвацца ад навакольных сялян, а дапамагаць ім. Праўда, ён тут жа папярэджваў: любы закон можна абысці, нават пад выгладам яго выканання.

Дапамога большавікоў сялянам вялася з хітрым прыцэлам. Гэта асабліва яскрава праяўляецца сёння. Нядаўна я зайшоў на калгасную канюшню, конюх мне гаворыць:

— Праўленне прыняло пастанову: каня даваць толькі за грошы. Калгаснікам 500 рублёў, іншым — 30 тысяч.

Адзін з вясцоўцаў гэта ацаніў так:

— Я за такія тысячы нядаўна купіў пяць мяшкоў збожжа.

Думаю, бульбы можна купіць яшчэ болей. А калі браць каня тры-чатыры разы, каб апрацаваць агарод, то ці будзе сэнс наогул вырошчваць самому тую бульбу ці гародніну? Сюды можна дадаць: за гной, за насенне, за любыя калгасныя паслугі бяруцца такія ж непамерна высокія цэны.

Пра што гэта сведчыць? Калгас не зацікаўлены ці ў дапамозе навакольным сялянам, ні ў развіцці наогул дробных адасобленых гаспадарак. Чым яны слабей, тым хутчэй прыйдуць наймацца парабкі на працу ў калгас. Гэта відавочна.

ДВА АПАВЯДАННІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

— Яшчэ! Але, але, гэтак! Малайчына! О-о, як хораша!

“Перапрацаваўся! — уздыхнуў пісьменнік. — Два апавяданні за дзень! Сапраўды можна звар’яецца! Спаць! Зараз жа! А не — дык дурдом, міраж, блюзнерства! Пачуешца ж такое”.

Лёг побач з жонкаю. Асцярожна паклаў руку на яе грудзі. З-пад далоні выслізнула нешта валасатае, потнае, гідкае.

— Уцякаю, уцякаю! — дыхнуў на пісьменніка жахам знаёмы голас з пахам серы. — Ты гаспадар, ты! Не хваліся... А грунт я падрыхтаваў. Магу і далей за цябе папрацаваць. Ты толькі скажы...

— Галоўныяшы... Усё! Я паралізаваны, лабіты, — прашаптаў пісьменнік і адключыўся.

— Мой муж самы лепшы на свеце! — разбудзіў яго пацалунак жонкі. — Ноччу ты так солалка ўвайшоў у мяне, што, здавалася, сэрца разарвецца ад ішчасця. Ты волат! Як я цябе кахаю! Да бяспамяцця кахаю...

“Чуеш, што гаворыць? “Да бяспамяцця!” Калі ў цябе такое было?! А мяне прагнаў! Няўдзячны!” — ажылі ў галаве ў пісьменніка кавалкі фраз.

Ён выплываў са сну з выразным усведамленнем, што наперадзе яго чакае няма ла цікавага. “Вінчэсер не дарэмна купіў”, — падумалася ў адказ на сваё ж пытанне пра тое, што будзе рабіць далей.

— Так! Змагацца, не апускаць рук! — загадаў сабе. — Біцца да канца.

Зачыніўся ў кабінце. Патэлефанаваў адвакату:

— Дружа, не ў службу, кінь усё і знайдзі салідную фірму па пратэзіраванні. Ніяк не прывыкну жыць без рукі. Хоць бы дзеравяку якую прычашпі. Не, дзеравяку, вядома, не трэба. Давайце, што ў гэтай галіне ёсць найлепшае, і паведамі. Тэлефануй адразу ж. Чакаю.

Чакаць давялося вечнасць — паўгадзіны.

Званок.

Адвакат гаварыў, як у гарацы:

— Не ведаю, можа, дарэмна турбаваўся. У найлепшага і цана адпаведная. Два мільёны каштуе апошняе дасягненне канструктарска-камп’ютэрнай думкі.

— Пляваць на грошы! — перабіў яго пісьменнік. — Сёння ж аплаці!

— Гэта можаце зрабіць толькі вы асабіста. Па ўмовах дагавору, каб зняць такую суму, патрэбны ваш подпіс.

“Малайчына д’ябал: тры — нуль! — паклаў трубку пісьменнік. — Хвацка гуляеш! У адны вароты. Добра, ты мяне даняў! Пагуляем! Толькі — як цябе знайсці, каб ударыць у адказ? Дзе шукаць? Думай, думай! — загадала свядомасць. — Ратуй сваё становішча, сям’ю, жыццё!”

Галоўнае — пераадолець бар’ер! Прачытай мажлівы толькі праз апавяданне. Але апавяданні, відаць, пішуцца праваю рукою, якой няма. Інакш не атрымаваецца. Дзе ж узяць руку? Замкнёнае кола. Няма выйсця! Тупік! Фініш! Канец!

Стоп! Заткніся! Размазня! Слабак! Выйсце ёсць заўсёды!

Думаі, думаі, думаі!

Ціха!

Ёсць! Вядома ж, ёсць!

Ёсць адно апавяданне. Невядомае. Пра жонку. Яна прасіла яго не публікаваць. Як я забыўся! Зараз жа начытаю камп’ютэру. Можа, сыдзе...

Пісьменнік прабег вачыма апошнія радкі. Узмакрэлы, паглядзеў на кандыцыянер: працуе. Пачуў знаёмы голас:

— Махлярства, мой дружа! Пайшоў на падман? Навучыўся дзейнічаць у абход?! Давай, камбінатар, што ў цябе там?

— Прапанова. Свежая. Я хачу ўвесці новыя, больш жорсткія і цікавыя правілы гульні.

— Больш цікавыя, кажаш? Цікавае і мне цікава. Давай, прыдумвай, спрабуй падмануць бацьку. Хоць, як мне здавалася, нам і так з табою сумаваш не лаводзіцца. Пра вінчэсер, скажам, ус-

помніў. Гэта ты дарэмна. Не той метал...

— Разумею. Не, я пра іншае. Унясём дадатковыя ўмовы. Ты шмат што мне даў. А цяпер, наадварот, — што-небудзь адбярэ.

— Што, напрыклад? Нешта не падабаецца мне тваё хітраванства...

— Мне таксама далёка не ўсё падабаецца. Зрабі гэтак, каб у мяне не стала самых родных людзей — бацькоў!

— І што пасля?

— Пасля — новая гульня.

“Згаджайся, згаджайся! — заклінаў пісьменнік д’ябла. — Не будзе бацькоў — не будзе мяне і, такім чынам, скончацца кашмары...”

— Дык тут і думаць няма чаго, — адказаў д’ябал, павесялеўшы, — згодны. Гэтай прапановы я чакаў дужа доўга. Можна сказаць — усё антыжыццё!

“Ён чакаў, каб мяне не стала? — збянтэжыўся пісьменнік. — Нешта тут не так. Ды чорт з ім! Галоўнае — вырвацца!”

“Не, чорт — з табою! — ухмыльнуўся д’ябал. — Усё тут акурат правільна. А што да таго, каб вырвацца, дык — аб гэтым усё мараш...”

Ён быў у экстазе, у стане трызнення. Ён спаў сам з сабою. На ім ляжаў ён — д’ябал.

— А-а-а, — стагнаў у аргазме. Адчуў, што ўклучыўся, і з прыдыханнем прашаптаў: — Я ж табе казаў: добрая здзелка, выгадная. Разумнік, малайчына. Няма бацькоў — няма цябе! Хітра прыдумаў. Але гэтак — не бывае. Лёсам табе накіравана быць у адным біяполі з жонкаю. Паколькі яе няма — ты стаў ёю. Ты — у ёй. Гэта твой лёс! Затое я цяпер — ты! Прыемныя навіны, праўда? Я — ты. Твая жонка на Беверлі Хілтз з табою-д’яблам! Не плач! Добрыя навіны, добрыя... Ты ведаеш, а некалі гэтак і было! Я толькі вярнуўся ў сваё цела. Вось так! Дзякую. Very well! Каб ты ведаў, як мне надакучыла балзаяцца па Беверлі Хілтз!..

Дапамагчы абяздоленым вяскоўцам дзяржава можа самым простым шляхам, які не патрабуе ніякіх выдаткаў і на які, аднак, не ідуць палітыкі на працягу соцень гадоў. **Трэба адмяніць абмежаванні на валоданне зямлёй і на сродкі яе апрацоўкі. Сяляне тады самі сябе выцягнуць з бяды.** І ператвораць краіну ў квітнеючы край.

... У той раз на жаночым вулічным "парламенце" ўзгарэлася гаворка пра каня. Ну, які вясковец не выкажацца пра гэта!

— Трэці год нам каня не даюць, — разважліва пачала, паглядаючы на мяне, адна пажылая кабета.

Суседка яе дапоўніла больш рашуча: — Намучыліся, нагаласіліся мы з-за яго вясной...

Трэцяя ўдакладніла:

— Пайшла званіць у Мінск. Кажу дзецям: не едзьце да мяне, няма каня. Яны супакойваюць: не хвалюйся. І праўда. Прыязджаюць на машыне з малым трактарком у кузаве.

Яшчэ адна жанчына са скрухай у голасе ўспомніла: яе сын прывёў каня з Новага Сержаня, узяў у аднаасобніка.

— У майго Сашы два вялікія трактары, — уступае ў размову Маня Супрун. — Але ім бульбу не пасадзіш. Там жа два плугі. Сёлета прыладкаваліся араць малым. Таксама цяжка. Агарод вузкі, не развернешся. Адносілі яго рукамі і аралі ў адзін бок.

Вопыт яе сына найбольш павучальны. Хто ў навакольных вёсках не ведае яе Сашу! Каму абрэзкі дошак прывязе з кааператывунай піларамы, каму бульбу дапаможа акучыць, каму апрацуе сваёй бульбакапалкай — і гэта больш за ўсё цэніцца — дзялку ў калгасным полі. Я пытаюся ў яго маці: як яму гэта ўдаецца?

— А ён не лянуецца. Бывае, устане ў тры гадзіны ночы, пры святле фар працуе. Усім, хто прасіў — і сержанскім, і кнотаўшчынінскім, — выкапаў бульбу.

— А дзе набыў тэхніку?

— Усё купляў за свае грошы. Тое, што спісана ў калгасах. Адзін трактар у свайго дзядзькі купіў — у Акіньчыцах. Маленькі сястра падарыла. Таксама спісаны. Я за яго авечку дала. Дакументы на мяне выпісалі — як падарунак зяця. Толькі нядаўна перапісалі на яго. Такім жа чынам набыў капалку, плугі, акучнікі — рады рабіць. Культываць сваю. А саджалкі няма... Ды ён усю тэхніку на зубок ведае...

— Дзе ж яму далі такія веды?

Вяртанне

Яна зайшла ў ягоны пакой. Тут ён працаваў. Днём і ноччу ледзь чутна гудзеў камп'ютэр, амаль без перастанку, нястомна пастуквала клавіятура. Ён працаваў да сёмага поту. Спяшаўся дагнаць час, лёс, жыццё. Тут нарадзіліся ягоныя героі. Простыя, адкрытыя, смелыя, гордыя і нязломныя. Не здаваўся і ён. Змагаўся, пакуль не загінуў.

Ён загінуў, але засталіся яны. Высакародныя, мужныя. Цяпер яны жывуць за яго. Памагаюць трымацца ёй. "Ты не адышоў, ты побач. Ты, я і твае героі. Мы разам", — як замову шэпча яна, калі сядзе перад камп'ютэрам.

Сёння яна зноў зайшла ў ягоны пакой. Як заўсёды, час праляцеў непрыкметна. Цямнела.

— Вось і пабачыліся, — уздыхнула, прачытаўшы фінал ягонага апошняга апавядання. Навяла курсар на "кнопку" завяршэння работы.

Слёзы капіліся па твары.

— Памажы мне! — сарвалася на крык. — Дай сілы пайданаша з табою. Заўтра пабачаць свет твае творы. Героі пойдучы у людзі. Я зрабіла ўсё, што магла. Цяпер я вольная. Я прыйду да цябе. Толькі дай мне сілы...

На дысплеі з'явіўся тэкст:

"Хутка ты сустрэнеш дзіўнага чалавека. Не адтурхоўвай яго. Не адмаўляйся, калі ён прапануе злучыць вашыя лёсы..."

І яна паслухалася...

Гарбаты карлік з яйкападобнай галавою, зарослым да броваў тварам, маленькімі, бышчам дзіцячымі, пальчыкамі набраў на клавіятуры:

"Тата Д'ябал! На месца прыбыў, але трапіў у пастку. Сітуацыя складаная: героі блакіруюць пакой пісьменніка. Стаяць за дзвярыма і не выпускаюць мяне. Выкрылі і прапануюць абмен: маё жыццё на жыццё іхняга аўтара. Чакаю дапамогі. Прашу адказаць як мага хутчэй.

Ваш Звыродны".

Д'ябал адазваўся адразу:

— У Мар'інагорскім тэхнікуме. Пасля васьмігодкі туды паступіў. Чатыры гады вучыўся, пасля накіравалі ў райагпрамтэхніку. Спачатку рабіў забеспячэнцам ды кінуў: трэба было са сваёй кішэнні даллчваць. Пайшоў шафёрам. На бензавозе ездзіць. Ужо дваццаць год я перайшоў. Там, у Новым Сержані, хату паставіў, сям'ёй абзавёўся. Двое дзяцей мае...

Маці пахвалілася і астатнімі дзецьмі, што пайшлі па сельскай гаспадарцы: другі сын — фельчарам, дачка бухгалтарам у калгасе, а зяць — старшыня над усімі старшынямі ў суседнім раёне. Затое саму яе "выкінулі" з калгаса, хоць і не падавала заявы. "Затое, што пайшла паштальёнкай, — тлумачыць яна. — Дык я ж калгаснікам разносіла пошту".

Вось за ўсё гэта ён не хочучы цяпер даваць ні каня, ні дзялкі ў полі, як і яе суседкам — састарэлым адзіночым жанчынам. Спадзяюцца толькі на Сашу.

Пад закрыццё таго вясковага "парламенту" мне падалося, што ён быў не пустым, усё ж падказаў вырашэнне "конскай" праблемы. Не ў прыклад парламенту больш высокага рангу. Падумалася: чаму б не пашырыць Сашу вопыт? Чаму не даць магчымасць і яму, і ўсім, хто жадае, працаваць на сялянскіх агародах не па начах і вечарах, як цяпер, а днём, разам з усімі людзьмі, не шукаць спісаную тэхніку, не купляць у нейкіх дзялкоў паліва, а набываць усё па тых жа каналах, якімі карыстаюцца буйныя гаспадаркі? Ці тут ёсць нешта надзвычайнае, звышасаблівае, ці мо стаяць нейкія пераадаольныя перашкоды? Наўрад. Справа толькі за жаданнем адпаведных службовых асоб.

...На схіле дня жанчыны ўзняюцца са сваіх цурбанкоў і лавы.

— А памятаеце, — раптам успамінае адна з іх, ахарошваючы спадніцу, — як да нас прыезджалі нейкія з горада? Панавешвалі плакатаў і ўсё нас угаворвалі галасаваць за іх. Яны яшчэ тады абяцалі: вельмі будзем дапамагаць вам.

— Дык Маня ж ім правільна сказала, — зазначае другая жанчына. — Дапаможаце, як кашаль хваробе!

Я смяюся, а ў іх на тварах ні ценю ўсмяшкі. З паважным, самавітым выглядам, як і належыць пасля вырашальнай сходкі, яны разыходзяцца па хатах.

Стаўбіцойскі раён

"Падвёў ты мяне, сыноч. Маладосць, нявопытнасць, што тут зробіш. Разулю. Давядзецца напружыцца, выцягнуць цябе з людскога балота. Цяпер — пра герояў. Скажы ім праўду: аўтара вярнуць немажліва. Героі ажылі, значыць, ён ужо ў гісторыі. Няхай яны зробіць сваё — заб'юць цябе. Я буду чакаць твайго вяртання. І не перажывай: гэта не апошняя спроба."

Так і здарылася. Адзін з герояў уварваўся ў пакой пісьменніка і выкінуў вырадка праз акно. Той не разбіўся, а, нібы сьвярдзёлак, увайшоў у зямлю.

Барацьба пачалася спачатку. Першая спроба аказалася для ўсіх няўдалай.

Яна зноў у ягоным пакоі. Гэтым разам камп'ютэр уключыўся і загрузіўся сам.

— Што рабіць? — паглядзела, як ажывае дысплей. — Вырадка знік, але, мажліва, ёсць іншыя варыянты? Памажы, зусім знебылася без цябе. Героі адзін за адным ідуць у жыццё, і хутка я застануся адна.

"Не хвалюйся! — адказаў дысплей. — Адзін з герояў ужо не наш, але гэта толькі дапамога..."

— Я веру табе. Спадзяюся, усё будзе так, як ты задумаў, — сказала яна.

"Я таксама", — засьвіцелася на дысплеі, і праз секунду ён згас.

Далейшыя падзеі не задоўжыліся. "Малайчына, д'ябал, добра прыдумаў, — пасміхнуўся, глядзячы на яе, вырадак. Ён толькі-толькі з'явіўся і адразу адчуў ейны пяшчотны радасны погляд. — Варта прыняць аблічча аднаго з герояў і — зусім іншы вынік".

Вынік быў іншы, але не той, на які карлік разлічваў.

Ператвараючыся ў героя, ён не ўлічыў, што са зменаю абалонкі мяняецца і нутро. Нутро ж яе стварае. Карлік растварыўся ў героі. Здзейсніўся план пісьменніка. Героі быў часткаю яго самога, першаю прыступкаю пранікнення, пачаткам вяртання.

— Ты ўжо тут? — спытала яна, не верачы сваім вачам.

— Добрага дня, дарагая! — ажыў пісьменнік. — Як табе спадабалася нашае апошняе апавяданне?

Святлана Клімковіч

Пасля працяглай хваробы памерла Святлана Міхайлаўна Клімковіч.

Святлана Клімковіч нарадзілася 28 жніўня 1935 года ў сям'і пісьменніка. Скончыла аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1958). Працавала карэктарам, літработнікам, адказным сакратаром газеты "Голас Радзімы" (1958—1970), літсупрацоўнікам газеты "Літаратура і мастацтва" (1970—1972), рэдактарам часопіса "Народная асвета" (1972—1974), рэдактарам моладзі на Беларускім тэлебачанні. У 1977—1990 гг. — адказны рэдактар бюлетэня Беларускага тэатральнага аб'яднання (з 1977 г. Саюза тэатральных дзеячаў).

Пачала выступаць у друку з 1958 г. Публікавала апавяданні, нарысы, казкі, тэатральныя рэцэнзіі і артыкулы. Асобным выданнем выйшла казка "Лалі-Лаль" (1974), на аснове якой былі створаны тэле- і радыё-спектаклі. Аўтар п'ес для тэатра лялек "Дар ляснога цара" (пастаўлена ў 1978), "Балада пра белую вішню" (пастаўлена ў 1984 і на Беларускім радыё ў 1988), "Казка пра цара Юрыка і каваля Рымшу" (апублікавана ў 1981), а таксама п'есы "Вясновыя песня" (пастаўлена на Беларускім радыё ў 1985). Напісала лібрэта опер "Дзікае паляванне караля Стаха" (пастаўлена ў 1989) і "Францыск Скарына" (пастаўлена на Беларускім тэлебачанні ў 1990). Зрабіла пераклад з польскай мовы, рэстаўрацыю і сцэнічную рэдакцыю оперы XVIII ст. "Апа-

лон-заканадаўца, альбо Парнас рэфармаваны" (апублікавана і пастаўлена ў 1989).

Светлы вобраз сціплай, працавітай і сумленнай пісьменніцы Святланы Клімковіч назаўсёды застаецца ў памяці і сэрцах тых, хто яе ведаў, хто з ёй разам працаваў у рэдакцыях выданняў і на тэатральнай ніве.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

Не чужы для беларусаў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 12)

Кабінета Міністраў Вацлаў Ластоўскі, міністр замежных спраў Аляксандр Цвікевіч і шмат хто яшчэ. Да гэтага часу (1924 г.) ўрад быў у выгнанні ў Празе ўжо амаль два гады, куды пераехаў з Вільні. Тут, у Празе, існавалі беларускія арганізацыі, Беларускі архіў, бібліятэка, выходзілі часопісы, газеты, выдаваліся кнігі. У чэшскіх вышэйшых навучальных установах у той час навучалася больш як сто беларускіх студэнтаў.

У час знаходжання ў Празе Іван Краскоўскі хацеў знайсці працу ў розных месцах, але ўсюды яму адмаўлялі.

Устанавіў сувязі з савецкай гандлёвай місіяй, якая працягвала вялікую палітычную актыўнасць, скіраваную на вяртанне эмігрантаў, прыцягненне іх да супрацоўніцтва з уладамі БССР.

І. Краскоўскаму, як спецыялісту з высокай кваліфікацыяй і багатым вопытам, паабяцалі ў выпадку вяртання амністыю за яго папярэднюю палітычную дзейнасць і высокую пасаду ў дзяржаўных органах на Беларусі.

Пасля некаторых разважанняў і пасля атрымання афіцыйнага запрашэння ад беларускіх улад Іван Краскоўскі з жонкай і двума сынамі ў 1925 годзе прыехаў у сталіцу Беларусі — горад Мінск. Дачка Людміла засталася вучыцца на археолага ў Карлавым універсітэце ў Празе.

Савецкая ўлада выканала свае абяцанні і прызначыла І. Краскоўскага да выканання высокіх дзяржаўных функцый.

У хуткім часе І. Краскоўскі стаў кіраўніком сацыяльна-культурнага аддзела Дзяржплана БССР.

Адначасова быў прызначаны на пасаду дацэнта ў Беларускаму ўніверсітэце і абраны ў члены Інстытута беларускай культуры (Ін-белкульт).

У 1928 годзе стаў І. Краскоўскі навуковым супрацоўнікам Акадэміі навук Беларусі. Сваёй актыўнасцю, добрасумленнай працай і навуковай эрудыцыяй заваяваў усеагульнае прызнанне.

Яго стараннасць заўважылі ў Маскве і запрасілі працаваць ва ўсесаюзныя планавыя арганізацыі.

Як успамінала дачка Людміла, бацька з вялікай неахвотай ад'язджаў у Маскву. Як быццам бы прадбачыў, што чакае яго там. Але адмовіцца ад запрашэння не мог. Хаця і з нейкай унутранай нязгодой, але заняў пасаду кіраўніка секцыі планавання экспедыцый АН СССР ва ўсесаюзным Дзяржплане ў Маскве.

У гэтыя часы ў Савецкім Саюзе складваецца складаная палітычная сітуацыя. 1930 год наогул лічыцца ў гісторыі СССР годам спынення дэмакратычнага развіцця грамадства і разам з тым годам устанавлення і пачатку тэрору супраць так званага буржуазнага нацыяналізму. На Украіне на лаве падсудных аказваюцца члены Саюза вызвалення Украіны (С. Яфрэмаў і інш.), а на Беларусі распачынаюцца працэсы супраць

нацыянальных дэмакратаў ("нацдэмаў"). Далучылі да іх і І. Краскоўскага, арыштаваўшы яго восенню 1930 года. Следчыя органы не змаглі прад'явіць ні аднаго канкрэтнага абвінавачвання І. Краскоўскаму.

Як і тысячы іншых, ён быў высланы з Масквы на неабмежаваны час. Адбываў пакаранне ў горадзе Куйбышаве (Самара). Разам з ім паехалі і жонка, якая ажно да сваёй смерці падзяляла з мужам яго цяжкі лёс. Пад наглядом савецкіх органаў бяспекі працаваў І. Краскоўскі эканамістам у абласным планавым упраўленні.

У 1937 годзе І. Краскоўскага як былога "эсэра" зноў пасадылі ў турму. І зноў на працягу 3-х гадоў органы бяспекі, нягледзячы на ўсе іх намаганні, не змаглі прад'явіць віну І. Краскоўскаму. Ні пры якіх умовах не прызнаў сябе вінаватым. У 1940 годзе быў вызвалены з турмы і працягваў адбываць тэрмін выгнання ў Куйбышаве. Дарэчы, тады ж у 1937 годзе разам з І. Краскоўскім былі арыштаваны і яго сыны. Абодва, як стала вядома, пазней загінулі ў ГУЛАГу ў Сібіры.

У пачатку вайны, калі ў Куйбышаў былі эвакуіраваны цэнтральныя (саюзныя) органы ўлады з Масквы, І. Краскоўскага з жонкаю перавялі на пасяленне ў адну аддаленую вёску вобласці (Меляжескі раён), дзе ён працаваў настаўнікам гісторыі і географіі ў сярэдняй школе. Пасля вайны яму дазволілі жыць у горадзе Меляжесе (1946—1948 гг.), дзе ён працаваў настаўнікам у 2-х сярэдніх школах і яшчэ выкладаў у інстытуце. Пазней (1948—1949 гг.) быў пераведзены ў мястэчка Шыраева, дзе меў вельмі неспрыяльныя ўмовы жыцця і працы. З-за працяглай хваробы жонкі ён не змог працаваць на поўную моц, потым быў зусім звольнены з працы настаўніка і застаўся без якіх бы то ні было сродкаў для існавання. Да таго ж яму пагражалі турмой за "прыжывальніцтва". Пасля смерці жонкі ў 1949 годзе медыцынская камісія НКВС прызнала І. Краскоўскага інвалідам і накіравала яго ў Дом інвалідаў у вёсцы Вялікая Ракаўка, дзе ў вельмі цяжкіх умовах ён прабыў 4 гады.

Дачка Людміла прадпрымала самыя розныя намаганні, каб хоць нечым, хоць трохі аблегчыць цяжкі лёс бацькі. Пачынаючы яшчэ з 1939 года, пасылала пасылкі з прадуктамі і вопраткай, грошы, пісала заявы ў розныя інстанцыі, каб дазволілі бацьку пераехаць да яе ў Браціславу. Але ўсё было марна.

Яе намаганні і клопаты прынеслі поспех толькі пасля смерці Сталіна ў 1953 г., калі яе бацька ў вельмі цяжкім здравотным стане прыехаў жыць у Браціславу. А праз два гады — 24 жніўня 1955 г. памёр. Пахавалі яго на могілках у Славічовым удоллі. Ніхто нідзе ані словам не ўпамінаў пра смерць начальніка ўкраінска-беларускіх грамадска-палітычных сувязяў.

Мікола МУШЫНКА, доктар філасофскіх навук, акадэмік НАН Украіны

Славакія

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці нястомнага прапагандыста нацыянальнай культуры і мастацтва, старшыні Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, былога намесніка міністра культуры БССР, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь ВАНІЦКАГА Арсенія Мікалаевіча і выказвае свае спачуванні яго родным і блізкім.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае глыбокае спачуванне паэту Васілю ЗУЁНКУ з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці сястры Кацярыны Васілеўны.

Саюз беларускіх пісьменнікаў выказвае спачуванне пісьменніку КУНЦЭВІЧУ Віктару Іванавічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

"Літва, Літва! Як сонечны прамень..."

Авечныя стагоддзімі беларуска-літоўскія культурныя і, у прыватнасці, літаратурныя стасункі праходзяць чарговае выпрабаванне часам і новымі абставінамі. Аднадзейваюць як багатыя традыцыі, так і яшчэ свежы ў памяці становічы вопыт: узаемаабмен мастацкімі перакладамі, асабістае сяброўства многіх творцаў дзвюх суседніх краін. Вопыт, пра які выразна скажаў колісь Максім Танк:

**Літва, Літва! Як сонечны прамень
Звіняць у маім сэрцы твае дайны.**

Аднадзейвае і той факт, што апошнім часам пераклады на літоўскую мову надрукаваныя раман В. Коўтун "Крыж міласэрнасці", асобныя творы В. Быкава, С. Законнікава, А. Разанава. А днём па запрашэнні Саюза пісьменнікаў Літвы Вільнюс наведае група нашых пісьменнікаў на чале з выконваючай абавязкі старшыні СБП В. Іпатавай. У складзе дэлегацыі А. Вярцінскі, С. Законнікаў і В. Коўтун. У праграме іх знаходжання — гутаркі

Яніна ДЗЕГУЦІЭ

На далоні зямлі

Там, каля вербаў ніцых,
Каля крыніц зялёных,
Мяне, як зярнятка маку,
Трымае зямля на далонях.

Б'е праз зямныя пальцы
Кроў мая буйным струменнем,
Гэта мой крык прарастае
У глыбіню карэннем.

Як страшна падчас згінае
Ноша былога ўчынку!
Але заўсёды трымае
Зямля мяне, быццам пясчынку.

Здасца — што ёй жывое
У белы попел расцерці...
Там — нездарма і ў поўдзень
Вецер дыханнем смерці.

Толькі, мяне нарадзіўшы,
Будзеш сваёй авечна.
О, утрымай няхітры
Набытак мой чалавечы:

Боль, і адчай, і каханне!
Каля крыніц зялёных
Чалавека, нібыта зорку,
Трымае зямля на далонях.

Літва

Ты — маленькая. Цябе ўмясцілі б
Каралёў Чурлэніса далоні.
Ты як скібка іржанага хлеба
На застаўленым сталі планеты.

На зямной адзежыне ты — латка.
Лускавінка рыцарскіх даспехаў.
Пірчупіса польмя ўплялося
У стужку тваю з сіняга блакіту.

Кропелька іскрыстая вясёлкі,
Шызы ранак над раллёю чорнай,
Ты — бурштын задымлены,
дзе ў жоўтым
Ледзьве бачыцца крыві адценне.

Толькі, цёплая ў далонях родных,
Ты — вялізная ў любові нашай.

Нашым сумам
складзеная казка,
Сонечны нязгасны прамень.

Віргінія
Тарнаўскайтэ

Майну гзеду

РАЗМОВА З ПАРТРЭТАМ

Прыцемак —
Між тым і гэтым светам
Шчыліна.
Малелькае дзіця,
Я стаю перад тваім партрэтам:
Там, па той бок шкла,
У часе тым.
Незнаёмы пан сядзіць
ў высокім крэсле.

У пакоі тым вечна набухае цвет...

Прыцемак —
Між тым і гэтым светам
Шчыліна.
Стаю перад тваім партрэтам.
Там, па той бок шкла,
У часе тым,
Малады фарсун сядзіць на крэсле.
У пакоі тым вечна набухае цвет.

Там, за шклом,
У часе іншым тым
Твае радасці і страсці.
І твой боль —
Ён там,
Па той бок шкла.

Пераклад Вольгі ІПАТАВАЙ

Міколас
КАРЧАЎСКАС

Вершы Студзеня

I
Божа мой,
гэтай грывотнай ноччу,
Калі нянавісцю захлынаецца сэрца
І вочы слепіць бяссільны снеў,
А ногі і рукі мае драцвеюць,

Хачу ляцець у прорву ці
накінуць пельку,
Але цемра сыходзіць, знікае,
І рука шукае руку,
каб мы з'ядналіся
І зачалі родную сумную песню,

Абдымаючы неабдымную Літву
У сэрцы кожнага... Сэрца б'ецца!
Нападайце на нас,
баязліўцаў не знойдзеце.
О, Літва, ты яднаеш усіх, усіх.

І разаб'ецца пачварная сіла
Аб жывую —
з крыві і плоці — скалу...
Першыя, назаўжды
свабодныя людзі
На прамерзлы, каляны дол упалі.

II
Мы адзінокія ля дамавін
У пахавальнай маўклівай хадзе —

Студзенскі сівер усіх праймае:
Як выстаім, куды пойдзем?

Праз нашыя душы шчымымі паўзе
Гэтая замаруджаная працэсія,
Боль навывлет прабівае сэрца:
Што будзе з намі? Ці выстаім?

Мы адзінокія, калі ідзем,
І адзінокія, калі вяртаемся.
Хоць і адолелі гвалт над сабою,
Але няўпэўненыя ў сабе.

Сябе яшчэ не перамаглі,
Сябе яшчэ не зведалі.

III
Наш ланцуг жывы, чалавечы
Абняў і сціснуў Літву балюча.
І высокі блакіт прыслухаўся,
Бо званіцы спеляць трывогу...

Пад гэтым небам чуюцца крокі
Тысячагоддзя крэўнай Айчыны.
Ідуць і мёртвыя, і жывыя,
Якія вырвалі з путаў свабоду.

Радасць свеціцца праз слёзы,
Але поход наш і наш прыход —
Гэта не апошняе шэсце
І не апошняе вяртанне, —
За маўклівае яднанне, людзі,
Дараванне грахоў нам Усім будзе.

Пераклад Сяргея ЗАКОННІКАВА

Яўгеніюш
АЛІШАНКА

Той, хто смяяўся над мёртвымі

Той, хто смяяўся над мёртвымі,
быў паміж намі, і мы
ці пакратаць яго рукамі,
ці ў пушчы кніг заблудзіцца маглі
разам з ім,
альбо нават на адзіноце,
каб патаемна,
бы ў заповольным танцы,
вырваць са стаяў начных яву,
калі...

нечыя вусны напяваюць
развітальныя гімны,
у нечыях вачах даспявае
барвовы гарызонт,
...нечыя рукі тасуюць
паміж намі дні,
якіх, дарэчы,
заўжды так нямнога.

Той, хто смяяўся над мёртвымі,
быў адным з нас, але мы
не разгледзелі,
не распазналі,
каб патрабаваць для яго смерці
ў Вярхоўным Судзе,

альбо адрачыся таемна, бо
гэтак верылі ў веру,
хаця і жылі на працэнт
жыццёў чужых
і чакалі,
так чакалі залевы,
што змывае дарогі ілмы,

каб не вярнулася тое,
што бачылі ў сне,
расплюшчаныя вочы...

Той, хто смяяўся
над мёртвымі,
быў разам з намі, для нас,
поўны, як амфара, з якой пілі мы
да п'янага гвалту лозунгаў
і вапівання,
хоць не бачылі ў зрэчках
напою працягу ці дна...

Той, хто смяяўся над намі,
той, хто жыў паміж нас,
той, хто смяецца
над мёртвымі
ўчора і заўтра... Час!..

Пераклад Валянціны КОЎТУН

Рамутэ СКУЧАЙТЭ

Дамой

Па версах і мхах — дамоў.
Па шэрых камянях — дамоў.
Скрозь скрып глухі варот — дамоў.
Скрозь цесны строй дзвярэй — дамоў.

Дамой — ні свет і ні зара.
Дамой — спіць моцна дзетвара.
Дамой — на косах свежасць рос.
Дамой — як птушкі ў сіль нябёс.

Дамой — не выкажаш душу.
Дамой — пакуль няма дажджу.
Дамой — жаўцее збажына.
Дамой — азяблая, адна.

Дамой — ў святле і цемнаце.
Дамой — адзіны шлях вядзе.
Дамой — дзе белы ткуць сувой,
з якім пайду ў дом вечны свой.

Марцэліюс
МАРЦІНАЙЦІС

Павядзе мяне мой садоўнік
У светлую поўнач чэрвеня,
Па вісячых ажурных мастак
Павядзе мяне яшчэ соннага.

Між зямлёю і месяцам
Закалышчуца воды
Заквітнеюць зоркі,
Нібы квітнеюць лілеі.

Я ўбачыў, як ідзе дзяўчына, —
Ідзе па лілеях,
З кветкі на кветку,
І як падае на месяц
Яе цень, празрысты, пляшчотны.

Будзе весці белы садоўнік
Па блакітных вісячых мастах,
Будзе весці далей і вышэй.

Хто ж абудзіць мяне ад сну
У светлую поўнач чэрвеня,
Калі я зайду далёка?
Калі стану для ўсіх незнаёмы?

Пераклад
Анатоля ВЯРЦІНСКАГА

ЛІТАРАТУРА
МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ
З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар
Алесь
ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ —
намеснік галоўнага
рэдактара,
Алесь ГАЎРОН —
адказны сакратар,
Мікола ПІЛЬ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАГІН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП —
першы намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 284-8461
намеснікі галоўнага
рэдактара — 284-8525,
284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-7985
літаратурнага
жыцця — 284-8462
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-7985
паэзіі і прозы — 284-8204
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно
і тэлебачання — 284-8153
выяўленчага мастацтва,
аховы помнікаў — 284-8462
навін — 284-8462
мастацкага
афармлення — 284-8204
фота-
карэспандэнт — 284-8462
бухгалтэрыя — 284-8462

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856
Наклад 2865
Нумар падпісаны ў друку
1.2.2001 г. у 17.30
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ 626

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛІМА"

У Доме літаратара

6 лютага. Пасяджэнне бюро секцыі літаратуры для дзяцей і юнацтва: сустрэча з літаратурнай суполкай "Купалінка" Мінскага раёна.

7 лютага, 15.00 бібліятэка СБП. Літаратурная сустрэча.

8 лютага, 18.00, Вялікая зала. Да 80-годдзя Івана Мележа.

13 лютага, 18.00, Вялікая зала. "Світалыны подых". Пазычная вечарына да Дня Святога Валянціна.

15 лютага, бібліятэка СБП, Пасяджэнне бюро секцыі паэзіі.

15 лютага, 16.00, бібліятэка СБП. Літаратурная сустрэча з пісьменнікам Я. Мальцам.

27 лютага, 15.00, Канферэнц-зала. Пасяджэнне бюро секцыі мастацкага перакладу: прэзентацыя "Анаталогіі балгарскай паэзіі".

28 лютага. Пасяджэнне прыёмнай камісіі.

Беларускі ўніверсітэт культуры

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасады:

- **загадчыкаў кафедраў:** беларускай мовы і літаратуры
- **прафесара кафедраў сацыялогіі і культурназнаўства**
- **дацэнтаў кафедраў:** арганізацыі тэатральнай творчасці, сусветнай літаратуры, псіхалогіі, бібліяэказнаўства, гісторыі і музеязнаўства, народных рамёстваў, народна-інструментальнай творчасці, духовай музыкі
- **старшых выкладчыкаў кафедраў:** беларускай мовы і літаратуры, фізыхавання і спорту, народных рамёстваў, інфармацыйных тэхналогій у культуры, народна-інструментальнай творчасці
- **выкладчыкі кафедраў:** беларускай мовы і літаратуры, псіхалогіі, педагогікі сацыякультурнай дзейнасці, менеджмента СКС

Наш адрас: г. Мінск, вул. Рабкораўская, 17. Адрасны кадраў.